

**ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER
AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ**

**AĞUSTOS 2022
CİLT: 9 SAYI: 2**

**JOURNAL OF INTERNATIONAL
MULTIDISCIPLINARY ACADEMIC
RESEARCHES**

**AUGUST 2022
VOLUME: 9 ISSUE: 2**

www.joimar.com
2022

HAKKIMIZDA

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi 2014 yılında yayın hayatına girmiştir. Dergi yılda 3 kez olmak üzere Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında elektronik olarak yayımlanır. Derginin yayın kabul ettiği temel alanlar eğitim bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri ve spor bilimleridir. Dergimize yayınlanması için belirtilen bu alanlara uygun olan özgün makale, derleme, kitap bölümü ve olgu sunumları gönderilebilir.

Dergide yayınlanması için kabul edilen akademik çalışmalar dergi web sitesinde elektronik olarak yayımlanır. Dergiye gönderilen akademik çalışmalar editörün onayından geçtikten sonra hakem değerlendirmesi için alana hâkim hakemlere yönlendirilir. Her akademik çalışma en az iki hakem değerlendirmesine tabi tutulur. Editör gerekli gördüğü durumlarda akademik çalışmayı ikiden daha fazla hakemin değerlendirmesine sunabilir. Ancak şartlar ne olursa olsun hem editör hem de derginin diğer yönetim organları hiçbir makaleye dergide yayınlanması için öncelik vermez. Ayrıca her akademik çalışma konu ile ilgili hakemlere yönlendirilirken editör veya dergi yönetim organlarının hakemlerin kararları üzerinde etkide bulunmaları söz konusu olamaz.

Günümüzde akademisyenler başta olmak üzere akademik çalışmalar yapan diğer bilim insanlarının en fazla karşılaştıkları sorunların başında akademik çalışmalarının uzun değerlendirme sürelerine tabi tutulması gelmektedir. Dergimiz bilim insanlarının bu sorunu ortadan kaldırmak ve dergiye gönderilen akademik çalışmalara ilişkin hakem görüşlerinin en kısa sürede neticelenmesi için gerekli hassasiyeti göstermektedir. Bunun yanında dergimiz aşağıda yer alan indeks ve dizinlerde taranmaktadır.

International Scientific Indexing
International Institute of Organized Research
Advanced Science Index
Indian Science Index
Infobase Index
General Impact Factor
Scientific Indexing Services
Türk Eğitim İndeksi
Eurasian Scientific Journal Index
Open Academic Journals Index
Directory of Indexing and Impact Factor
Cite Factor Academic Scientific Journals
Researchbib Academic Resource Index
Bibliothekssystem Universität Hamburg
World Catalogue of Scientific Journals
SJIF Scientific Journal Impact Factor
Scholarsteer Scholarly Information
Cosmos Impact Factor
Academic Keys
İdeal Online
Acar Index
Jifactor

ABOUT US

Journal Of International Multidisciplinary Academic Researches entered into the life in 2014. It is published electronically in April, August and December, three times a year. Base fields of the journal are educational sciences, social sciences, health sciences and sport sciences. Unique articles, collections, book sections and case reports can be sent to the journal for publication. Academic studies accepted for the publication on the articles are published on the journal website electronically. Academic studies sent to the journal are directed to the specialist referees after it was certified by the editor. Each academic study is subjected to at least two referee assessments. When the editor finds the evaluation of the study necessary, he can send the study to referees more than two. However, under all circumstances, both the editor and the other managing bodies of the articles can not give priority to any article to be published on the journal. Furthermore, while every academic study is directed to the referees interested in the topic, the editor or managing bodies of the journal can't have any effect on the decisions of the referees.

In this day and time, particularly academicians and other scientists doing academic researches say that the most common difficulty they encountered during their researches was that the academic studies had been subjected to long assessment process. Our journal displays the necessary sensitivity in order to clear the problems and provide the academic studies with results as soon as possible. Additionally, our journal is scanned in the following indexes and lists.

International Scientific Indexing
International Institute of Organized Research
Advanced Science Index
Indian Science Index
Infobase Index
General Impact Factor
Scientific Indexing Services
Index of Turkish Education
Eurasian Scientific Journal Index
Open Academic Journals Index
Directory of Indexing and Impact Factor
Cite Factor Academic Scientific Journals
Researchbib Academic Resource Index
Bibliothekssystem Universität Hamburg
World Catalogue of Scientific Journals
SJIF Scientific Journal Impact Factor
Scholarsteer Scholarly Information
Cosmos Impact Factor
Academic Keys
Ideal Online
Acar Index
Jifactor

ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
(E-ISSN: 2149-2166)

YAYIN KURULU

EDİTÖR	Kurum
Hakan Hekim	Hekim Yayınevi
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ	
Mesut HEKİM	Hekim Yayınevi
SEKRETARYA	
Mehmet TOKGÖZ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Oğuz GÜRKAN	Bozok Üniversitesi
Servet REYHAN	Siirt Üniversitesi
Yılmaz YÜKSEL	Erzurum Teknik Üniversitesi
HAKEM KURULU	
Dr. Ahmet ŞAHİN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Ahmet TALİMCİLER	Ege Üniversitesi
Dr. Akmaral İBRAYEVA	M. Kozybayev Kuzey Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Arzu Gürdoğan	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Asiye Ayben Çelik	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Ayfer AYDINER BOYLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Ayşe Derya IŞIK	Bartın Üniversitesi
Dr. Barbaros Serdar ERDOĞAN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Doğan Bıçkı	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Dolunay ŞENOL	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Elif BOZYIĞIT	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Emre SERİN	Siirt Üniversitesi
Dr. Erdi Kaya	Akdemiz Üniversitesi
Dr. Esmâ ESGİN GÜNDER	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Feda Rehimov Hannanoğlu	Akü Devlet Üniversitesi
Dr. Georgi GAGANİDZE	Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi
Dr. Gökhan ÇOBANOĞLU	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Gönenç HONGUR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Gül ÖZKAYA	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Gülay GÜNAY	Karabük Üniversitesi
Dr. Gülten HERGÜNER	Sakarya Üniversitesi
Dr. Hale YAMANER OKTAN	Ege Üniversitesi
Dr. Hande ŞAHİN	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Hanna STAKHEYENA	Boğaziçi Üniversitesi
Dr. Hayri AYDOĞAN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Hilal Yıldırım Keser	Uludağ Üniversitesi
Dr. Huriyet Bilge	Celal Bayar Üniversitesi

Dr. Kadri Yılmaz ERDAL	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Mehmet ŞAHİN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Metin SAYIN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Mir Hamid Sleihan	Islamic Azad University, Iran Üniversitesi
Dr. Modammad Ahmad Qudah	University of Jordan Üniversitesi
Dr. Muharem Cufta	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Murat ÇALIŞOĞLU	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Murat GÖK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Murat KEÇE	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS	Ömer Halis Demir Üniversitesi
Dr. Nihada Delibegović Džanić	University of Tuzla, Bosniaand Herzegovina Üniversitesi
Dr. Nilgün VURGUN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Nurten DİNÇ	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Özkan YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Özkan YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Perihan ŞARA	Uşak Üniversitesi
Dr. Semra AKAR ŞAHİNGÖZ	Gazi Üniversitesi
Dr. Semra TETİK	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Sırrı Cem DİNÇ	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Sibel ERKAL	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Suat KOLUKIRIK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Tamara Merkulova VYKTOROVNA	Khrakiv Ulusal Üniversitesi
Dr. Tonguç VARDAR	Uludağ Üniversitesi
Dr. Turan IŞIK	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Türkay Türkoğlu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Zafer Durdu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Zeynel TURAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

	Sayfalar
Göçmen Çocuklarda Sosyal Uyum Sorunları ve Sosyal Uyum Sorularını Önlemeye Yönelik Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi Yazar: Ercan KÜÇÜKOBA	1-12
Futbolda Taraftar Şiddetinin Önlenmesinde Passolig Uygulamasının Önemi Yazar: Erdem Gürol ERDEN	13-21
Spor Yapan ve Yapmayan Bireylerde Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması Yazarlar: Süleyman ÖZTÜRK, Ali Dursun AYDIN	22-34
Yılmazlık Kavramı Yazar: Kübra TARİH	35-49
Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik İle İş Doyumu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi Yazarlar: Yunus KOCAKAYA, Zülküf COŞKUN	50-61

TABLE OF CONTENTS

	Pages
The Evaluation Of Social Cohesion Problems And Educational Policies To Prevent Social Cohesion Problems In Migrant Children Author: Ercan KÜÇÜKOBA	1-12
The Importance of Passolig Application in Preventing Fan Violence in Football Author: Erdem Gürol ERDEN	13-21
Comparison of Styles of Coping With Stress in Sports And Non-Sports Individuals Authors: Süleyman ÖZTÜRK, Ali Dursun AYDIN	22-34
The Word of Resiliency Author: Kübra TARİH	35-49
Evaluation Of The Relationship Between Occupational Burnout And Job Satisfaction In Teachers Authors: Yunus KOCAKAYA, Zülküf COŞKUN	50-61

GÖÇMEN ÇOCUKLARDA SOSYAL UYUM SORUNLARI VE SOSYAL UYUM SORUNLARINI ÖNLEMENE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF SOCIAL COHESION PROBLEMS AND EDUCATIONAL POLICIES TO PREVENT SOCIAL COHESION PROBLEMS IN MIGRANT CHILDREN

Ercan KÜÇÜKOBA

*e-mail: ekucukoba@gmail.com

Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim
Dalı, Balıkesir, Türkiye

ÖZET

Son yıllarda özellikle terör olayları ve savaş gibi nedenlere paralel olarak uluslararası göç hareketlerinin arttığı görülmektedir. Göç sonucunda özellikle göç alan ülkelerde ciddi ekonomik, sosyal ve siyasal problemlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun yanında göç sürecinde yaşanan travmatik olaylara paralel olarak göç zorlanan çocuklarda birtakım psikolojik ve sosyal gelişim bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Buna paralel olarak göç zorlanan çocuklarda yeni yerleşilen bölgelerde sosyal uyum sorunları ortaya çıkmaktadır. Devletler de ortaya çıkan sosyal uyum sorunlarını en aza indirmeye yönelik politikalar geliştirmektedir. Türkiye’de de göçmen çocukların toplumsal katılımlarını desteklemek için sosyal uyum politikaları uygulanmaktadır. Yapılan bu çalışmada da göçmen çocuklara yönelik sosyal politikaların incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan literatür taraması sonunda göçmen çocuklara yönelik olarak uygulanan sosyal politikaların başında eğitim, barınma ve sağlık alanındaki uygulamaların geldiği tespit edilmiştir.

Keywords: Göçmen çocuklar, sosyal uyum, sosyal uyum politikaları

JEL KODU: F22

ABSTRACT

Of late years, it has been observed that international migration movements have increased particularly in parallel with reasons such as terrorism and war. As a result of migration, it is seen that serious economic, social and political problems have emerged, especially in countries receiving immigration. In addition, in parallel with the traumatic events which were experienced during the migration process, some psychological and social development disorders occur in children who were forced to migrate. In parallel with this, social adaptation problems arise in the newly settled regions of children who are forced to migrate. States have also developed policies to minimize emerging social cohesion problems. Social cohesion policies are implemented in Turkey to support the social participation of migrant children. In this study, it is aimed to examine the social policies towards immigrant children. At the end of the literature review, it has been determined that the most important social policies implemented towards migrant children are the practices in the field of education, accommodation and health.

Anahtar Kelimeler: Migrant children, social cohesion, social cohesion policies

JEL CODE: F22

GİRİŞ

Toplum bilimi açısından göç kavramının insanların sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler ile içinde buldukları bölgeden geçici ya da sürekli olarak başka bir bölgeye yerleşmeleri olarak açıklanmaktadır. İçinde bulunduğu ülke sınırları içerisinde, bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan yer değiştirme durumuna “iç göç”, yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye geçilmesi durumuna ise “dış göç” denilmektedir (Er, 2015). Sosyoloji açısından ise göçün sadece basit

bir mekânsal yer değiştirme olmadığı, bu olgunun fiziki ve toplumsal çevrenin değişmesi ile beraber göçmenlerin ve yerli nüfusun karşılıklı bir şekilde sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerini dönüştürdüğü, ayrıca onları yepyeni bir ilişkiler sarmalına dahil eden bir süreci ihtiva ettiği belirtilmektedir (şahin & Aydemir, 2018).

Her toplum ve topluluğu etkileyen göçün olumlu ve olumsuz boyutlarının olduğu bilinmektedir. İnsanlık tarihi ile bütünleşik olarak bahsedilen göç olgusunun toplum ve toplulukları etkilemeyi sürdürdüğü görölmektedir (Özdemir, 2008). Göçmenlerin yaşam tarzının yeni yerleşmiş oldukları toplumun değer yargılarına kısmen ya da tamamen ters olması, iş imkanlarına ket vurmaları, çeşitli etnik köken ve dini yapıda olmaları, sosyal yapıyı zarara uğratan davranışlar sergilemeleri, dil sorunları, göç edilecek toplumdaki bireylerin birbiri ile uyumsuzluk yaşamaları, yetkililerin göçmenleri yerli insanlar ile bütünleştirme çabalarının yetersizliği gibi sorunlar, göçmenlerin uyum sorunları yaşamalarına sebep olabilmektedir (Aydoğdu, 2019).

Farklı kültürlerden olan insanların birlikte yaşamalarının, farklılıkları kabullenmeleri ve karşılaştıkları zorlukları birlikte atlatmaları gerekmektedir. Yeni bir yaşam tarzına uyulması sürecinde bireyin yabancılık, pişmanlık, sosyal izolasyon, değersiz hissetme ve yalnızlık gibi hislerin yaşanmasına ve söz konusu hislerin var olmasının neticesinde stresin çok daha fazla olmasına neden olabilmektedir. Var olan stres ile etkin bir şekilde baş edilmemesi bireylerde depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi bazı sağlık sorunları riskini yaşattığı belirtilmektedir (Tuzcu & Bademli, 2013). Göçmenlerin yaşadıkları psikolojik sorunlara ek olarak içinde buldukları yeni kültüre uyum sağlama süreçleri sosyal uyum problemlerinin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Göç sürecinden en fazla etkilenen gruplar arasında çocuklar yer aldığı için çocukların da göç sürecinde sosyal uyum problemi yaşamaları beklenen bir sonuçtur. Çocukların göç sürecine paralel olarak yaşadıkları sosyal uyum sorunlarının en aza indirilmesinde eğitimin büyük bir rolü bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada da göçmen çocukların yaşadıkları sosyal uyum sorunlarının incelenmesi ve sosyal uyum sorunlarını önlemeye yönelik eğitim politikalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Göç Kavramı

Göç kavramının “bireylerin var olan konumlarından siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal nedenler ile farklı bir yere hareket etmeleri” şeklinde açıklanmaktadır (Koçak & Terzi, 2012). Bununla birlikte Uluslararası Göç Örgütü’nün göç kavramını “insanların kişisel veya grup halinde uluslararası ülke sınırlarını geçip başka ülkeye yerleşmeleri” olarak belirtildiği görölmektedir. Bu çerçevede nedeni, yapısı ve süresi ne olursa olsun bireylerin yer değiştirdiği tüm nüfus hareketlerinin göç kapsamında değerlendirildiği belirtilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2004). Göçe ilişkin yapılan tanımların ortak noktasının yer değiştirmek ve hareket etmek olduğu görölmektedir. Toplumsal açıdan göç hususunda detaylı ve ortak bir tanımın ortaya koyulmasının önemli olduğu zorluklar arasında; her bir göç hareketinin, olgusunun kendine özgü sebeplerinin olması, kapsamı, gerçekleşme ve yaşanma şeklinin birbirinden farklı olduğu belirtilmektedir. Göz önünde olması gereken başka bir önemli faktörün göçün bir anda gelişen sosyal olgu olmasından ziyade süreç niteliğinde olmasıdır (Başarıcı, 2019).

İnsanlık tarihinde göçün sebep olduğu sosyal, ekonomik ve politik sonuçlar sebebi ile çok yönlü olarak incelenmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir. Oldukça uzun yıllarda sadece göç eden kişi ve grupları değil, aynı zamanda göç edilen yerde bulunan yerleşik toplulukları etkilemesi sebebi ile dünyanın önemli toplumsal, ekonomik ve politik konusu olduğu görölmektedir. Neden ve sonuçlarından ziyade etkilediği ve etkilendiği toplumların yapısı

bakımından ülkelerin ön gördüğü göç politikaları ve uygulamalarının da tartışılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Günay ve ark., 2017). Göç olgusu ortaya çıkma nedenlerine ve işleyiş biçimine göre bazı sınıflara ayrılmaktadır. Literatürde yer alan bilgilere göre göç türleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

Düzenli ve düzensiz göç: Düzenli göç kavramı Uluslararası Göç Örgütü tarafından “tanınan ve izin verilen yasal kurallar kapsamında yapılan göç hareketi” şeklinde açıklanmaktadır. Bu çerçevede düzenli göçlerin insanların yaşamakta oldukları ülkeden çıkıp başka ülkelere yasal kurallar kapsamında göç etmelerini ifade etmektedir. Düzensiz göç hareketlerinin tanımına bakıldığında ise göçmenlerin hem kendi ülkelerinin hem de göç edecekleri ülkelerin yasal mevzuatlarına dikkat etmeden gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Bu anlamda düzensiz göçmenler yasa dışı giriş yollarını kullanıp veya vize süresi dolmasına karşın göç edilen ülkeyi terk etme eğiliminde olmayan göçmenler olarak tanımlandığı görülmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2004).

Zorunlu göç: Zorunlu göçlerde kişilerin tercihine bakmadan, devlet tarafından bazı durum ve olaylara mecburen maruz kaldıkları görülmektedir. Ülkemizde yapılan bu göçler ile insanların Türkiye’nin batı ve güney bölgelerine yerleştirildiği belirtilmektedir. Bu sebeple göç edilen kentlerin nüfus oranının arttığı görülmektedir. Adana ve Mersin şehirleri bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Gönüllü göçler ise herhangi bir baskı ile karşılaşmadan kişilerin kendi seçimlerinin paralelinde gerçekleştirdikleri göçler şeklinde ifade edilmektedir. Kişilerin daha iyi yaşam şartlarında hayatlarını sürdürebilmeleri, iyi eğitim alabilmek, sağlık olanaklarından yararlanmak ve daha çok para kazanabilmek için devlet tarafından baskı olmaksızın gönüllü olarak gerçekleştirilen göçler olduğu belirtilmektedir (Koçak & Terzi, 2012).

Kitlesel göç: Yapılan göç eylemlerinin kitlesel veya kişisel yapılabildiği, kitlesel yapılan göç hareketlerinin genel anlamda sığınma amaçlı olarak yapılmasının yanında mülteci statüsü için yapılan göç hareketleri olduğu belirtilmektedir. Buna karşın mülteci veya sığınmacı olup kişisel olarak göç edenlerin de dahil olduğu görülmektedir (Dağdeviren, 2018).

İç ve dış göç: Yaşamını sürdürdüğü ülkenin sınırları içindeki bölgeden farklı bir bölgeye gerçekleştirilen yer değişikliğinin “iç göç”, yaşamlarını sürdürdükleri ülkeden başka bir ülkeye doğru yer değişikliğinin yapılması ise “dış göç” olarak ifade edilmektedir (Er, 2015). İç ve dış göçlerin toplumların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarını olumsuz etkilemesi sebebi ile literatürdeki çalışmalarda bu göçlerin olumsuz etkilerinin incelendiği görülmektedir (Elliot ve ark., 2014).

Göçe Neden Olan Faktörler

Dünya genelinde göçün oluşmasına sebep olan bazı nedenlerin olduğu belirtilmektedir. Söz konusu sebeplerden bazılarının sosyo-kültürel, güvenlik, sosyo-ekonomik, politik ve doğal nedenler olduğu bilinmektedir. Bu çeşit sebeplerden ötürü göç olgusunun ortaya çıkıp şekillendiği belirtilmektedir (Günay ve ark., 2017). Göç nedenleri arasında pek çok itici ve çekici etkenin olduğundan söz edilmektedir. İtici etkenler çerçevesinde, siyasal baskılar, demografik, ekonomik ve çevresel nedenler olduğu görülmektedir. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri yeri terk etmek zorunda kalmalarına sebep olan siyasal baskıların çeşitlerinden bazılarının, totaliter-otoriter yönetim biçimleri, ihtilaller, sıkı yönetim ve savaşların toplum üzerindeki uygulamaların olduğu belirtilmektedir (Şahin & Aydemir, 2018). Ayrıca göç eyleminin daha çok yerel imkanların yetersizliği sebebi ile gerçekleştiği görülmektedir. Eğitimin daha verimli bir şekilde gerçekleşmesi için de göç eyleminin gerçekleştiği

belirtilmektedir (Genç ve ark., 2019). Bu çerçevede eğitim olanaklarının yetersizliği insanları göçe zorlayan sebepler arasında ifade edilmektedir (Aşkın ve ark., 2013).

Göçe neden olan unsurlar arasında sosyo-ekonomik unsurlar önemli bir yere sahiptir. Çelik'e (2006) göre, gelir artışı ve istihdam fırsatlarının göçe ilişkin çekici etkisinin söz konusu bölgenin ekonomik koşullarıyla yakın ilişkisinin olduğu görülmektedir. Ekonomik alanda yaşanan gelişme ile birlikte gelir ve istihdam düzeyinin de arttığı belirtilmektedir. Ülkelerin belli başlı bölgelerinde oluşan ekonomik gelişimin diğer bölgelerden buraya göç eyleminin oluşmasına sebep olmaktadır.

Siyasi endenler ve güvenlik gerekçeleri de göçe neden olan unsurlar arasında yer almaktadır. Bilindiği üzere toplumda oluşan hak ihlalleri, politik çatışmalar ve özgürlüklerde oluşan şiddet olayları, dini ve politik inanç, milliyetçilik, ırkçılık gibi faktörlerde devam eden ayrımcılık ve takip eden şiddet olayları, insanların daha özgür ve güvende olabildikleri yerlere göç etmelerine sebep olmaktadır (Aydoğdu, 2019). Bahsi geçen güvenlik nedenleri ile başka bir ülkeye sığınan insanların var olan sorunlardan kaynaklanan uluslararası korunma gereksinimi hisseden sığınmacılar olduğu belirtilmektedir. Vatandaşı olduğu ülkenin kendisini korumayı sağlayamadığı zamanlarda insanların kendisinin korunması için uluslararası toplum veya başka bir ülkeden talep etme hakkının olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla söz konusu insanların göç sırası ve sonrasında yaşananların uyum sürecinde ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir (Dağdeviren, 2018).

Sosyal Uyum Kavramı

Çağdaş toplum yapısında sosyal ilişkilerin oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Çünkü insanların hayatlarının önemli bir bölümünün diğer insanlar ile etkileşim içerisinde geçirdiği görülmektedir. Bu nedenler dolayısıyla sosyal beceri düzeyi yüksek kişilerin toplum içinde diğer insanlarla daha kolay iletişim sağlayabildiklerinden söz edilmektedir. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde diğer bireyler ile sosyal etkileşimlerin oluşturulabilmesinin altında çocukluk dönemlerinde edinilen sosyal becerilerin önemli rolünün olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte çocukluk dönemlerinde kazanılan sosyal yetilerin bireyin erişkinlik dönemlerinde topluma adapte olmasını olumlu olarak etkilediği görülmektedir (Kabasakal & Çelik, 2010). Çocuklarda sosyal uyumun gelişmesinin okul öncesi dönemde başladığı belirtilmektedir. Bahsedilen dönemde hem akranları ile hem de yetişkin insanlar ile bazı işler yapmaları ve sorumluluk aldıkları zaman başarılı bir şekilde gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan birlikte zaman geçirmenin önemine odaklanılması, yapılan doğru tutumların onaylanıp desteklenmesi, hatalı tutumlarınsa uygun bir şekilde uyarılıp düzeltilmesinin toplumsal gelişim açısından oldukça önemli olduğu belirtilmektedir (Tanrıverdi & Erarslan, 2015).

Sosyal uyuma etki eden ve şekillendiren faktörlerin başında ailenin yer aldığı bilinmektedir. Aile içi iletişimin çocukların toplumsal beceri ve uyumlarını olumlu ve olumsuz olarak etkileyebildiği belirtilmektedir. Ebeveynlerin çocuklara ilişkin sıcaklık, yakınlık, sevgi ve davranışlarında güven veren ve tutarlı bir yaklaşıma sahip olmalarının, çocukların adaptasyon ve becerilerini olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Buna karşın ebeveynlerin çok sert bir otorite ve disiplin uygulamasının çocuklarına fazla baskı yapmaları, sevgi dolu ve esnek bir iletişim sürecinde uzak büyütme çocukların beceri ve sosyal uyumlarını olumsuz olarak etkilediği belirtilmektedir (Işık, 2007).

Sosyal uyum üstünde etkisi olan diğer bir faktörün kardeş sayısı veya kardeşler arasındaki ilişkiler olduğu bilinmektedir. Tek çocuk olan çocukların genellikle benmerkezci, başka birine bağımlı olma ve değişken kişilikte olabildikleri belirtilmektedir. Kardeşi olmayan çocukların

toplumsal duygusal gelişim düzeyleri, iki veya üç kardeş olan çocuklar ile dört veya daha fazla kardeş sayısı olan çocuklara göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bir veya iki kardeşi olan çocukların toplumsal uyumlarının üç veya daha fazla kardeşi olan çocuklara göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede çocuk sayısının artması halinde toplumsal duygusal uyum düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Literatürdeki çalışma bulgularına bakıldığında da kardeş sayısı değişkeninin sosyal uyum yetilerinin üzerinde önemli belirleyici olduğu belirtilmektedir (Işık, 2007; Yılmaz & Tepeli, 2013).

Sosyal uyum üzerinde etkisi olan diğer bir unsurun da okul ortamı olduğu bilinmektedir. Çünkü çocuğun benlik kavramı gelişiminin aile ile birlikte okul ortamı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Benliğin okulda öğretmenin çocuğa ilişkin fikirlerinin çocuğun algılayışına bağlı bir şekilde şekillendiği belirtilmektedir. Yeni nesillerin toplum yaşamındaki yerini alması için hazırlık yapmasında ihtiyaç duyulan bilgi, beceri, kişilik yapısı ve anlayış sağlamalarının zenginleştirilmesine yardım etme faaliyetinin eğitim olarak ifade edildiği görülmektedir. Eğitimin özelliği önemli ölçüde öğretmenlerin niteliği ile özdeş olarak nitelendirilmektedir. Öğretmenlikte hedef kitlenin çocuk yani insan olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmaların, verilen hizmetlerin insana yönelik olması, öğretmenlerin kişisel özellikleri bakımından yeterlilik sahibi olmasını gerektirmektedir. Öğretmenlerin çocukları olumlu sosyal tutumlara yönlendirmesi ve teşvik etmesi, onların toplumsal iletişimini arttırıp uyumsuz sosyal tutumlarını azaltmaktadır. Toplumsal tutumları ile öğretmenlerin rol-model olmasının çocukların söz konusu tutumları sergilemesinde isteklerini arttıran bir neden olduğu belirtilmektedir (Işık, 2007).

Kitle iletişim araçlarından olan televizyonun çocukların sosyal uyum seviyelerini etkileyen bir faktör olarak değerlendirildiği görülmektedir. Yaşadığımız dönemde çocukların büyük bir kısmının vakitlerini televizyon izleyerek geçirdiği bilinmektedir (Kırık, 2013: 189). Literatürdeki çalışmalara bakıldığında çocukluk döneminden itibaren uzun süre televizyon izlemenin sosyal beceri ve uyum gelişimini olumsuz olarak etkilediği tespit edilmektedir (Erdoğan, 2010: 766).

Göçmen Çocuklarda Sosyal Uyum Sorunları

Zorunlu bir sebepten ötürü gerçekleşen göç kavramında yeni bir bölgeye giden göçmenin çeşitli problemler ile yüzleşmesinden ve o bölgenin var olan düzenine uyum sağlaması bakımından çok yönlü uyum sorunlarıyla karşılaşmasına neden olduğu belirtilmektedir. Göçmenlerin hedef devlet vatandaşları ile karşılıklı olarak uyum döneminin geliştirilmesi; sığınmacıların siyasal, kültürel ve toplumsal hususlarda yeni göç etmiş oldukları yerde yaşayan insanların da katılım sağlamaları ile sığınmacı konusunun bütüncül olarak ele alınması, sorunların çözümü için “uyum” sorununa dikkat çekilmesi gerekmektedir (Taştan ve ark., 2018).

Göçmenlerin yaşadıkları sosyal uyum sorunlarının başında eğitim ile ilişkili sorunlar gelmektedir. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılarında yaşamakta oldukları temel problemlerin başında eğitimin olduğu görülmektedir. Toplumsal adaptasyonun sağlanmasının toplumsal barış adına önemli bir gereksinim olduğu, özellikle de çok sayı gerçekleşen Suriyeli göçün sonrasında bu konu üzerinde ülkemizde titizlikle durulduğu belirtilmektedir. Dini eğitim, kültür eğitimi, dil eğitimi, mesleki eğitim, ilk ve orta düzeydeki okullarda ve üniversite eğitimi gibi örgün ve yaygın eğitim alanlarının Suriyeli çocuk ve yetişkinlere faydalı olduğu, onların ülke sınırları içerisinde hayatlarını kurup, halkla uyumlu bir şekilde yaşamlarını devam ettirmelerini kolaylaştırması beklenen bir durum olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte Suriyeliler ile uyum içerisinde yaşamsal bir alan oluşturulması için Türk toplumunun

da toplumsal adaptasyon için eğitim almalarının faydalı olacağı düşünülmektedir (Duman, 2019).

Her çocuk gibi göçmen çocukların da göç edilen bölgedeki insanlar tarafından kabullenilmeyi, sağlıklı bir arkadaşlık bağı kurabilmeyi, göç edilen bölgedeki insanlar ile uyum sağlamayı umut ettikleri belirtilmektedir. Ancak göç edilen bölgedeki insanlar ile karşılaştıkları eğitim, dil ve kültürel sorunları nedeni ile toplumsal uyum sorunları yaşadıkları görülmektedir. Göçmen çocukların bölgedeki yerel halkın çocuklarına göre çeşitli duygusal özellikler sergilediği, akranlarından daha farklı gelişen uyum dönemlerinin olduğu ve genellikle ortaokul döneminde ön ergenliğe girmeleri nedeni ile uyum sorunları yaşadıkları bilinmektedir (Aydoğdu, 2019).

Göçmen çocuklar da tıpkı yetişkin göçmenlerde olduğu gibi yaşadıkları bölgelerde dil problemi yaşamakta, yaşadığı bölgenin anadilini öğrenmekte zorluk çekmekte, söz konusu gelişmeler sosyal uyumu olumsuz yönde etkilemektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da göçmenlerde dil sorunu yaşandığı görülmektedir. Ergun'un (2018) yapmış olduğu çalışmada Karaman ilindeki sığınmacıların yaşadıkları şehre uyum sağlama seviyelerinin incelendiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda 334 mültecinin katıldığı çalışmanın sonucunda mültecilerin genel anlamda genç yaş ortalamasının yüksek düzeyde olduğu, sığınmacıların karşılaştığı problemlerin çözümünde Türkiye'nin kültürel olarak daha yakın olduğu, geçmişten beri kültürel bağların birbirine benzemesi nedeni ile Türkiye'ye geldikleri rapor edilmektedir. Bununla birlikte sığınmacıların Türkiye'de çalışma izin prosedürlerinin zorluğu ve uzun sürmesi nedeni ile yasa dışı çalışma yolunu seçtikleri, Türkçe dil kurslarının az olması, sağlık hizmetlerinden yararlanırken kendilerini ifade edebilme konusunda dil bilmemekten kaynaklanan problemler yaşamalarının ve sığınmacıların geri dönme düşüncelerinin olması dolayısıyla bu problemlerin aşılamadığı belirtilmektedir. Dağdeviren (2018) tarafından yapılmış olan çalışmada Elazığ'da yaşayan Suriyelilerin yaşadıkları şehre uyum sürecinin ve karşılaştıkları problemlerin ele alındığı görülmektedir. Bu amaçla 60 sığınmacının katıldığı çalışmanın sonucunda Elazığ'da yaşayan mültecilerin şehre uyum sürecinde yaşadıkları sorunların başında geçim sıkıntısının yer aldığı, ayrıca iş bulma ve çalışma şartlarında sorun yaşandığı rapor edilmektedir. Ek olarak sığınmacıların yaşamlarına uyum sürecinde her zaman yaşadığı bir diğer sorunun da dil yetersizliği olduğu belirtilmektedir.

Göçmen Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları

Sosyal uyum ile sığınmacıların üçüncü bir kişiye gereksinim hissetmeden uyum sağlayabilmesi amaçlanmaktadır. Sığınmacılarda aidiyet kavramının oluşturulması, toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan toplum yaşamına katılım sağlamaları, karşılıklı etkileşimle kültürel, dil ve din değişkenliklerinin iki taraf tarafından kabul edilmesi adına gereken etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Belgede sosyal uyumla sığınmacıların asimile olmadan toplum tarafından kabul edilmesi ve anlayışla karşılanarak farklılıklar göz önünde bulundurularak birlikte yaşanılmasının sağlanması amaçlanmıştır. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı Toplumsal Uyum Stratejik Amaç ve Hedefleri Tablo 1'de verilmiştir (Çoştan, 2020).

Tablo 1. Göçmenlere Yönelik Toplumsal Uyum Politikalarında Stratejik Amaç ve Hedefler

Toplumsal Uyum Politikalarının Stratejik Amaçları	Toplumsal Uyum Politikalarının Temel Hedefleri
Göçe ve göçmenlere ilişkin toplumsal bakış açısının ve yabancılara karşı	(1) Göçmenlere yönelik toplumsal kabul seviyesinin geliştirilmesi.

yaklaşımın toplumsal uyuma katkı sağlayacak biçimde yönetilmesi.	(2) Göçmenlere yönelik toplumsal kabulü geliştirmek için gereken önlemlerin alınması.
Yerel anlamda bir arada yaşamanın ve karşılıklı iletişimin artırılması.	(1) Yerel yönetimlerin toplumsal adaptasyona yönelik görevlerinin artırılması adına gereken kurumsal, idari ve yasal düzenlemelerin yapılması. (2) Yerel halk ile göçmenlerin bir arada yaşamalarının desteklenmesi. (3) Yabancıların din hizmetlerinden etkili olarak yararlanmaları adına gerekli alt yapı güçlendirmesi.
Göçmenlerin yerel anlamda danışma ve istişare birimlerine etkin olarak katılımlarının artırılması.	(1) Göçmenlerin danışma birimlerine katılımının artırılması. (2) Sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin geliştirilmesi.

Sığınmacı çocukların uyum ve sosyalleşme sürecinde okulun temel kurum olduğu belirtilmektedir. Türkiye’deki sığınmacı çocukların sosyal uyum ihtiyaçlarını karşılayacak eğitim ortamı ve sosyal olanakların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu gereksinimleri karşılayabilecek eğitim ortamı ve sosyal olanakların sağlanması gerekmektedir. Okullardaki sığınmacı çocukların yaşadığı çevre, aile ve yerli çocuklar ile uyumlarının güçlendirilmesi hususunda programların hazırlanmadığı, bu sebeple söz konusu çocukların sosyal uyumlarının yeterli düzeyde geliştirilemediği belirtilmektedir. Dolayısıyla sığınmacı çocukların öğrenim gördüğü okullarda eğitim alan altı ve yedinci sınıfa devam eden göçmen çocuklara sosyal uyum eğitimi verilmesi ve böylelikle sosyal uyumlarının geliştirileceğinin sağlanacağı düşünülmektedir (Aydoğdu, 2019).

Göçmen çocukların yaşadığı temel problemlerin başında dil eğitiminin yer aldığı belirtilmektedir. Türkiye’de göçmen çocukların yaşadığı temel problemlerin başında dil eğitimi bulunmaktadır. Sosyal hayattaki birçok faaliyetin (kamu kurumları ile iletişim kurma, ulaşım, sosyal hayat, diğer insanlar ile iletişim vb.) Suriyelilerin Türkçe bilmemeleri sebebi ile sağlıklı olarak gerçekleşemediği belirtilmektedir. Benzer olarak çalışma hayatına girme hususunda yaşanan problemlerinde temelinde yine dil yetersizliği sorununun yer aldığı bilinmektedir. Söz konusu durumun Suriyelilere Türkçe öğretilmesinin zorunlu bir hale getirdiği belirtilmektedir. Bu çerçevede Millî Eğitim Bakanlığı’nın Eylül 2013 tarihli “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” ile Suriyelilere Türkiye’de eğitim hakkı tanınmaktadır (Artan & Arıcı, 2017).

Geçici Koruma Yönetmeliği (md. 28) çerçevesinde göçmenlere eğitim alanında verilmiş olan haklar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

(1) Mevzuat dahilinde olan yabancıların eğitim çalışmaları, geçici barınma merkezlerinin içi ve dışında MEB sorumluluğu ve kontrolünde sürdürülmektedir. Bu kapsamda;

a) 54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere, okul öncesi eğitim döneminde 36-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti sunulabilmektedir.

b) İlk ve orta dereceli öğrenim düzeyinde olan çocukların eğitim-öğretim etkinlikleri, MEB’in ilgili yönetmeliği kapsamında yürütülmektedir.

c) Her yaş grubuna uygun beceri ve hobilere ilişkin kurslar, meslek edindirme kursları ve dil kursları talep doğrultusunda düzenlenebilmektedir.

(2) Geçici koruma altında olanların ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitimi ile ilgili esas ve usuller YÖK tarafından tespit edilmektedir.

(3) Bu mevzuat kapsamında Türkiye’de öğrenim gören yabancılara, gördükleri eğitimin kapsam ve süresini belirten belge verilmektedir. Çeşitli programlarda eğitim alınıp belgelenmiş ise söz konusu eğitim ve belgeler MEB veya YÖK Başkanlığının ilgili birimleri tarafından değerlendirilip uygun görülen seviyelere denklikleri sağlanmaktadır.

(4) Bu mevzuat dahilinde olan yabancıların eğitim çalışmaları ile ilgili diğer usul ve esaslar, MEB tarafından belirlenmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün göçmenlere eğitim alanında sunmuş olduğu uyum politikalarının stratejik hedef ve amaçları Tablo 2’de belirtilmektedir (Çoştan, 2020).

Tablo 2. Göçmenlere Sunulan Eğitim Uyum Politikalarının Stratejik Amaç ve Hedefleri

Stratejik amaçlar	Temel hedefler
Göçmenlerin örgün eğitime ulaşım katılmalarının artırılmasına yönelik çalışmaların artırılması.	(1) Örgün eğitime göçmenlerin ulaşabilmelerinin desteklenmesi için yönetmeliğin ve eğitim kurumlarının fiziki, beşerî ve idari kapasitelerinin artırılması. (2) Göçmenlerin örgün eğitime ulaşmalarının desteklenmesinde tespit, farkındalık ve bilgilendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi. (3) Göçmen çocukların okula gidememeleri ya da eğitime ara vermelerine sebep olan (maddi olanaksızlıklar, okula adapte olamama, küçük yaşta evlenme, ayrımcılığa maruz kalma vb.) unsurların araştırılıp ortadan kaldırılması.
Göçmenlerin örgün eğitime devamlılıklarının ve başarılarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların güçlendirilmesi.	(1) Göçmenlerin örgün eğitime devamlılığının sağlanması için bilgilendirme yapılmasıyla öğrencilerin okula devamlılığının sağlanması için sistematik metotların geliştirilmesi.
Göçmenlerin üniversitelere erişiminin desteklenmesi.	(1) Üniversiteye ulaşmalarının sağlanması adına gerekli bilgilendirmenin yapılması ve erişimlerini destekleyen kaynakların geliştirilmesi. (1) Yükseköğretim kurumlarının toplumsal adaptasyon ve göçün olumlu etkilerini destekleyen çalışmalar yürütmesi.
Yaygın eğitim programlarının göçmenlerin ihtiyaçlarına göre geliştirilip katılımlarının artırılması.	(1) Türkçe dil öğretiminin devam ettirilmesi, standart ve sistematik bir şekilde geliştirilmesi ve yaygın bir hale getirilmesi için gerekli faaliyetlerin yapılması. (2) Yaygın eğitim kurumlarının kapasitelerinin göçmenlerin ihtiyaç ve erişimlerine göre geliştirilmesi. (3) Adaptasyon eğitim programının geliştirilip göçmenlerin uyum eğitimlerine katılmalarının sağlanması.

Eğitim faaliyetlerinin yanında gmenlere yönelik sosyal uyum politikaları kapsamında sağlık hizmetlerine de önem verilmektedir. Bilindiği gibi kamu sağlığı ve düzenini yakından alakadar eden göz dalgası ile beraber sağlık alanında da bazı politikaların gerçekleştirilmesi ve uygulanması kaçınılmaz olmuştur. Yasalara bağlı olarak düzenlemelerden biri olan sağlık hizmetleri bunun yanında temel insani haklardan biri olarak bireylerin yaşamlarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmelerinin şartlardandır. Göçmenlere yönelik açık kapı uygulamasıyla ülke sınırından geçer geçmez bireylerin sağlık kontrolleri yapılmıştır. Yüksek düzeyde g alan Türkiye'ye giriş sağlayan Suriyeli mülteciler ülkemiz zor şartlar altında gelmeleri, kamp ya da dışarıda kalabalık bir şekilde konaklamaları, geçinme ve barınma imkanlarını sağlık durumlarını olumsuz şekilde etkileyebilmektedir (nder, 2019).

SONUÇ

Sosyalleşme ve sosyal uyum sürecinde çocuklar üzerinde okulun önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda göçmen çocuklarda sosyal uyum sorunlarının en aza indirilmesi için eğitim politikalarına önem verildiği görülmektedir. Eğitim politikaları sayesinde göçmen çocuklar hem diğer akranları ile kaynaşmakta hem de yerel dili öğrenmektedirler. Buna paralel olarak göçmen çocuklarda sosyal uyum sorunları en aza inmektedir. Türkiye'de göçmen çocuklara yönelik eğitim faaliyetlerinin okul öncesi dönemden itibaren başladığı görülmektedir. Eğitim faaliyetlerinden yararlanamayan çocuklar yerel halkın dilini öğrenme konusunda sorun yaşamaktadır. Bu durum çocukların yetişkinlik yıllarında da ciddi uyum sorunları yaşamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle göçmen çocuklara yönelik eğitim politikalarının etkin bir biçimde uygulanması gerektiği söylenebilir.

Bilindiği gibi göçmen çocukların sosyal uyum süreçlerinin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi için sağlıklı bireyler olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda sosyal uyum politikaları kapsamında sağlık hizmetlerine de önem verildiği görülmektedir. Bunun yanında elde edilen sonuçlara göre göçmen çocuklara din eğitimi sağlandığı, yeni yaşam alanlarının kültürel yapılarını benimsemelerine yönelik uygulamalara yer verildiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Artan, T., & Arıcı, A. (2017). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal alışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Aşkın, E. ., Yayar, R., & Oktay, Z. (2013). Kırsal gn ekonometrik analizi: Yeşilyurt ilçesi rneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 231-252.
- Aydemir, S. & şahin, M. C. (2018). Zorunlu-kitlesele g olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar rneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148.
- Aydoğdu, F. (2019). *Göçmen aile çocuklarının uyum düzeylerine sosyal uyum eğitim programının etkisinin incelenmesi*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başarıcı, M. (2019). *2011-2017 Tarihleri arasında Suriyeli sığınmacıların kente uyum sürecinde yaşadıkları ekonomik ve sosyal sorunlar: Gaziantep rneği*. Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, şanlıurfa.
- elik, F. (2006). İ glerin itici ve çekici gler yaklaşımı ile analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 149-170.
- oştan, U. (2020). *Türkiye'de g yönetimi ve politikaları: Suriyeli mülteciler rneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Dağdeviren, G. (2018). *Suriyeli sığınmacıların entegrasyon süreci ve sorunları: Elâzığ örneği*. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Duman, T. (2019). Toplumsal uyum için eğitimin önemi: Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 343-368.
- Sibiri, A. E., Ayinmoro, A. D., & Jack-Jackson, T. C. B. (2014). The socio-cultural effects of internal migration among the people of Akutupa Kiri in the North-Central Zone, Nigeria. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(15), 494-503.
- Er, A. (2015). İtici ve çekici faktörler bağlamında iç göç: Gaye Hiçyılmaz'dan Fırtınaya Karşı. *Göç Dergisi (GD)*, 2(1), 43-58.
- Erdoğan, S. (2010, Kasım). *Erken çocukluk döneminde televizyonun sosyal gelişime ve değerler eğitimine etkisi*. In International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya.
- Ergün, G. (2018). *Mültecilerin kente uyumunu ölçmeye yönelik Karaman ilinde bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Gazete, R. (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. www.mevzuat.gov.tr Erişim tarihi: 06.07.2022
- Gen., Y., Ustabası-Gündüz, D., & Çöpoğlu, M. (2019). Göç ve kalkınma ilişkisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 479-498.
- Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Işık, M. (2007). *Anasınıfına devam eden beş-altı yaş çocuklarına sosyal uyum ve beceri ölçeğinin uyarlanması ve uygulanması*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kabasakal, Z., & Çelik, N. (2010). The effects of social skills' training on elementary school students' social adjustment. *İlköğretim Online*, 9(1), 203-212.
- Kırık, A. M. (2013). Televizyonun gelişim çağı çocukları üzerindeki olumsuz etkileri ve ebeveynlerin kontrol sorunu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 189-198.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Önder, N. (2019). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sağlık politikalarının analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 110-165.
- Özdemir, M. (2008). *Türkiye'de iç göç olgusu, nedenleri ve Çorlu örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tanrıverdi, H., & Erarlan, N. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal uyum ve beceri düzeyleri ile değer kazanımları arasındaki ilişki. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 9-23.
- Taştan, C., İrdem, İ., & Özkaya, Ö. (2013). *Politika ve uygulama boyutlarıyla göç ve uyum*. 1. Baskı. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.

EXTENDED ABSTRACT

It is known that social relations are very important in the structure of contemporary society. Because it is seen that a significant part of people's lives interact with other people. Due to these reasons, it is mentioned that people with high social skills can communicate more easily with other people in the society. It is stated that social skills acquired in childhood play an

important role in creating social interactions with other individuals in the forthcoming period of life. Therewithal, it is seen that the social skills acquired during childhood positively affect the individual's adaptation to society in adulthood (Kabasakal & Çelik, 2010). It is stated that the development of social adaptation in children begins in the pre-school period. In the mentioned period, they have to do some work both with their peers and with adult people and they have to do it successfully when they take responsibility. In this respect, it is stated that it is very important in terms of social development to focus on the importance of spending time together, to approve and support the right attitudes, and to warn and correct the wrong attitudes appropriately (Tanrıverdi & Erarslan, 2015).

It is known that the family is at the forefront of the factors that affect and shape social cohesion. It is stated that communication within the family can affect children's social skills and adaptation positively and negatively. It is seen that the warmth, closeness, love and behavior of parents towards children positively affect their adaptation and skills when they have a reassuring and consistent approach. On the contrary, it is stated that parents apply very harsh authority and discipline and put too much pressure on their children and that they grow up far from a loving and flexible communication process negatively affects children's skills and social adaptation (Işık, 2007).

It is known that another factor that has an effect on social cohesion is the number of siblings or the relations between siblings. It is stated that only children who have no sibling can be egocentric, dependent on others and have variable personalities. It is seen that the social emotional development levels of children without siblings are at a higher level than children with two or three siblings and children with four or more siblings. It is stated that social adjustment of children with one or two siblings is higher than children with three or more siblings. In this context, it is seen that the social sensory adaptation levels decrease as the number of children increases. When the study findings in the literature were looked, it is stated that the variable of the number of siblings is an important determinant on social adaptation abilities (Işık, 2007; Yılmaz & Tepeli, 2013).

The concept of migration is explained as 'the movement of individuals from their existing position to a different place due to political, cultural, economic and social reasons' (Koçak & Terzi, 2012). In addition, it is seen that it is stated that the International Organization for Migration defines the concept of migration as 'people crossing the borders of international countries, individually or as a group, and settling in another country'. In this framework, it is stated that all population movements in which individuals are displaced, regardless of their cause, structure and duration, are considered within the scope of migration (International Organization for Migration, 2004: 35). It is seen that the common point of the definitions related to migration is to change place and move. Among the difficulties in which it is important to put forward a detailed and common definition of migration in terms of communal; it is stated that each migration movement and phenomenon has its own reasons, scope, realization and way of living are different from each other. Another important factor to consider is that migration is a process rather than a social phenomenon that develops suddenly (Başarıcı, 2019).

People from different cultures need to live together, accept differences and overcome difficulties together. In the process of complying with a new lifestyle, it can cause the individual to experience feelings such as alienation, regret, social isolation, feeling worthless and loneliness, and as a result of the existence of these feelings, stress can be much more. It is stated that not coping with the existing stress effectively puts individuals at risk of some health problems such as depression and anxiety disorder (Tuzcu & Bademli, 2013). In

addition to the psychological problems that immigrants experience, the processes of adapting to the new culture they live in cause as well as emerging social adaptation problems. Since children are among the groups most affected by the migration process, it is an expected result that children also experience social cohesion problems during the migration process. Education has a great role in minimizing the social cohesion problems experienced by children in parallel with the migration process. In this study, it was aimed to examine the social cohesion problems experienced by immigrant children and to evaluate the education policies to prevent social cohesion problems.

School has a significant impact on children in the process of socialization and social adaptation. In this context, it is seen that education policies are given importance in order to minimize the social cohesion problems in immigrant children. Thanks to education policies, immigrant children both mingle with their peers and learn the local language. In parallel with this, social adaptation problems in immigrant children are minimized. Educational activities for migrant children in Turkey are seen to start from the pre-school period. Children who cannot benefit from educational activities have problems in learning the language of the local people. This situation causes children to experience serious adaptation problems in their adult years. For this reason, it can be said that education policies for immigrant children should be implemented effectively.

As it is known, immigrant children must be healthy individuals so as to carry out their social adaptation processes in a healthy way. In this context, it is seen that health services are also given importance within the scope of social cohesion policies. In addition, according to the obtained results, it is seen that religious education is provided to immigrant children and practices towards adopting the cultural structures of their new living spaces are include.

FUTBOLDA TARAFTAR ŞİDDETİNİN ÖNLENMESİNDE PASSOLİG UYGULAMASININ ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF PASSOLIG APPLICATION IN PREVENTING FAN VIOLENCE IN FOOTBALL

Erdem Gürol ERDEN

e-mail: erdemgurolerden@stu.aydin.edu.tr

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yeni Medya Anabilim Dalı, Yeni Medya Programı, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Son yıllarda insanların hem aktif olarak katıldıkları hem de seyirci olarak yer aldıkları spor dallarının başında futbol gelmektedir. Futbolun zaman içerisinde endüstrileşmesi futbola olan ilginin artmasına zemin hazırlamıştır. Buna paralel olarak insanların futbola yükledikleri anlam da değişmiştir. Eski dönemlerde bir eğlence ve seyir amacı olan futbol günümüzde taraftarların yüksek beklentiler izledikleri bir spor dalı olmuştur. Bu durum zaman içerisinde taraftar şiddetinin de artmasına zemin hazırlamıştır. Futbolda taraftar şiddetinin boyutları yüksek düzeye geldiği için devletler taraftar şiddeti ile mücadele etmek için bazı yasalar yürürlüğe koymuştur. Türkiye’de de taraftar şiddetini önlemeye yönelik çalışmalar yapılmış, söz konusu çalışmaların bir sonucu olarak passolig uygulamasına geçilmiştir. Yapılan bu çalışmada da ilgili literatür ışığında futbolda taraftar şiddetinin önlenmesinde passolig uygulamasının etkinliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Keywords: Futbol, taraftar şiddeti, passolig uygulaması

JEL KODU: L83

ABSTRACT

In the recent years, football is the leading of the sports branches in which people both actively participate and take part as spectators. The industrialization of football over time paved the way for an increase in interest in football. Parallel to this, the meaning that people attribute to football has also changed. Football, which was an entertainment and watching purpose in the past, has become a sport that fans watch with high expectations today. This situation paved the way for an increase in fan violence over time. Since the extent of fan violence in football has reached a high level, states have enacted some laws to struggle fan violence. Studies have been carried out to prevent fan violence in Turkey, and as a result of these studies, passolig application has been implemented. In this study, it was aimed to evaluate the effectiveness of the passolig application in the prevention of fan violence in football in the light of the relevant literature.

Anahtar Kelimeler: Football, fan violence, passolig application

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Yaşadığımız dönemde futbolun dünya çapında topla oynanan popüler bir spor dalı olduğu ve iki takım arasında 11’er oyuncu ile oynandığı bilinmektedir. Ayrıca 45’er dakikadan oluşan iki devre olmak üzere toplam 90 dakika olduğu, sahanın enine genişliğinin 45-90 metre, boyuna uzunluğunun ise 90-120 metre arasında olduğu, topun ağırlığının ise yaklaşık olarak 410 ile 450 gr arasında değiştiği ve 68-70 cm olduğu belirtilmektedir (Akbulut, 2013). Çağdaş futbolun temelinin 19. yüzyılda İngiltere’de atıldığı bilinmektedir. Özellikle ekonomik açıdan İngiltere’nin güçlü olması sebebi ile futbol ve birçok spor dalının gelişiminin hızlandığı belirtilmektedir. Ekonomik yapısının güçlü olması ile birlikte pek çok İngiliz öğrenci ve farklı meslek mensubunun da gittikleri ülkelere futbolu götürerek yayılmasına vesile oldukları bilinmektedir (Cenikli ve ark., 2017).

1970'lerden sonra futbolun büyük bir endüstri haline geldiği görülmektedir. Medya ve kapitalizm ile birlikte popüler kültürün bir ögesi olan futbolun gelişiminin hızlandığı dikkat çekmektedir. Böyle bir düzen içerisinde futbol kulüplerinin de sponsorluk ve maç yayın hakları anlaşmaları yapıp, borsaya açılarak ya da forma reklamları vasıtasıyla varlıklarını sürdürdükleri belirtilmektedir (Gökulu, 2008). Yaşadığımız dönemde futbol oyununun toplumun her kesiminden insan tarafından keyifle izlenen bir spor dalı olduğu bilinmektedir. Bu sebeple diğer spor dallarına göre futbolun hem dünyada hem de ülkemizde popüler bir spor dalı olarak dikkat çektiği görülmektedir (Nas, 2010; Can & Cengiz, 2022; Öntürk ve ark., 2019; Şentürk, 2007; Pannenburg, 2008).

Popüler spor dalı olduğu bilinen futbolun ülkeler arası ilişkileri güçlendirdiği, kültürlerarası farkındalıkları arttırdığı ve dünya barışına destek sağlayan evrensel bir etkinlik alanı olduğu görülmektedir. Sporun sevgi, barış, sağlıklı yaşam ve toplumsal duyarlılık oluşumunda önemli bir etken olmasına karşın yaşadığımız dönemde artık şiddet olaylarıyla gündeme geldiği dikkat çekmektedir. Özellikle futbol statlarında şahit olunan şiddet ve şiddetin sebep olduğu düzensizliğin şiddete maruz kalan kişilerden ziyade birçok masum insanı da olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Ayrıca çok sayıda insanı spor karşılaşmalarına katılma ve izleyicisi olmaktan uzaklaştırdığı, güvenlik ve sağlık görevlileri başta olmak üzere pek çok kamu görevlisini de meşgul ettiği belirtilmektedir (Üstünel & Alkurt, 2015; Bağış, 2021). Futbolda özellikle taraftar şiddetini önlemeye yönelik olarak birçok önlem alındığı ve yasal düzenlemeye gidildiği görülmektedir. Söz konusu uygulamaların başında passolig kart uygulamasının geldiği görülmektedir. Bu uygulama ile taraftarların statlara girişleri kontrol altına alınmış, futbolda olumsuz taraftar davranışları sergileyen kişilerin statlara girişleri engellenmiştir. Söz konusu gelişmeler futbolda taraftar şiddetinin önlenmesine katkı sağlayacak uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak passolig kart uygulamasının taraftar şiddetini önlemedeki etkinliğinin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada passolig kart uygulamasının taraftar şiddetini önlemedeki rolünün değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Futbol Taraftarları ve Özellikleri

Modernleşmiş olan futbol ile izleyici kitlesinin oluşumu arasında önemli bir bağın olduğu belirtilmektedir. Üretimdeki kapitalist mantığın futbola yansımaları sonucunda ekonomi içerisinde futbolun etkisinin giderek arttığı görülmektedir. Dolayısıyla büyüyen ekonominin üretici ve tüketicilerinin belirlendiği belirtilmektedir. Üretici kesimin medya, şirketler, sponsorlar vb. olduğu görülürken tüketicilerin de modernleşen futbol ile birlikte tribüne seyirci olarak gönderilen taraftar kitleleri olduğu görülmektedir (Taştan, 2009). Hızlı gelişim gösteren kentleşmenin sonucunda geleneksel ile modern arasında kalan kişinin taraftarlık ile aidiyet duygusunu kazandığı belirtilmektedir. Yoğun iş hayatı ve şehir yaşamının sebep olduğu sorunlarla karşılaşan kişinin spor karşılaşmalarında taraftarlık ve stadyum atmosferinin getirdiği güvenle hiç tanımadığı insanlarla bir araya gelip kaynaşabildikleri görülmektedir (Gökulu, 2008).

Futbolda taraftarlar sahip oldukları demografik özelliklere ve sergiledikleri davranış biçimlerine göre bazı gruplara ayrılmaktadır. Futbolda yaygın olarak karşılan taraftar gruplarının başında “seyirciler” gelmektedir. En basit hali ile seyirci kavramının “seyreden insan topluluğu” şeklinde ifade edilebildiği belirtilmektedir. Seyrettiği olayın nedeni ya da sonuçlarına bakmadan tarafsız bir şekilde seyretme faaliyetini gerçekleştiren birey seyirci olarak nitelendirilmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte modern dönemde futbol karşılaşmalarındaki tribünde bulunan kitlenin de seyirci olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Futbolda kapitalist üretim düzeninin yerleşmesine kadar aradan geçen süre içerisinde tribünü oluşturan kitlenin taraf tutma mantığının henüz yerleşmediği belirtilmektedir (Taştan, 2009).

Futbolda geçmiş dönemlerde yaygın olarak karşılaşılan, günümüzde ise alınan yasal tedbirler sayesinde sayıları giderek azalan diğer bir kitle “fanatikler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir şeyi ölçüp tartmadan, doğru ve yanlışla bağlanma, bağınaz anlamlarında kullanılan fanatik kavramının futbol açısından karşılaşmayı kazanmak için her şeyin mübah olduğunu kabul edip sporla estetik ya da güzellik açısından ilgilenmeyen ve sadece sonuca odaklanan, taraftarı olduğu takımın renklerine ve marşlarına aşırı düzeyde önem veren davranışlara sahip seyirci kitlesi olduğu belirtilmektedir (Arıkan, 2007). Bu nedenle fanatikler taraftar şiddetine neden olan grupların başında gelmektedir (Bilir & Sangün, 2014). Hayatta istediklerine sahip olamayan kişilerin fanatik taraftarları ile öne çıktıkları görülmektedir. Fanatikliğin temelinde yer alan ekonomik, ailevi veya toplumsal sorunları olan, sahip oldukları kimliğin yeterli olmadığını düşünen kişilerin sığındığı bağıllık türü olduğu belirtilmektedir. Kendisi gibi aynı koşullara sahip olan kişilerle bir araya gelip, grupla birlikte hareket etmenin verdiği öz güvenle davranışlarında sapmaların olabildiği görülmektedir. Söz konusu bu kimliği ile kişinin artık taraftar olmaktan ziyade fanatik olduğu belirtilmektedir. Çevresindekilere küfür edebileceği, zarar verebileceği, kesebileceği, dövebileceği ve hatta öldürebileceği görülmektedir. Fakat kişinin tüm bu davranışları kendisi için değil, fanatik olduğu kurum için yaptığı bilinmektedir (Ayan, 2006). Günümüzde fanatik taraftarların genellikle büyük kulüpleri destekleyen taraftar oldukları görülmektedir (Abdürrezzak, 2015).

Futbolda yaygın olarak karşılaşılan ve sıklıkla basın-yayın organlarında haberlere konu olan taraftar gruplarının başında “holiganlar” gelmektedir. Bazı kaynakların etimolojik kökeni bilinmeyen holigan nitelendirmesinin 1800’lerin sonunda Londra’da bir polisin öldürülmesinden sorumlu tutulan Patrick Hooligan isimli fanatik taraftardan geldiği belirtilmektedir (Dizdar, 2019). Kavramsal olarak ise İngiltere’de gerçekleştirilen futbol karşılaşmaları öncesi, sonrası ve sürecinde karşılaşılan kitleler için kullanıldığı görülmektedir. Bu sözcüğün İngilizce karşılığının “sokak serserisi” olduğu belirtilmektedir. Holiganların müsabakalara olay çıkarmak ve kavga etmek için gittikleri, genelde de alkolün etkisinde olarak kendi takımının taraftarlarına da rakip takımın taraftarlarına da şiddet uyguladıkları görülmektedir (Taştan, 2009). Yapılan çalışmalarda da holiganların taraftar şiddetine neden olan gruplar arasında yer aldıkları belirtilmektedir (Bilir & Sangün, 2014).

Futbol müsabakalarında yaşanan olaylarda fanatik ve holiganların payının oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Fakat diğer taraftarların da şiddete eğilimlerinin olması sebebi ile holigan ve fanatiklerin ortaya çıkardığı şiddet olaylarına karışmaları sonucunda olayların büyüdüğü görülmektedir. Spor statlarında oluşan şiddet olaylarının ciddi boyutlara ulaşması, taraftarların şehrin caddelerinde rakip takım taraftarları ve polis ile çatışmalarının sporda şiddet ve öfkeyi ciddi bir durum olarak ortaya çıkarmaktadır (Üstünel & Alkurt, 2015).

Futbolda Taraftar Şiddeti

Şiddet kavramının en basit hali ile sadece mala ve bedene yönelik eylemler olarak tanımlanabildiği görülmektedir. Şiddet kavramının geçmişte, sadece fiziksel yaralanma ve mala yönelik eylemler ile tanımlanmadığı, kişinin etnik yapısı ve dini kimlikleri, cinsiyet vb. kişiliğine yönelik tehditleri de kapsayan bir tanımla değerlendirildiği belirtilmektedir (Gökulu, 2008). Başka bir deyişle şiddet, bireyin fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik yapılan maddi ve manevi olumsuzlukları ifade etmektedir. Güç ve saldırganlık kavramlarının ise bu olumsuzluğun temelindeki sebepler olduğu belirtilmektedir. Söz konusu iki kavramın şiddetle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Gücün kişi, grup ya da toplumsal

çerçeve de zarar verici boyutta saldırgan eğilim ile gerçekleştirilmesinin şiddeti ifade ettiği belirtilmektedir (Ayan, 2006).

Yaşamımızın birçok alanında karşılaştığımız şiddet olaylarının spor alanlarında da oldukça sık bir şekilde karşımıza çıktığı görülmektedir. Sporun geçmişi düşünüldüğünde şiddet olayları sebebi ile yaşamını kaybeden, zarar gören pek çok insanın olduğu belirtilmektedir. Dostluk, kardeşlik, barış gibi anlamlar yüklenmiş olan sporun temelinde var olan bu kavramların aksine yaygınlaşmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren şiddetle birlikte anıldığı görülmektedir. Kickboks, boks ve tekvando gibi birçok spor dalında şiddetin barınmasına karşın can kaybına sebep olacak boyutta şiddet olaylarının takım sporlarında müdahale edilemeyen ciddi boyutlara ulaştığı belirtilmektedir. Şiddetin sadece sporcular içerisinde değil, saha dışında taraftar ve seyirciler içerisinde de kendini gösterdiği görülmektedir (Özsoy, 2013). Sporda şiddet olaylarının fiziksel yaralanmalar ile birlikte sözlü şiddeti de kapsadığı belirtilmektedir. Rakipler ve taraftarlara yönelik inanış, köken, yaşam tarzı ve renk gibi kişisel özelliklerini aşağılayan her türlü sözlü saldırı şekli şiddet olarak ifade edilmektedir. Bu noktadan hareketle, rakibin ötekileştirildiği, her türlü aşağılayıcı, alaycı ve tehdit içeren ifadeleri barındıran futbol haberlerinin de şiddet kapsamında ele alındığı belirtilmektedir (Gökulu, 2008).

Taraftar şiddetinin en fazla görüldüğü spor dallarının başında futbol gelmektedir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, diğer spor dallarına göre futbolda taraftar şiddetinin daha yaygın olduğu görülmektedir (Fabel & Rainer, 2021; Ward, 2002). Hatta şiddetin düzeyinin ülkelerin birbirlerine savaş açması kadar büyük boyutlara ulaştığı, yüzlerce insanın futbol karşılaşmaları nedeniyle yaşanan olaylarda yaşamını yitirdiği veya yaralandığı belirtilmektedir (Arıkan, 2007). Dünya çapında giderek artan ekonomik eşitsizlikler, sosyal problemler ve küreselleşme ile ortaya çıkan etnik kimlik sorunları ve milliyetçiliğin sonucunda şiddet olaylarının futbol karşılaşmalarında sıklıkla görülmeye başladığı dikkat çekmektedir. Özellikle de fanatiklerin ortaya çıkmasının ardından futbolun sadece seyir sporu olmaktan çıktığı, taraftarlar için de şiddetin oldukça sık yaşandığı bir ortam haline geldiği belirtilmektedir. Toplumda futbol karşılaşmalarına gerekenden fazla ciddiyet atfedildiği, maçların bir savaş halini aldığı, rakip takımın taraftarlarını düşman şeklinde görmeleri ile başladığı görülmektedir. Bu durumların neticesinde futbol müsabakalarının şiddet olaylarıyla iç içe geçtiği ve futbolda şiddet olaylarının toplumsal açıdan büyük sorunlara sebep olduğu belirtilmektedir (Talmiciler, 2013).

Türkiye’de de futbolda taraftar şiddetine bağlı olarak ölüm olayları yaşandığı görülmektedir. Yakın tarihte karşılaşılan bazı olaylar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

- 1993 Ekim - Kocaeli: Kocaelispor-Ankaragücü müsabakasında taraftarların yaşadığı yer kavgasının sonucunda bir taraftarın silahla öldürüldüğü bilinmektedir.
- 2000 Nisan - İstanbul: Galatasaray-Leeds karşılaşması öncesinde gerçekleşen olaylarda iki Leeds taraftarının Taksim’de öldürüldüğü bilinmektedir.
- 2004 Kasım - İstanbul: Beşiktaş taraftarlarından birinin tribünde bıçaklandığı bilinmektedir.
- 2012 yılının Nisan ayında Türkiye Spor Toto Süper Ligi Süper Finalinde Şükrü Saraçoğlu Stadyumunda oynanan Fenerbahçe-Galatasaray müsabakasının ardından taraftarların koltukları parçalayıp sahaya indiği, bu sebeple şampiyon olan Galatasaray’a kupasının tribünleri boşalttıktan sonra verildiği bilinmektedir (Özsoy, 2013).

Yasal düzenlemelere bağı olarak futbolda taraftar şiddetinde önemli azalma meydana geldiği görülmektedir. Buna karşılık futbolun içinde yer alan birçok unsurun taraftarı tahrik ettiği ve şiddete yönelttiği görülmektedir. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda futbol taraftarlarını şiddete yönelten unsurların oldukça çeşitli olduğu göze çarpmaktadır. Türkmen ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada Manisa’da yaşayan futbol taraftarlarını şiddet ve saldırganlığa yönlendiren sebeplerin başında amigoların kışkırtmaları, kulüplerin karşılıklı şike iddiaları, medyanın gerilimi tetikleyen haberleri, hakemlerin aldığı kritik kararlar, güvenlik güçlerinin yanlış müdahalesi, yetersiz güvenlik önlemleri, bahis oyunları ve fiziki koşulların yetersizliğinin geldiği rapor edilmektedir.

Taraftar Şiddetinin Önlenmesinde Passolig Uygulamasının Rolü

2004 yılında 5149 sayılı “Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun” ile sporda şiddetin bir suç olduğunun belirtildiği ve yaptırım için bazı idari cezaların uygun görüldüğü belirtilmektedir. İzleyici kitlesinin sayısının artması ve karşılaşma düzeninin holigan ve fanatik taraftarlar tarafından bozulması sebebiyle 2011’de 6222 sayılı “Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun”, 5149 sayılı kanunu yürürlükten kaldırıp uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Bahsedilen kanun düzenlemesiyle sporda şiddet olaylarına karışan kişilerin sahalardan uzaklaşmalarına dönük düzenlemelere yer verildiği ve e-bilet uygulamasına geçilmesi gibi yeniliklerin getirildiği belirtilmektedir. 6222 sayılı kanunda bulunan saha güvenliği başlıklı 6. maddede sahalarda görevli olacak güvenlik görevlilerinin 10.06.2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunda yer alan “görev ve yetkileri haizdir” ibaresi ile 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanuna göndermede bulunduğu görülmektedir (Üstünel & Alkurt, 2015).

Yeni düzenleme ile birlikte taraftarlar maçlara passolig kart ile girmeye başlamıştır. Uygulamada kullanılan passolig kart: Maç bileti satın almış ancak elektronik kartı yanında olmayan ya da eline ulaşmamış seyircilere stadyum kapısından geçişlerin sağlanması için verilen tek seferlik geçiş kartı olarak tanımlanmaktadır. Geçmişte basılı halde kullanılan kâğıt biletlerin elektronik sistemlerin gelişmesi ile birlikte değişip elektronik ortamda oluşturulduğu ve böylelikle istenildiğinde erişilebildiği görülmektedir. Etkinliklere girişte, talih oyunlarına katılmada ve ulaşım araçlarına binmede basılı biletlerin yanında elektronik biletlerin de kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir. E-bilet ile basılı biletin dijital ortama taşındığı görülmektedir (Baykara, 2017).

Passolig Kart uygulaması ile 6222 sayılı “Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun” ile uygulamaya giren e-bilet sistemi, stada biletsiz girişlerin önlenmesi, karaborsa bilet satışının engellenmesi, sporda şiddet olaylarının azaltılması, insanların şiddet ve küfrün olmadığı tribünlerde müsabakaları seyredebilmesi, kadın ve çocukların daha fazla statlara gelmelerinin sağlanması, şiddete ve olumsuz tezahüratlara neden olanların anında tespit edilmesi ve böylelikle karşılaşmalardan men edilmesinin amaçlandığı belirtilmektedir. Planlanan projenin bir ürünü olan passolig karta bireyin bütün kimlik ve adres bilgilerinin, sabıka kayıtlarının, parmak izi, yüz tanıma sistemi ile bütünleştirilecek görsel bilgilerin tanımlanmakta olduğu böylelikle kişilerin anında tespit ve takibinin yapılmasının hedeflendiği görülmektedir (Balsarı, 2018; Baykara, 2017; Mirzahi, 2016).

Passolig uygulaması ile birlikte şiddet olaylarına karışan taraftarların ilerleyen zamanda statlara girişleri engellenmektedir. Bu açıdan ele alındığı zaman şiddet olaylarına neden olan taraftarların müsabakalardan uzaklaştırılmasının futbolda taraftar şiddetini azaltmaya katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Buna karşılık taraftar şiddetinin önlenmesinde önemli bir uygulama olarak dikkat çeken passolig uygulaması taraftarların maçlara olan ilgisini de

azaltmıştır. Bunun temel nedenlerinin başında uygulamanın ilk yıllarında passo kart fiyatına yüksek düzeyde zam yapılması gelmektedir (Mumcu ve Karakullukçu, 2019). Bunun yanında passolig uygulamasına geçildikten sonra da taraftar şiddetinin devam ettiği görülmektedir. Uygulama her ne kadar taraftar şiddetini önlemeye yönelik bir yapıya sahip olsa da günümüzde taraftarların hala şiddet olaylarına yöneldikleri belirtilmektedir (Esentaş ve ark., 2019).

Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda özellikle futbolda taraftar şiddetinin arttığı görülmektedir. Futbolda taraftar şiddeti bazen ölüm olaylarıyla sonuçlanmaktadır. Bu durum zaman içerisinde ülkelerin sporda şiddetin önlenmesine yönelik sert tedbirler almalarına zemin hazırlamıştır. Türkiye’de de 2014 yılından itibaren passolig uygulamasına geçilmiş, böylece taraftar şiddetinin en aza indirilmesine yönelik büyük bir adım atılmıştır. Uygulamanın ilk yıllarında uygulamadan kaynaklanan birtakım sorunlar nedeniyle taraftarların maçlara gitme oranlarında düşüş meydana gelmiştir. Ancak zaman içerisinde uygulamadan kaynaklanan eksikliklerin giderilmesi ile birlikte passolig uygulamasını kullanan taraftar sayısında artış meydana gelmiştir.

Günümüzde passolig uygulamasını kullanan taraftar sayısının fazla olması statların daha güvenli bir hale gelmesine katkı sağlamıştır. Bu durum taraftar şiddetini azaltan bir unsur olarak karşımıza çıkmakla beraber, taraftar şiddetini arttıran birçok unsurun (yönetici davranışları, hakem kararları, medyada yer alan haberler ve söylemler) hala varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Bu nedenle futbolda taraftar şiddetinin tam anlamıyla ortadan kalkmadığı, passolig uygulamasının tek başına taraftar şiddetini önlemede yetersiz kaldığı görülmektedir. Amacına uygun bir biçimde kullanıldığı zaman passolig uygulamasının taraftar şiddetini önlemede oldukça etkili olacağı açıktır. Ancak Türkiye’de taraftar şiddetinin en aza indirilmesi için passolig uygulamasına ek olarak taraftar şiddetini arttıran diğer unsurların da azaltılması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Abdürrezzak, A. O. (2015). Futbolun gizemli dünyasının sosyo-kültür, kimlik ve mitoloji bağlamında değerlendirilmesi: İki kulüp örneği. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 16, 51-69.
- Akbulut, T. (2013). *Futbolcularda sinir-kas iletimini kolaylaştırıcı germe çalışmalarının vuruş hızı ve eklem hareket genişliğine akut ve kronik etkileri*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arıkan, Y. (2007). Futbolda şiddet ve polis. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9(1-4), 109-132.
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209.
- Bağış, R. C. (2021). Futbol taraftarı saldırganlığı ve sosyal öğrenme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 184-193.
- Balsarı, K. (2018). *6222 sayılı sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesine dair kanun gereğince yeni uygulama: elektronik bilet ve futbolda şiddet durumu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykara, A. (2017). *Futbol müsabakalarındaki elektronik bilet sisteminin seyirci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Bilir, P., & Sangün, L. (2014). Adana Demirspor ve Adanaspor futbol taraftarlarının şiddet eğilimleri. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 56-65.

- Can, H. E., & Cengiz, R. (2022). Popüler bir spor alanı; Futbol, sosyolojik bir yaklaşım. *Journal of International Social Research*, 15(87), 15-23.
- Cenikli, A., Dalkılıç, M., Yiğit, E., & Bozkurt, V. (2017). Modern futbolun tarihi. *Diyalektolog*, 14, 53-63.
- Dizdar, C. (2019). VAR, futbolun cenaze merasimidir!. *TRT Akademi*, 4(8), 522-535.
- Esentaş, M., Güzel, P., & Vatansever, B. (2019). Şiddet “siz” taraftar ol. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 355-363.
- Fabel, M., & Rainer, H. (2021). How much violence does football hooliganism cause?. *CESifo Working Paper*, 9431, 1-38.
- Gökulu, G. (2008). Futbol haberlerinin sunumunda şiddet fanatizm ve milliyetçilik. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(3), 147-164.
- Mizrahi, H. (2016). *Passolig: Türk futbolunda bir devrim mi yoksa bir fişleme sistemi mi?*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mumcu, H. E., & Karakullukçu, Ö. F. (2019). Passolig uygulamasının futbol izleyicisi üzerine etkileri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 46-57.
- Nas, K. (2010). *Futbolcularda sürat ve çabukluk arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Öntürk, Y., Karacabey, K., & Özbar, N. (2019). Günümüzde spor denilince ilk akla neden futbol gelir? sorusu üzerine bir araştırma. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 1-12.
- Özsoy, S. (2013). *Sporda şiddet ve media: Tüm yönleri ile şiddet çalışmayı tebliğleri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi.
- Pannenberg, A. (2008). *How to win a football match in Cameroon: An anthropological study of Africa's most popular sport*. African Studies Centre.
- Şentürk, Ü. (2007). Popüler bir kültür örneği olarak futbol. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 25-41.
- Talimciler, A. (2013). *Sporda/futbolda şiddet: Gerçekten çözmek istiyor muyuz?*. Tüm Yönleriyle Şiddet Çalışmayı Tebliğleri, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi.
- Taştan, Ş. (2009). *Futbol taraftarlığı ve şiddet olgusu farklı taraftar gruplarında şiddet eğilimleri üzerine karşılaştırmalı sosyolojik bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Türkmen, M., Yıldız, K., & Zekioglu, A. (2013). Sosyolojik açıdan sporda şiddet ve çirkin tezahüratın nedenlerinin araştırılması: Manisaspor taraftarları örneği. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 8(2), 15-34.
- Üstünel, R., & Alkurt, Z. (2015). Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için 6222 Sayılı yasanın getirdiği yeni bir uygulama: Elektronik bilet ve yaşanan sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 21(1), 141-175.
- Ward Jr, R. E. (2002). Fan violence: Social problem or moral panic?. *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 453-475.

EXTENDED ABSTRACT

Football which is a popular sport is a universal field of activity that strengthens relations between countries, increases intercultural awareness, and supports world peace. Although sports are one of the important factors in the formation of peace, love, social sensitivity and health life, nowadays, it is at the agenda with violent incidents. Especially, violence and irregularity caused by violence in football stadiums negatively affect many innocent people as well as individuals exposed to violence and keep many people away from participating in sports events and being spectators, in addition, it also occupies many public officials, being in the first place security and health officials. (Üstünel & Alkurt, 2015).

Football is the leading of the sports branches where fan violence is most common. In the studies in the literature, it is stated that fan violence is more common in football when compared to other sports branches (Fabel & Rainer, 2021; Ward, 2002). Even, the level of violence has reached such a level that countries declare war on each other, and it paved the way for hundreds of people to die or be injured in the events that occurred due to football competition (Arıkan, 2007). Increasing economic inequalities in the world, social problems, ethnic identity problems caused by globalization and violence, which are the reflection of nationalism feelings, have started to be seen quite frequently in football competition. Especially with the emergence of fanatical masses, football ceased to be just a spectator sport and became an environment where violence is experienced quite frequently among the fans. By attaching more seriousness to football matches than it should be in the society, the matches became a war, and the fans of the opposing team began to be described as the enemy. Due to these situations, football matches are intertwined with the concepts of violence, and violence in football has become a situation that creates great social problems (Talimciler, 2013).

Violence, which we encounter in many parts of our lives, is also seen quite frequently in sports fields. When we look at the history of sports, it is full of people who lost their lives, injured and suffered due to violence. Contrary to its underlying structure, sport, which has meanings such as friendship, peace and brotherhood, has been strongly associated with violence since the first years of its spread. While many sports branches such as boxing, kickboxing, and taekwondo involve violent issues, violence in team sports, which is difficult to intervene, reaches serious dimensions that cause loss of life. Violence manifests itself not only among the players, but also among the spectators and fans outside the sports fields (Özsoy, 2013). Violence in sports includes the acts of verbal violence as well as physical injuries. Any form of verbal attack on opponents and supporters that insults individual characteristics such as origin, belief, colour and lifestyle is considered as violence. When evaluated from this point of view; Football news that includes all kinds of cynical, humiliating and threatening expressions that marginalize the opponent is also considered within the scope of violence (Gökulu, 2008).

It is seen that many measures have been taken and legal regulations have been made in order to prevent the violence of the fans, especially in football. It is seen that the first of these applications is the passolig card application. With this application, the entrance of the fans to the stadiums was controlled, and the entrance of the people who exhibited negative fan behaviours in football was prevented to enter into stadiums. These developments appear as practices that will contribute to the prevention of fan violence in football. However, it has been observed that the studies on the effectiveness of the passolig card application in preventing fan violence are limited. Within the scope of this study, it was aimed to evaluate the role of passolig card application in preventing fan violence.

In 2004, with the Law No. 5149 on the 'Prevention of Violence and Irregularity in Sports Competitions', violence in sports was defined as a crime and some administrative penalties were deemed appropriate for sanction. Due to the increase in the number of the audience and the disruption of the encounter order by fanatic and hooligan fans, in 2011, the 'Law on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports' no. 6222 was put into practice by repealing the law no. 5149. With this law regulation, effective regulations were included for individuals involved in violence in sports to stay away from sports fields, and innovations such as the introduction of electronic ticketing were innovated. In addition, unlike the others, judicial sanction was envisaged with this law. In the 6th article titled field security in the law numbered 6222, it is referred to the Law No. 5188 on Private Security Services that saying

'private security officers to be assigned in sports fields have duties and powers' in the Law on Private Security Services dated 10.06.2004 and numbered 5188. (Üstünel & Alkurt, 2015).

With the new regulation, the fans started to enter the matches with a passolig card. Passolig card used in the application: It is a one-time pass card given to spectators who do not have or have not received their electronic card despite purchasing a match ticket, in order to enable them to pass through the stadium gate. The paper ticket, which was used in printed form in the past, has started to be used as an e-ticket, which is created electronically and can be accessed at any time, with the development of electronic systems. In addition to printed tickets, electronic tickets have started to be used to enter events, get on transportation vehicles, and participate in games of fortune. Electronic ticket and printed ticket were transferred to digital media (Baykara, 2017).

With the Passolig Card application launched, and with the Electronic Ticket System implemented with the 'Law on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports' numbered 6222, it is aimed to reduce violence in sports, to prevent spectators who enter the stadium without tickets, to allow people to watch the competition in the stands where there is no swearing and violence, to ensure that more children and women come to stadiums, immediately to identify individuals who cause violence and negative cheers, to ban them from competitions and to prevent black market ticket sales. Passolig card, which is the product of the planned project; It is aimed to identify and track people instantly by defining data such as all identity and address information of the person, criminal record information, fingerprint, visual information to be integrated into the face recognition system (Balsarı, 2018; Baykara, 2017; Mirzahi, 2016).

SPOR YAPAN VE YAPMAYAN BİREYLERDE STRESLE BAŞA ÇIKMA TARZLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF STYLES OF COPING WITH STRESS IN SPORTS AND NON- SPORTS INDIVIDUALS

*Süleyman ÖZTÜRK¹, Ali Dursun AYDIN¹

*e-mail: slymnztrk1@gmail.com

¹Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği
Anabilim Dalı Burdur, Türkiye

ÖZET

Yapılan bu araştırmada genç bireylerde spora katılım değişkenine göre stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinden yararlanılmış olup, araştırmaya 53 kadın ve 58 erkek olmak üzere toplam 111 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesinde ‘‘Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği’’ kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 22.0 programında Independent T Test ve One Way ANOVA analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda katılımcıların stresle başa çıkmada boyun eğici yaklaşımı kullanma düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p<0.05$). katılımcıların spor yapma durumlarına göre stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşım ve boyun eğici yaklaşımı kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Bunun yanında katılımcıların spor yapma sürelerine göre stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Sonuç olarak, gençlerde spora katılımın ve spor yapma süresinin stresle başa çıkma tarzlarını etkilediği söylenebilir.

Keywords: Spor, stresle başa çıkma, cinsiyet

JEL KODU: L83

ABSTRACT

In this study, it was aimed to compare the styles of coping with stress according to the variable of participation in sports in young individuals. The survey model was used, and a total of 111 persons, including 53 women and 58 men, participated in the research. ‘The Scale of Ways of Coping with Stress’ was used to determine the stress coping styles of the individuals who participate in the research. In the analysis of the data obtained, Independent T Test and One Way ANOVA analyses were used in SPSS 22.0 program. At the end of the study, it was found that the level of using the submissive approach in coping with stress of the participants showed a significant difference according to gender ($p<0.05$). It was seen that there was a significant difference between the levels of using self-confident approach, optimistic approach and submissive approach in coping with stress according to the participants’ sports status ($p<0.05$). In addition, it was found that there was a significant difference between the levels of using the self-confident approach in coping with stress according to the years of participating in sports ($p<0.05$). As a result, it can be said that youth participation in sports and the year of being involved in sports affect their coping styles with stress.

Anahtar Kelimeler: Sport, coping with stress, gender

JEL CODE: L83

GİRİŞ

İnsanların günlük yaşamlarında sıklıkla duydukları terimlerin başında ‘‘stres’’ gelmektedir. İnsanlar günlük yaşam döngüsü içerisinde sıklıkla stres yaratan unsurlara maruz kalmakta, bazı insanlar stresin üstesinden gelirken, bazı insanlar da stresin altında ezilebilmektedir (Gümüşbaş, 2008). Kavramsal açıdan ele alındığı zaman stres olgusu ‘‘insanların üzerlerinde algıladıkları gerginlik ya da baskı hali’’ şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanların günlük hayat

döngülerinde değişime neden olan birçok hareket ya da olay strese zemin hazırlamaktadır (Doğan & Eser, 2013). Diğer bir tanıma göre stres “insanların herhangi bir fiziksel ya da psikolojik uyaran karşısında gerekli uyumu sağlamak için fiziksel ve ruhsal açıdan tepki göstermesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Özkaya ve ark., 2008). İnsan yaşamında stres akut ve kronik olarak iki şekilde kendisini göstermektedir. Akut stres; genellikle kısa süreli olan, bazen heyecan verici ya da uyarıcı olan bir stres türüdür. Kronik streste ise stres yaratan unsurların sürekliliği söz konusudur. Bu nedenle kronik stres yaşayan bireylerin zaman içerisinde stresi ortadan kaldırmak için çözüm aramaları gerekmektedir (Sarıçam, 2012). Bunun yanında bazen stres unsurları belirli aralıklar ile insan hayatına girmekte, ya da arka arkaya gelen olumsuz yaşam olayları stresin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Belirli aralıklar ile ortaya çıkan söz konusu stres “episodik stres” olarak ifade edilmektedir (Canpolat, 2006).

İnsanlarda strese neden olan faktörler temel olarak “stresör” şeklinde ifade edilmektedir. İnsan yaşamında bazı stresörler önemli ya da anlamlı olabilmektedir. Stresörlerin olumlu ya da birey için anlamlı olması yaşadığı sosyal çevre ve aile yapısı ile yakından ilişkilidir. Bunun yanında stresörler insanların yaşamlarına uyum sağlamalarına destek olan içsel ve dışsal uyaranlar olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla stresörler dış çevreden gelebileceği gibi bireyin talepleri doğrultusunda da ortaya çıkabilmektedir (Balcı, 2014). Bireysel stresörler temel olarak sahip olunan kişilik özellikleri, mizaç, huy ve karakter olarak sıralanmaktadır (Akbaş, 2018). Bir diğer bireysel stresör ise bireyin ekonomik durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan birçok çalışmada da ekonomik unsurların önemli bir stresör olduğu belirtilmektedir (Efilti % Çetin-Özden, 2015; Akten, 2018). Çevresel stresörler ise genellikle sosyal çevre ve iş yaşamı ile ilişkili stres kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu stresörlerin başında iş yükü, çalışma saatleri, işin risk düzeyi, çalışma ortamının fiziki koşulları, örgüt kültürü, iş ve role ilişkin unsurlar, çalışanlar ve yöneticiler ile ilişkiler gelmektedir (Erdal, 2009).

İnsanlar stresör ile karşılaştıkları zaman stresin evreleri de başlamaktadır. Stres evrelerinin başında “alarm aşaması” gelmektedir. Bu aşama aynı zamanda insanların “stresör” olarak tanımladıkları unsurları algıladıkları evredir. Alarm evresinde insan vücudu kendisini stres şartlarına hazırlamaktadır. Bu süreçte organizmanın verdiği tepkilerin başında göz bebeklerinde büyüme, stres hormonu salgılama, kan basıncının yükselmesi ve terleme gelmektedir (Akbaş, 2018; Aytaç, 2009). Stresin ikinci evresini “direnc aşaması” oluşturmaktadır. Bu evrede birey organizmanın dengesini korumak için stresle mücadele etmeye başlamaktadır. Stresin son evresini ise “tükenme aşaması” oluşturmaktadır. Birey tükenme aşamasına gelmiş ise stresle başa çıkamadığı sonucu karşımıza çıkmaktadır. Bu evrenin uzun sürmesi durumunda bir takım fiziksel, psikolojik ve fizyolojik sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir (Usta, 2012; Aytaç, 2009).

Stres olgusu insanların birçok özelliğini ve günlük yaşam döngülerini etkilemektedir (Ceylan, 2005). Bu kapsamda insanlarda stresin hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olduğu görülmektedir. Stres genellikle olumsuz sonuçları beraberinde getiren bir olgu olarak düşünülse de olumlu stresin yaşama sevincini ve yaşam doyumunu arttırdığı görülmektedir. İnsanlarda olumlu stres genellikle istenilen olumlu gelişmelere ve beklentilere (evlenme, iş yerinde terfi etme vb.) paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Olumsuz stresin ortaya çıkmasında ise günlük yaşam döngüsü içerisinde karşılaşılan sorunlar ve üzücü olaylar (işsiz kalma, yakınına kaybetme vb.) yatmaktadır. Olumsuz stres ise bireyin kendine olan güven duygusunu zedelemektedir (Canpolat, 2006). Bunun yanında stres olgusu farklı psikolojik sağlık sorunlarının da ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda stres ile depresyon (Ali-Ahmed % Çerkez, 2020; Yang ve ark., 2015; Khan & Khan, 2017; Stroud ve ark., 2008) ve anksiyete (Uskun ve ark., 2008) arasında anlamlı ilişkiler olduğu rapor

edilmiştir. Bunun yanında uzun vadede stresin fobi oluşumuna, karamsarlığa, motivasyon kaybına, unutkanlığa ve hafıza kaybına neden olduğu belirtilmektedir (Erdal, 2009). Kronik stresin yaşam doyumunu azalttığı da görülmektedir. Yapılan çalışmalarda uzun süreli stres yaşayan insanlarda yaşam doyumunun azaldığı belirtilmektedir (Civitci, 2015; Tariq, 2012; Güner ve ark., 2014; Bano & Malik, 2014; Dhillipan ve ark., 2022; Lee ve ark., 2016).

Stres olgusu birtakım fizyolojik sağlık sorunlarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu sağlık sorunlarının başında göğüs kafesinde ağrı, hipertansiyon, kalpte ritim bozuklukları, çarpıntı, kalp krizi, iç salgı bezleri ile ilişkili sağlık sorunları ve bağışıklık sisteminin zayıflaması gelmektedir (Erdal, 2009). Stresin beraberinde getirdiği diğer sorunlar ve tepkiler ise “davranışsal tepkiler” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Strese paralel olarak ortaya çıkan davranışsal tepki ve problemler daha fazla yeme davranışı, saldırganlık, bedensel görünüm sorunları ile daha fazla ilgilenme, alkol ve diğer zararlı maddeleri kullanma eğilimi şeklinde sıralanmaktadır (Özmen & Önen, 2005).

İnsanlar özellikle olumsuz stresle karşı karşıya kaldıkları zaman stresle başa çıkmanın yollarını aramaktadırlar. İnsanların stresle başa çıkma yolları aramalarının temelinde hem yaşadıkları olumsuzluklara karşı adapte olma düşüncesi hem de psikolojik yapıyı koruma güdüsü yatmaktadır. Bunun yanında insanlar stres yaratan unsurların uzun süreli kaygıya dönüşmemesi için de stresle başa çıkma yolları aramaktadırlar (Aydın, 2008). Kavramsal açıdan ele alındığı zaman stresle başa çıkma “bireyin stresle mücadele edebilmek için ortaya koyduğu fiziksel, duygusal, davranışsal ve psikolojik çabalar” şeklinde tanımlanmaktadır (Balcı, 2014). Stresle başa çıkmada kullanılan stratejiler temel olarak kendine güvenli yaklaşım, sosyal destek arama, çaresiz yaklaşım, iyimser yaklaşım ve kabullenici yaklaşımdır. Kendine güvenli yaklaşımda birey stres kaynağı ile güçlü bir biçimde mücadele etmeye çalışmaktadır. Çaresiz yaklaşımda birey strese neden olan unsurlar ile mücadele edemeyecek düzeye gelmekte, buna paralel olarak stresin egemenliği altına girmektedir. Kabullenici yaklaşımı benimseyen birey genellikle kadercı bir tavır sergilemekte, buna bağlı olarak stresin beraberinde getirdiği olumsuzluklar ile yaşamaya devam etmektedir. İyimser yaklaşımda birey stresle mücadele için otokontrol geliştirmekte ve mantıklı çözüm yollarını aramaktadır. Sosyal destek arama yaklaşımında ise birey hem strese neden olan unsurları ortaya çıkarmak hem de stresle mücadele etmek için baka insanlardan sosyal destek alma yoluna gitmektedir (Özdemir ve ark., 2011).

Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman insanların günlük yaşam döngüleri içerisinde sıklıkla strese maruz kaldıkları, stresle başa çıkmada bazı yöntemler kullandıkları görülmektedir. Stresle başa çıkmada aktif yöntemler kullanılmasına katkı sağlayan unsurların başında insanların psikolojik sağlıklarını olumlu yönde etkileyecek aktivitelere katılmaları önemli bir konudur. Bu noktada özellikle spora katılımın psikolojik sağlığı koruduğu (Graupensperger ve ark., 2021; Siefken ve ark., 2019; Naghibi ve ark., 2012; Zar ve ark., 2018) ve stres oluşumunu engellendiği görülmektedir. Bunun yanında spora katılımın stresle başa çıkmada da koruyucu role sahip olduğu belirtilmektedir (Feyzkhademi ve ark., 2010; Köroğlu & Yiğiter, 2016; Asztalos ve ark., 2012). Ancak yapılan literatür taraması sonunda genellikle spora katılımın stres üzerindeki etkisinin incelendiği görülmekte olup, spora katılımın stresle başa çıkma tarzları ile ilişkisinin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda yapılan bu araştırmada spor yapan ve yapmayan genç bireylerin stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Gençlerde spor yapma durumu ve farklı demografik değişkenlere göre stresle başa çıkma tarzlarının incelendiği bu çalışmada “Tarama Modeli” kullanılmıştır. Tarama modeli temel olarak anket ve ölçeklerin kullanıldığı, araştırmacıların çalışma kapsamında oluşturduğu hipotez ve alt problemlere yanıtlar aradığı, bunun yanında büyük örneklem gruplarının çalışmaya konu olan özelliklerinin bazı değişkenlere (yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, eğitim durumu vb.) göre incelendiği araştırma modeli olarak bilinmektedir (Can, 2014).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Yapılan bu araştırmanın evrenini 18-25 yaş aralığında yer alan genç bireyler meydana getirmekte olup, araştırma evreni hem spor yapan hem de düzenli spor yapma alışkanlığı olmayan gençlerden medyana gelmektedir. Araştırmanın örneklem grubu ise düzenli olarak spor yapan ve yapmayan, 18-25 yaş aralığında yer alan 53 kadın ve 58 erkek olmak üzere toplam 111 bireyden meydana gelmiştir. Araştırmanın örneklem grubunun belirlenmesinde tesadüfî örneklem seçim tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan bireyler herhangi bir yerleşim yeri ya da bölge ile sınırlandırılmamış, veri toplama sürecinde online veri toplama yöntemi kullanıldığı için katılımcıların farklı yerleşim yerlerinden çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan bireylerin demografik dağılımları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Bireylerin Demografik Özellikleri

Değişken	Alt Değişken	f	%
Cinsiyet	Erkek	58	52.3
	Kadın	53	47.7
Medeni Durum	Evli	32	28.8
	Bekar	79	71.2
Öğrenim Durumu	İlköğretim	5	4.5
	Lise	16	14.4
	Üniversite (2 Yıllık)	42	37.8
	Üniversite (4 Yıllık)	39	35.1
	Yüksek Lisans	3	2.7
	Doktora	6	5.4
Gelir Durumu	0 – 1500	11	9.9
	1501 – 3000	9	8.1
	3001 – 6000	25	22.5
	6001 – 9000	14	12.6
Spor yapıyor musunuz?	9000 ve Üzeri	52	46.8
	Spor Yapıyorum	43	38.7
	Spor Yapmıyorum	68	61.3
Spor Yaşı	0 Yıl	45	40.5
	0 – 1 Yıl	27	24.3

Veri Toplama Araçları

Yapılan bu çalışmada örneklem grubunda bulunan bireylerin demografik özelliklerinin belirlenmesinde kişisel bilgi formundan yararlanılmış olup, kişisel bilgi formunda bulunan maddeler ile katılımcıların cinsiyetlerine, spor yapma durumlarına ve sporla ilgilenme yıllarına ilişkin bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan gençlerde stresle başa çıkmada kullanılan yöntemlerin belirlenmesinde Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ) kullanılmıştır. Folkman & Lazarus tarafından geliştirilmiş olan ölçek yapı itibarıyla 4'lü likert türündedir. Ölçeğin 30 maddelik formunun Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasını Şahin & Durak (1995) gerçekleştirmiştir. Şahin ve Durak tarafından yapılan çalışmada ölçeğin kendine güvenli yaklaşım, çaresiz yaklaşım, boyun eğici yaklaşım, iyimser yaklaşım ve sosyal destek arama olmak üzere toplam beş alt boyuttan oluştuğu rapor edilmiştir. Ölçek alt boyutlarına ilişkin iç tutarlık katsayılarının iyimser yaklaşım alt boyutunda 0.49-0.68, kendine güvenli yaklaşım alt boyutunda 0.62-0.80, çaresiz yaklaşım alt boyutunda 0.64-0.73, boyun eğici yaklaşım alt boyutunda 0.47-0.72 ve sosyal destek arama alt boyutunda 0.45-0.47 arasında olduğu bulunmuştur. Ölçeğin 8.,10.,14., 16., 20., 23., 26. maddeleri kendine güvenli yaklaşım alt boyutunu, 2, 4., 6., 12., 18. maddeleri iyimser yaklaşım alt boyutunu, 3., 7., 13., 15., 21., 24. maddeleri çaresiz yaklaşım alt boyutunu, 5., 7., 13., 15., 21., 24. maddeleri boyun eğici yaklaşımı ve 1., 9., 29., 30. maddeleri ise sosyal destek arama alt boyutunu belirlemede kullanılmaktadır (Temel ve ark., 2007).

İstatistiksel Analiz

Yapılan bu çalışmanın analiz aşamasında SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin ölçeklerden elde ettikleri puanlara ilişkin sonuçların belirlenmesinde frekans analizi kullanılırken, demografik değişkenlere göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Independent T Test ile One Way ANOVA analizinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Mean	Standart Sapma	t	df	Sig. (2-tailed)																																
Kendine Güvenli Yaklaşım	Erkek	58	2,0983	0,65631	1,480	109	0,142																																
	Kadın	53	1,9088	0,69227				Kendine Güvensiz Yaklaşım	Erkek	58	1,3707	0,66308	-1,189	109	0,237	Kadın	53	1,5236	0,69123	İyimser Yaklaşım	Erkek	58	1,8474	0,60222	0,735	109	0,464	Kadın	53	1,7566	0,69932	Boyun Eğici Çaresiz Yaklaşım	Erkek	58	1,1328	0,60426	-2,216	109	0,029
Kendine Güvensiz Yaklaşım	Erkek	58	1,3707	0,66308	-1,189	109	0,237																																
	Kadın	53	1,5236	0,69123				İyimser Yaklaşım	Erkek	58	1,8474	0,60222	0,735	109	0,464	Kadın	53	1,7566	0,69932	Boyun Eğici Çaresiz Yaklaşım	Erkek	58	1,1328	0,60426	-2,216	109	0,029	Kadın	53	1,3899	0,61754								
İyimser Yaklaşım	Erkek	58	1,8474	0,60222	0,735	109	0,464																																
	Kadın	53	1,7566	0,69932				Boyun Eğici Çaresiz Yaklaşım	Erkek	58	1,1328	0,60426	-2,216	109	0,029	Kadın	53	1,3899	0,61754																				
Boyun Eğici Çaresiz Yaklaşım	Erkek	58	1,1328	0,60426	-2,216	109	0,029																																
	Kadın	53	1,3899	0,61754																																			

Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	Erkek	58	1,8707	0,61459	0,577	109	0,565
	Kadın	53	1,8019	0,64181			

T testi sonuçlarına göre; cinsiyete göre alt puanların boyun eğici çaresi yaklaşım hariç diğerleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Kadınların erkeklere nazaran daha az kendine güvenli olduğu tespit edilmiş olmasına rağmen bu fark anlamlı değildir. Bununla birlikte, erkekler kadınlardan daha az kendine güvensiz yaklaşım sergilemektedir ama bu fark anlamlı bir fark değildir. Dahası, erkekler kadınlara göre daha iyimser yaklaşım sergilemesine rağmen bu farklılık da anlamlı değildir. Kadın – erkek arasında boyun eğici çaresiz yaklaşım sergilerken anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadınların erkeklere nazaran daha fazla boyun eğici çaresiz yaklaşım sergilediği görülmüştür. Sosyal destek arama yaklaşımında kadınların erkeklere kıyasla daha az sosyal desteğe ihtiyacı olduğu görülmesine karşın bu farklılık da anlamlı değildir ($p>0.05$).

Tablo 3. Katılımcıların Spor Yapma Durumlarına Göre Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Spor yapıyor musunuz?	N	Mean	Standart Sapma	t	df	Sig. (2-tailed)
Kendine Güvenli Yaklaşım	Spor Yapıyorum	43	2.2752	,60080	3,469	109	0,001
	Spor Yapmıyorum	68	1.8387	,67235			
Kendine Güvensiz Yaklaşım	Spor Yapıyorum	43	1.3198	,68155	-1,541	109	0,126
	Spor Yapmıyorum	68	1.5221	,66878			
İyimser Yaklaşım	Spor Yapıyorum	43	1.9860	,61163	2,400	109	0,018
	Spor Yapmıyorum	68	1.6890	,64985			
Boyun Eğici Çaresiz Yaklaşım	Spor Yapıyorum	43	1.0705	,56481	-2,556	109	0,012
	Spor Yapmıyorum	68	1.3725	,63096			
Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	Spor Yapıyorum	43	1.8837	,62524	,613	109	0,541
	Spor Yapmıyorum	68	1.8088	,62908			

T testi sonuçlarına göre spor yapan katılımcıların spor yapmayan katılımcılara göre kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşım ve boyun eğici çaresiz yaklaşım sergileme sırasında anlamlı bir fark vardır. Diğer ölçeklerde anlamlı bir fark yoktur. Spor yapan katılımcılar spor yapmayanlara göre daha fazla kendine güvenme eğilimindedir. Bununla birlikte spor yapmayan katılımcılar spor yapanlara kıyasla daha fazla kendine güvensiz katılımcılardır fakat bu anlamlı bir fark değildir. Spor yapan katılımcılar spor yapmayanlara göre daha fazla iyimser yaklaşım içindedir aynı zamanda anlamlı bir aralarında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Spor yapmayan bireyler spor yapanlara göre anlamlı olarak daha fazla boyun

eğici çaresiz yaklaşım sergilemektedir. Spor yapanlar daha fazla sosyal destek arama yaklaşımı sergilerken spor yapmayan daha az sosyal destek arama eğilimindedir lakin bu fark anlamlı değildir ($p>0.05$).

Tablo 4. Katılımcıların Spor Yaşlarına Göre Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Grup, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları				Anova Sonuçları						
	Puan	Grup	N	Mean	Standart Sapma	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	
Kendine Güvenli Yaklaşım		0-1 Yıl	45	1,8000	0,70942	Grup arası	3,846	2	1,923	4,455	0,014
		0-1 yıl	27	2,0370	0,53775		Grup İçi	46,620	108		
		1 yıl ve üzeri	39	2,2274	0,66802	Toplam		50,467	110		
		Total	111	2,0078	0,67734						
		0-1 Yıl	45	1,5361	0,69014	Grup arası	2,196	2	1,098	2,452	0,091
Kendine Güvensiz Yaklaşım		0-1 yıl	27	1,5648	0,59381	Grup İçi	48,359	108	0,448		
		1 yıl ve üzeri	39	1,2532	0,69271		Toplam	50,554	110		
		Total	111	1,4437	0,67793						
		0-1 Yıl	45	1,6778	0,64628	Grup arası	2,467	2	1,234	3,037	0,052
		0-1 yıl	27	1,7241	0,69744	Grup İçi	43,864	108	0,406		
İyimser Yaklaşım		1 yıl ve üzeri	39	2,0051	0,58126		Toplam	46,331	110		
		Total	111	1,8041	0,64899						
		0-1 Yıl	45	1,3296	0,68395	Grup arası	1,029	2	0,515	1,341	0,266
		0-1 yıl	27	1,3210	0,45037	Grup İçi	41,445	108	0,384		
	Boyun Eğici Çaresiz Yaklaşım		1 yıl ve üzeri	39	1,1248		0,64048	Toplam	42,474	110	
		Total	111	1,2556	0,62139						
		0-1 Yıl	45	1,7889	0,67200	Grup arası	,247	2	0,123	,311	0,733
		0-1 yıl	27	1,8333	0,56755	Grup İçi	42,834	108	0,397		
Sosyal Destek Arama Yaklaşımı			1 yıl ve üzeri	39	1,8974		0,61963	Toplam	43,081	110	
		Total	111	1,8378	0,62582						

Tablo incelendiği zaman spor yaşı değişkenine göre katılımcıların stresle başa çıkma tarzlarının kendine güvenli yaklaşım alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, bir yıl ve daha uzun süredir spor yapan bireylerin diğer katılımcılara kıyasla stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı daha fazla kullandığı bulunmuştur ($p<0.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan bu çalışmada kadın ve erkeklerin stresle başa çıkmada boyun eğici yaklaşım sergileme düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ulaşılan sonuçlara göre erkekler ile kıyaslandığında kadınların stresle başa çıkmada boyun eğici yaklaşım sergileme düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasında erkekler ile kıyaslandığı zaman kadınların daha duygusal olmalarının ve stresle başa çıkmada aktif başa çıkma yöntemlerini kullanamamalarının yattığı düşünülebilir. Yapılan çalışmalarda da kadınların duygusal oldukları, bu durumun da stresle başa çıkma tarzları üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Bu konuda yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinde stresle başa çıkma tarzları üzerinde etkili olan demografik değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu araştırmada erkekler ile kıyaslandığı zaman kadınların stresle başa çıkmada kaçınma-soyutlanma (duygusal-eylemsel) stratejisini daha fazla kullandıkları bulunmuştur (Özcan-Özkan, 2018). Üniversite gençliği üzerinde yapılan bir çalışmada öğrencilerin stresle başa çıkma tarzlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. İlgili çalışmada erkeklere kıyasla kadınların stresle başa çıkmada dine sığınma ile kaçma-soyutlanma stratejisini daha fazla kullandıkları bulunmuştur (Mutlu, 2017).

Gençler üzerinde yürütülen diğer bir çalışmada erkek ve kadınların stresle başa çıkmada kullandıkları stratejiler arasında bazı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Söz konusu araştırmada kadınlara kıyasla erkeklerin stresle başa çıkmada iyimser yaklaşımı daha fazla kullandığı, kadınların ise erkeklere kıyasla stresle başa çıkma sürecinde boyun eğici yaklaşımı daha fazla kullandıkları rapor edilmiştir (Otrar ve ark., 2002). Erkeklere kıyasla kadınların stresle başa çıkma sürecinde aktif başa çıkma tarzlarını daha düşük düzeyde kullanmalarında erkeklere kıyasla kadınların stres yaratan unsurlara daha maruz kalmalarının da etkili olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalarda da kadınlarda strese neden olan unsurların daha fazla olduğu ve erkeklere kıyasla kadınların algılanan stres düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Kaur & Sandhu, 2016; Lee & Padilla, 2014).

Yapılan bu çalışmada spor yapma durumlarına ve sporla ilgilenme yıllarına göre katılımcıların stresle başa çıkma tarzlarının anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu kapsamda spor yapan bireylerin spor yapmayan katılımcılara göre stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı daha fazla kullandığı bulunmuştur. Bunun yanında spor yapma yılları arttıkça katılımcıların stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı daha fazla kullandığı görülmüştür. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde spora katılımın psikolojik yapıyı güçlendirmesinin yattığı düşünülebilir. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda da spora katılımın mental sağlığı koruduğu ve geliştirdiği görülmektedir (Alpaslan, 2012; Salar ve ark., 2012; Başar & Sarı, 2018). Bunun yanında yapılan çalışmalarda spora katılımın stresle aktif başa çıkmaya katkı sağlayan psikolojik sağlamlığı geliştirdiği belirtilmektedir (Nas, 2019).

Araştırma sonuçları ile paralellik gösteren bir çalışmada spora katılımın stresle başa çıkma stratejileri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Meta-analiz çalışması şeklinde yürütülen araştırmanın sonunda düzenli olarak spora katılımın insanların stresle başa çıkmalarına katkı sağladığı bulunmuştur (Chong ve ark., 2011). Bu konuda yapılan diğer bir çalışmada spora

katılımın stres yönetimi üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya düzenli olarak spor yapan 26 birey ile spor yapma alışkanlığı olmayan 16 kişi katılmıştır. Araştırmanın sonunda spor yapma alışkanlığı olmayan kişiler ile kıyaslandığında düzenli olarak spor yapan katılımcıların stres yönetimi konusunda daha başarılı oldukları tespit edilmiştir (Kerr & Vlaswinkel, 1995).

Sonuç olarak, spor katılım ve cinsiyet unsurunun stresle başa çıkma tarzları üzerindeki etkilerinin ele alındığı bu çalışmada katılımcıların stresle başa çıkma sürecinde kullandıkları stratejilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre erkekler ile kıyaslandığında kadınların stresle başa çıkmada boyun eğici yaklaşımı daha çok kullandıkları bulunmuş, bunun temelinde kadınların erkeklere kıyasla daha duygusal olmalarının ve strese daha fazla maruz kalmalarının yattığı düşünülmüştür. Bu görüşün ve araştırmada ulaşılan sonucun literatür ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bunun yanında katılımcıların spora katılımlarının ve ilgilenme yıllarının stresle başa çıkma tarzlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuş, ortaya çıkan sonuçlara göre spora katılım düzeyi arttıkça katılımcıların stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı daha fazla kullandıkları görülmüştür. Bunun temelinde yatan nedenlerin başında ise spora katılımın mental sağlığı korumasının ve psikolojik sağlamlığı artırmasının yattığı düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

- Akbaş, S. (2018). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka yetenekleri ve stresle başa çıkma stilleri: Pamukkale üniversitesinde bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Akten, Ö. (2018). *Üniversite öğrencilerinin stres düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Ali Ahmed, S., & Çerkez, Y. (2020). The impact of anxiety, depression, and stress on emotional stability among the university students from the view of educational aspects. *Journal of Educational Psychology-Propositos y Representaciones*, 8(3), 1-9.
- Alpaslan, A. H. (2012). Ergen ruh sağlığı ve spor. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 13(3), 181-185.
- Asztalos, M., Wijndaele, K., De Bourdeaudhuij, I., Philippaerts, R., Matton, L., Duvigneaud, N., & Cardon, G. (2012). Sport participation and stress among women and men. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(4), 466-483.
- Aydın, H. (2008). *Ergenlerin kişilik özelliklerinin stresle başa çıkma ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aytaç, S. (2009). İş stresi yönetimi el kitabı iş stresi: oluşumu, nedenleri, başa çıkma yolları, yönetimi. *Uludağ Üniversitesi İİBF*, 1, 34.
- Balcı, A. (2014). *Çalışanlarda stres kaynakları, stresle başa çıkma yöntemleri ve sağlık sektörü*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bano, S., & Malik, S. (2014). Effect of occupational stress on life satisfaction among private and public school teachers. *Journal of Independent Studies and Research-Management, Social Sciences and Economics*, 12(1), 17-27.
- Başar, S. (2018). Düzenli egzersizin depresyon, mutluluk ve psikolojik iyi oluş üzerine etkisi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 25-34.
- Can, A. (2014). *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Canpolat, Ö. (2006). *Çalışanların stres düzeylerini etkileyen faktörler ve iş sağlığı hemşiresinin stres ile baş etmede etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

- Ceylan, M. (2005). *Stresle basa çıkmada bilişsel stratejilerin kullanılmasında cinsiyet ve kişilik değişkeninin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Chong, C. S., Tsunaka, M., & Chan, E. P. (2011). Effects of yoga on stress management in healthy adults: a systematic review. *Alternative Therapies in Health and Medicine*, 17(1), 32.
- Çivitci, A. (2015). Perceived stress and life satisfaction in college students: Belonging and extracurricular participation as moderators. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 205, 271-281.
- Dhillipan, A., Manoj, R., & Athreya, A.G. (2022). Impact of perceived stress on life satisfaction among food delivery workers. *Gis Science Journal*, 9(6), 362-372.
- Doğan, B., & Eser, M. (2013). Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma yöntemleri: Nazilli MYO örneği. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 3(4), 29-39.
- Efiliti, E., & Özden, E. Ç. (2015). Polis meslek yüksek okulu öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ve stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 458-476.
- Erdal, M.B. (2009). *İşletmelerde stres kaynakları, sonuçları ve yönetim teknikleri ve bir uygulama*. Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Feyzkhademi, A., Hajipoor, S., Azimi, S., & Jalalian, M. (2010). Effects of sports participation on Psychological stress in Female students in region 3 of Kermanshah. *Journal of American Science*, 6(11), 438-441.
- Graupensperger, S., Sutcliffe, J., & Vella, S. A. (2021). Prospective associations between sport participation and indices of mental health across adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 50(7), 1450-1463.
- Gümüşbaş, B. (2008). *Stresle başa çıkma yolları eğitim programının ilköğretim 2. Kademe öğrencilerinin stresle başa çıkma yöntemleri ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güner, F., Çiçek, H., & Can, A. (2014). Banka çalışanlarının mesleki stres ve tükenmişlik düzeylerinin iş doyumu ve yaşam doyumu düzeyleri ile ilişkisi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 59-76.
- Kaur, J., & Sandhu, K. K. (2016). Psychological capital in relation to stress among university students. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 7(3), 323.
- Kerr, J. H., & Vlaswinkel, E. H. (1995). Sports participation at work: An aid to stress management?. *International Journal of Stress Management*, 2(2), 87-96.
- Khan, S., & Khan, R. A. (2017). Chronic stress leads to anxiety and depression. *Ann Psychiatry Ment Health*, 5(1), 1091.
- Köroglu, M., & Yigiter, K. (2016). Effects of swimming training on stress levels of the students aged 11-13. *Universal Journal of Educational Research*, 4(8), 1881-1884.
- Lee, J., Kim, E., & Wachholtz, A. (2016). The effect of perceived stress on life satisfaction: The mediating effect of self-efficacy. *Ch'ongsonyonghak yongu*, 23(10), 29.
- Lee, D. S., & Padilla, A. M. (2014). Acculturative stress and coping: gender differences among Korean and Korean American university students. *Journal of College Student Development*, 55(3), 243-262.
- Mutlu, D. (2017). *Üniversite öğrencilerinin özel yaşam alanlarına yönelik umut düzeyleri ile stresle başa çıkma tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Naghibi, F., Alizadh, M., Haghghi, H., Salimi, M., Hesam, Z., & Hesam, A. A. (2012). The study of the effects of sport, cultural and artistic activities on student's mental health and their social intimacy. *Life Sci J*, 9, 30-35.

- Nas, H. (2019). *Lise öğrencilerinde sportmenlik, öz-yeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Otrar, M., Ekşi, H., Dilmaç, B., & Şirin, A. (2002). Türkiye’de öğrenim gören Türk ve akraba topluluk öğrencilerinin stres kaynakları, başa çıkma tarzları ile ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 473-506.
- Özkan-Özcan, B. (2018). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stillerinin stres düzeyi, stresle başetme yöntemleri ve farklı demografik özelliklere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Kaya, Z., & Receptoğlu, E. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzları ile kullandıkları mizah tarzları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 405-428.
- Özkaya, M. O., Yakın, V., & Ekinci, T. (2008). Stres düzeylerinin çalışanların iş doyumuna üzerine etkisi Celal Bayar Üniversitesi çalışanları üzerine ampirik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 163-179.
- Özmen, M., & Önen, B. (2005 Aralık). Stresle Başa Çıkma Yolları. *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Medikal Açından Stres ve Çareleri Sempozyum*, ss. 171-180
- Salar, B., Hekim, M., & Tokgöz, M. (2012). 15-18 yaş grubu takım ve ferdi spor yapan bireylerin duygusal durumlarının karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 123-135.
- Sarıçam, H. (2012). *İş sağlığı ve güvenliği kapsamında hemşirelerin karşılaştığı risk ve tehlikelerin iş stresi düzeyleri üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Siefken, K., Junge, A., & Laemmle, L. (2019). How does sport affect mental health? An investigation into the relationship of leisure-time physical activity with depression and anxiety. *Human Movement*, 20(1), 62-74.
- Stroud, C. B., Davila, J., & Moyer, A. (2008). The relationship between stress and depression in first onsets versus recurrences: a meta-analytic review. *Journal of Abnormal Psychology*, 117(1), 206.
- Şahin, N.H., & Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 56-73.
- Tariq, Q. (2012). Impact of financial stress on life satisfaction. *Asian Journal of Social Science & Humanities*, 1, 139-148.
- Temel, E., Bahar, A., & Çuhadar, D. (2007). Öğrenci hemşirelerin stresle baş etme tarzları ve depresyon düzeylerinin belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5), 107-118.
- Uskun, E., Kışıoğlu, A. N., & Ozturk, M. (2008). Stress and its effects on depression and anxiety among undergraduates. *Primary Care and Community Psychiatry*, 13(2), 73-82.
- Usta, N. (2012). *İş stresinin ilköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin davranışlarına etkisi: Edirne ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yang, L., Zhao, Y., Wang, Y., Liu, L., Zhang, X., Li, B., & Cui, R. (2015). The effects of psychological stress on depression. *Current Neuropharmacology*, 13(4), 494-504.
- Zar, A., Alavi, S., Hosseini, S. A., & Jafari, M. (2018). Effect of sport activities on the quality of life, mental health, and depression of the individuals with disabilities. *Iran J Rehabil Nurs*, 4(3), 31-39.

EXTENDED ABSTRACT

‘Stress’ has been the most of the terms that people often hear in their daily lives. People are frequently exposed to stressors in their daily life cycle, while some people overcome stress,

some people can be overwhelmed by stress (Gümüşbaş, 2008). When considered conceptually, the phenomenon of stress is defined as ‘the state of tension or pressure that people perceive on them’. Many movements or events that cause changes in people’s daily life cycles pave the ground for stress (Doğan and Eser, 2013: 29). According to another definition, stress is defined as ‘people’s physical and mental reaction to any physical or psychological stimulus to ensure the necessary adaptation’ (Özkaya et al., 2008).

The phenomenon of stress affects many characteristics and daily life cycles of people (Ceylan, 2005). In this context, it is seen that stress has both positive and negative consequences in humans. Although stress is generally thought of as a phenomenon that brings negative consequences, it is seen that positive stress increases the joy of life and life satisfaction. Positive stress in humans generally emerges in parallel with desired positive developments and expectations (marriage, promotion at work, etc.). Problems which are encountered in the daily life cycle and sad events (being unemployed, losing a loved one, etc.) lie in the emergence of negative stress. Negative stress damages the self-confidence of the individual (Canpolat, 2006).

People look for ways to overcome the stress, especially when faced with negative stress. The basis of people’s search for ways to cope with stress lies both the idea of adapting to the negativities they experience and the motivation to protect the psychological structure. In addition, people seek ways to cope with stress so that stressors do not turn into long-term anxiety (Aydın, 2008). When considered conceptually, coping with stress is defined as ‘the physical, emotional, behavioral and psychological efforts of the individual to cope with stress’ (Balcı, 2014). Strategies that are used to cope with stress are basically self-confident approach, seeking social support, helpless approach, optimistic approach and submissive approach. In the self-confident approach, the individual tries to cope with the source of stress in a strong way. In the helpless approach, the individual comes to the level that he cannot fight the factors that cause stress, and in parallel, he enters into the domination of stress. The individual who adopts a submissive approach generally exhibits a fatalistic attitude, and accordingly continues to live with the negativities that are brought by stress. In the optimistic approach, the individual develops self-control and seeks logical solutions to struggle stress. In the approach of seeking social support, the individual seeks social support from other people in order to both reveal the factors that cause stress and also fight stress (Özdemir et al., 2011).

When the information in the literature is evaluated, it is seen that people are frequently exposed to stress in their daily life cycles and they use some methods to cope with stress. One of the factors contributing to the use of active methods in coping with stress is the important issue which is the participation of people in activities that will positively affect their psychological health. At this point, it is seen that especially participation in sports protects psychological health (Graupensperger et al., 2021; Siefken et al., 2019; Naghibi et al., 2012; Zar et al., 2018) and prevents the formation of stress. In addition, it is stated that participation in sports also has a protective role in coping with stress (Feyzkhademi et al., 2010; Köroğlu and Yiğiter, 2016; Asztalos et al., 2012). However, at the end of the literature review, it is seen that the effect of sports participation on stress is generally examined, and it has been observed that the studies dealing with the relationship between sports participation and styles of coping with stress are limited. In this study, it was aimed to compare the stress coping styles of young individuals who do and do not do sports.

‘The Survey Model’ was used in this study; in which young people’s sports status and styles of coping with stress according to different demographic variables were examined. The survey model is known as a research model in which basically using questionnaires and scales, researchers look for answers to hypotheses and sub-problems created within the scope

of the study, besides, the characteristics of large sample groups that are the subject of the study are examined according to some variables (age, gender, marital status, income level, education level, etc.) (Can, 2014). The population of this research is composed of young individuals between the ages of 18-25, and the population of the research constitutes the young people who both do sports and do not have the habit of doing sports regularly. The sample group of the study consisted of a total of 111 individuals, including 53 women and 58 men, in the 18-25 age range, who regularly do or do not do sports. Random sample selection technique was used to determine the sample group of the study. The individuals participating in the research were not limited to any settlement or region, and the participants were included in the study from different settlements since the online data collection method was used in the data collection process. The Scale of Ways of Coping with Stress (SWCS) was used to determine the methods used to cope with stress in the young people who participate in the study. SPSS 22.0 program was used in the analysis phase of this study. As frequency analysis was used to determine the results of the scores obtained by the individuals participating in the research from the scales, Independent T Test and One Way ANOVA analysis were used to compare the scale scores according to demographic variables. At the end of the study, it was found that the ways of coping with stress of the participants showed a difference according to the variables of gender, status of doing sports and years of being involved in sports.

YILMAZLIK KAVRAMI THE WORD OF RESİLIENCY

Kübra TARİH

e-mail: tarikubra@gmail.com

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Bu makale, son 20 yıldır oldukça gündemde olan ‘yılmazlık’ kavramı hakkında yazılmıştır. Makale içerisinde şu ana kadar yılmazlık konusunda yazılan başyapıtlardan alıntılar, çeşitli çalışmalar hakkında bilgiler, genel olarak yılmazlığın ne demek olduğu, yılmazlığı oluşturan öğeler, yılmaz bireylerin özellikleri, yılmazlığı kolaylaştıran faktörler ile yılmazlık hakkındaki yaklaşım ve modeller, göçmenlerde yılmazlık, Türkiye’de yoğun olarak bulunan Suriyeli göçmenlerde yılmazlık, yılmazlık için müdahale çalışmaları ve yılmazlık çalışmalarında geçmişten günümüze gelen dört dalga konuları ele alınmıştır.

Keywords: Yılmazlık, yılmazlık modelleri, göç, Suriyeli göçmenler ve yılmazlık, yılmaz bireyler

JEL KODU: I31

ABSTRACT

This article was written about resilience which is on the agenda for last 20 years. In this article; the topics of quotation of masterpieces about resilience until now, information about different studies, generally the meaning of resilience, factors composing of resilience, characteristics of resilient people, factors that make easy resilience and models-perspectives about resilience, resilience for refugees, resilience for Syrian refugees who located intensely in Turkey, intervention studies for resilience and four waves subjects for resilience studies from past to now were written.

Anahtar Kelimeler: Resilience, models of resilience, migration, Syrian refugees and resilience, resilient people

JEL CODE: I31

GİRİŞ

İnsanlar deprem, taciz, tecavüz, sevilen birinin kaybı, şiddetli yoksulluk gibi ruhsal sağlık açısından tehlikeli durumlara maruz kalabilirler. Bu kişilerin bir kısmı yaşananlar neticesinde ciddi sıkıntılar yaşayıp psikopatoloji konusunda risk altında olabilir. Özellikle bu ve benzeri gibi riskli durumlar altındaki çocukların ileriki yıllarda davranış bozukluklarına sahip olma ihtimali yüksektir (Henderson & Milstein, 1996). Ancak sosyal bilimlerde özellikle 1990’lı yıllarda risk altında olduğu halde ileriki yıllarda hiçbir bozukluk göstermeyen kişiler de keşfedilmiştir. Denilebilir ki bu kişiler hayatlarında yaşadıkları olumsuzlukları aşarak daha güçlü bir hale gelmiştir (Henderson & Milstein, 1996). Bu kişiler için İngilizcede ‘resilient’, bu özellik için de ‘resilience’ kelimesi kullanılırken Türkçede bu kişiler için ‘yılmaz’, bu özellik için de ‘yılmazlık’ kavramı önerilmiştir (Öğülmüş, 2001).

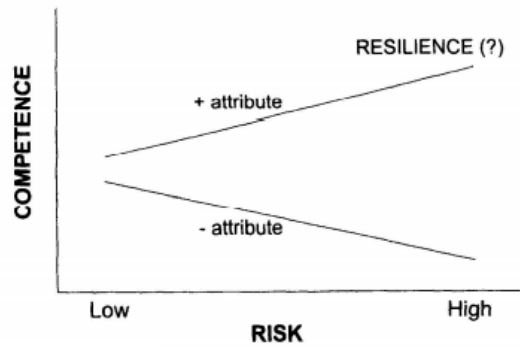
Aslında yılmazlık için alanyazında ‘psikolojik sağlamlılık, psikolojik dayanıklılık, kendini toparlama gücü, psikolojik güçlendirme’ olarak farklı ifadeler de kullanılmaktadır. Yılmazlığın araştırmacılar tarafından yapılmış farklı tanımları bulunup bu tanımlar şu şekilde sıralanabilir: Bireyin gelişimini olumsuz etkileyecek ciddi tehditlere karşın olumlu sonuçlar görülmesi (Masten, 2001), güçlüklerin hüküm sürdüğü bir bağlamda olumlu uyumu içeren dinamik bir süreç (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000), bir zorlukla karşılaştığında bu durumdan

eskisine göre daha güçlü çıkmak (Walsh, 2006; Akt., Işık, 2016). Tanımlar farklılaşsa bile araştırmacıların yılmazlık için 3 ortak noktaya işaret ettiği görülür: Risk varlığı, koruyucu faktörler, olumlu uyum gösterme (Işık, 2016). Risk varlığı, yukarıdaki paragrafta bahsedildiği üzere kişilerin hayatlarına olumsuz olarak etki edebilecek doğal afet, maddi sıkıntılar, savaş gibi durumlardır (Richardson, Neiger, Jensen ve Kumpfer, 1990). Koruyucu faktörler, kişilerin olumsuz durumlardan en az etkilenmesi için çevresinde yararlandığı kaynaklardır. Alanyazına bakıldığında koruyucu faktörler dört başlıkta toplanabilir: özel bir hobi ve ilgiye sahip olmak, hayatında yol gösterebilecek bir rehberle sahip olmak, aile desteğine sahip olmak ve hayatlarında dönüm noktalarına sahip olmak (Christiansen, Christiansen & Howard, 1997).

Bu kaynaklar arasında olumlu sosyal ilişki kurma, bir rehberle sahip olma, dini hayata bağlı olup dini ritüeller yapma gibi etmenler yer almaktadır. Olumlu uyum gösterme ise kişilerin tüm riskli durumlara karşın koruyucu faktörleri kullanarak psikolojik olarak sağlam kalmasıdır.

Araştırmacılar yılmazlık özelliğinin genetik bir alt yapısı olabileceğini kabul ederler ancak onların daha çok benimsediği görüş bu özelliğin sonradan öğrenebileceğidir. Bu nedenle yaşı ne olursa olsun bireyler kendi yaşantıları sonucu yılmazlık özelliğini öğrenebilir ve kazanabilirler (Öğülmüş, 2001). Özellikle bireylerin içinde buldukları ortam onları destekleyici bir hale büründürülürse bireyler ait olma ve işlevsellik duygularını pekiştirirler ki bunlar da başarılı ve yılmaz bir birey olmanın püf noktalarıdır (Krovetz, 1999). Kirby ve Fraser'e (1997) göre yılmazlık, zamana ve değişen koşullara göre uyum sağlayan bir özelliktir. Çünkü bu özellik hem genetik hem de çevresel koşullardan etkilenir ve yaşa göre bireylerin gösterdiği yılmazlık derecesi değişebilir.

Bireylerin 'yılmaz' olarak adlandırılması için onların ciddi bazı risklere maruz kalmasına karşın bunlardan oluşan negatif durumlardan olabildiğince az etkilenmeleri gerekir (Tiet & Huizinga, 2002). Diğer bir ifade ile maruz kalınan risk faktörleri dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Yüksek riske karşın uyum seviyesi yüksek bireyler 'yılmaz' olarak adlandırılır (Kumpfer, 1999). Şekil 1'de bu durumun şematize edilmiş hali gösterilmektedir.

Şekil 1. Risk ve Yetkinlik (Kumpfer, 1999, s. 155).

Şekil 1 dikkatli olarak incelenirse düşük risk grubunda bulunan bireyler için yılmazlık tabirinin kullanılmadığı görülür. Diğer bir ifadeyle bir bireyin yılmaz olabilmesi için yüksek riskli faktörlere maruz kalması gerekmektedir. Ancak yılmazlığın tüm şartları bununla da sınırlı değildir. Zira yüksek riske uyum sağlayamayan, koruyucu faktörlerden yeterince yararlanmayan bireyler de yılmaz değildir, yılmazlık için tüm olumsuzluklara karşın kişinin başa çıkma stratejileri geliştirip koruyucu faktörleri iyi kullanması gerekmektedir.

Yılmazlık çalışmaları genelde üç grup birey üzerinde yürütülmüştür. Yılmazlığın kapsadığı ilk grup ekonomik dezavantaj, göç etme gibi yüksek risk altında yaşamasına karşın psikolojik açıdan sağlam kalabilmiş bireylerdir. İkinci grup bireyler boşanma, sevilen birinin ölümü gibi birtakım stresli olaylar yaşayan ve sonrasında iyi uyum sağlayanlardır. Üçüncü grupsa taciz gibi travmatik olayları atlatan bireylerdir (Masten, 1994; Akt., Özcan, 2005). Buradan da anlaşılacağı gibi yılmazlık söz konusu olduğunda araştırmaların odakları risk faktörlerine maruz kalan bireyler olmaktadır.

Yılmazlığı Oluşturan Ögeler

Yılmazlık, çalışılmaya başladığı zamandan bu yana araştırmacıların dikkatini artarak çekmeye devam eden bir konudur. Bu nedenle yılmazlığın ne olduğu, yılmaz bireylerin özellikleri, bu konuda geliştirilen modeller gibi birçok konu alanyazında yerini almıştır ve almaya da devam etmektedir. Özellikle yılmazlığın nasıl oluştuğu konusunda araştırma yapan bilim insanlarından bazıları birtakım modeller geliştirmiştir. Bu araştırmacılardan biri de Kumpfer'dir.

Kumpfer (1995) yaptığı boylamsal çalışmalardan hareketle bir yılmazlık modeli geliştirmiş ve yılmazlığın altı ögeden oluştuğunu ifade etmiştir. Bu ögeler; zorluklar, dışsal koruyucu faktörler, kişi ve çevre etkileşiminden doğan koruyucu faktörler, içsel faktörler, yılmazlık süreci ve olumlu sonuçlardır (Akt., Yavuz & Kutlu, 2016).

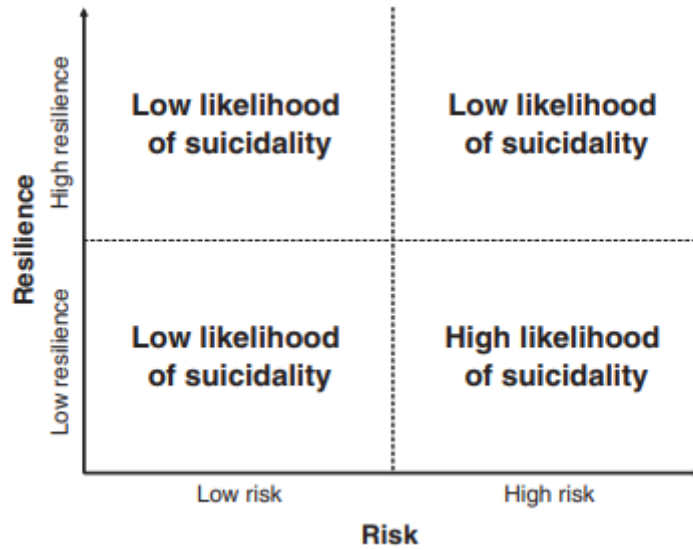
Kumpfer'in (1995) yılmazlığı oluşturan ögeleri açıklamak için geliştirdiği model daha ayrıntılı incelenirse kişilerin yılmazlık özelliğini kazanmak için birtakım olumsuz faktörlere maruz kalması en önemli öge olarak görülür. Eğer kişi içsel, çevresel ve bu ikisinin etkileşiminden oluşan koruyucu faktörlerden yeterince yararlanmayı bilirse yılmazlık özelliğini kazanmaya başlayacaktır. Birey yılmaz olmaya başladığı andan itibaren de yaşadıklarından olumlu sonuçlar çıkararak bunu hayatına yansıtacak ve kendini geliştirecektir.

Araştırmacılar sıklıkla yılmazlığı oluşturan ögelere vurgu yapmışken yılmaz bireylerin özellikleri de oldukça merak edilen bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle farklı kişiler yılmaz bireylerin özelliklerinin ne olduğu konusunda çeşitli nicel ve nitel çalışmalar yaparak bunları saptamaya, kategorik hale getirmeye çalışmıştır. Bir sonraki başlıkta çeşitli araştırmacıların bu özellikleri saptamak için yaptığı çalışmalardan söz edilecektir.

Yılmaz Bireylerin Özellikleri

Yılmazlık özelliği gösteren bireyler; genelde suçlu veya kötü alışkanlığa sahip akranlarla ilişki kurmaktan kaçınır, genelde normal-yüksek zekâ düzeyine sahiptir, suç işlemekten uzak dururlar ve genel olarak inançlı kişilerdir (Öğülmüş, 2001; Demir, 2017). Henderson ve Milstein'in (1996) makalesinde yılmaz bireylerle yapılan inceleme sonucunda onların olaylar karşısında hemen pes etmedikleri, direndikleri ve olumsuz koşullardan bir şeyler öğrenerek eskisinden daha da güçlü bir yapıya kavuştukları belirtilmiştir. Kumpfer (1999) yaptığı çalışmada yılmaz bireylerin kişilik özelliklerini incelemiş ve bu özelliğe sahip olan bireylerin geleceğe daha umutla baktıklarını ve orta derecede mutlu bireyler olduklarını bulmuştur. Kyriacou (2000) yazdığı makalesinde yılmaz bireylerin sorun çözmek için çeşitli kaynaklardan yararlandığından bahsetmiş ve bu kaynakları 'kişisel' ve 'sosyal' kaynaklar olarak tanımlamıştır. Kişisel kaynaklar arasında sorun çözme stratejilerini kullanma, kişiler arası ilişkilerden faydalanma gibi ögeler yer alırken sosyal kaynaklar arasındaysa resmi ve resmi olmayan ağlar bulunmaktadır. Masten (2001) tarafından yazılan makalede yılmazlığın özel faktörler sonucunda oluşmadığı; normal bir insanın sahip olduğu bedensel, zihinsel, toplumsal özellikler sonucunda oluştuğu belirtilmektedir.

Suç işleme ihtimali ve yılmazlık özelliklerinin karşılaştırıldığı Johnson ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilen şema Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Risk ve Yılmazlık (Johnson ve arkadaşları, 2011, s. 3)

Şekil 2 incelenirse Johnson ve arkadaşları (2011) asıl yılmaz bireylerin yüksek riske karşı suç işlemeye daha az meyilli olan kişiler olduğunu belirtir. Bu nedenle eğer kişiler yüksek risk altındaysa bile suç işlemeye meyillilerse yılmaz olarak adlandırılmaz.

Alanyazında farklı araştırmalar yapıldığında yılmaz bireylerin dört önemli özellik gösterdiği belirtilir (Krovetz, 1999). Bu özellikler şu şekildedir: Sosyal yetkinlik (başkalarıyla olumlu iletişim kurabilme), sorun çözme becerisi (olaylara işe yarayan çözümler bulabilme), özerklik (çevreden bağımsız bir birey olabilme), amaçlara sahip olma ve gelecek duygusu (belirli hedeflere sahip olma ve onlara ulaşabileceği konusunda umut besleme yeteneği). Yılmaz bireylerin özelliklerini araştıran Christiansen, Christiansen & Howard (1997) da yılmaz bireylerin özelliklerini dört kategoriye ayırmıştır:

- 1) Yılmaz bireylerin sorun çözme becerileri yüksektir, bu da onların öz güven ve öz yeterlilik duygularını pekiştirir.
- 2) Yılmaz bireyler genelde iyi bir mizaca sahiptir, çevreyle uyumu kolay olur. Ayrıca yılmaz bireylerin mizah anlayışı oldukça gelişmiştir.
- 3) Yılmaz bireyler yaşadıkları olumsuzlukları doğrudan kabul edip bunun üzerinde çalışabilmektedir.
- 4) Yılmaz bireylerin kendi hayatlarını kontrol edebileceklerine dair bir inançları vardır.

Yukarıda bahsedilen alanyazın bilgilerinden yola çıkılırsa yılmazlığın son derece popüler bir konu olduğu ve geçmişten bu yana bireylerin bu konuda pek çok araştırma yaptığı, farklı araştırmacıların da yılmazlığın farklı yönlerine vurgular yaparak alanyazını zenginleştirdiği sonucuna varılır. Yılmaz bireylerin özellikleri yukarıda belirtildiği gibi sıralanmışken bu özellikleri kazanmak için çeşitli kolaylaştırıcı faktörler de merak edilmiş ve bu konuda araştırmalar yapılmıştır. Bir sonraki başlıkta yılmazlığı kolaylaştıran faktörler daha ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Yılmazlığı Kolaylaştıran Faktörler

Yılmazlığı kolaylaştıran birtakım içsel ve çevresel etmenler söz konusudur (Henderson & Milstein, 1996). Üstelik yılmazlığı bireysel ve çevresel öğelerin etkileşimi olarak gören Ungar (2004) bu duruma ‘yılmazlığın ekolojik yönü’ demiştir. Bunun dışında Ungar (2008) yılmazlığı bireysel faktörlerin ilişkisel, toplumsal ve kültürel faktörlerle etkileşimi olarak görmüştür. Bu bağlamda yılmazlığı kolaylaştıran bireysel özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Kendilerine bir amaç belirlerler ve başkalarına hizmet etmekten keyif alırlar.
- 2) Doğru karar verme, girişken olma, problem çözebilme gibi özelliklere sahiptirler.
- 3) Sosyal bir kişilikleri vardır ve sosyallikten hoşlanırlar.
- 4) Mizah duygusuna sahiptirler.
- 5) İçsel denetim odağına sahiptirler. Diğer bir deyişle olayların büyük bir kısmını rastlantısal ve dış faktörlere yüklemek yerine kendilerine atfederler.
- 6) Özerktirler, bağımsız olabilirler.
- 7) Geleceğe olumlu ve umutla bakarlar.
- 8) Esnekler, olaylara ve şartlara göre değişiklik gösterebilirler.
- 9) Kolayca öğrenebilir ve öğrendiklerini başkalarına aktarabilirler.
- 10) Güdülenmeleri oldukça yüksektir ve çoğunlukla içsel güdülenmeye sahip olurlar.
- 11) Belirledikleri bir konuda yetkinliğe kavuşmayı hedeflerler.
- 12) Kendilerine değer verirler ve öz güvenleri yüksektir.

Yılmazlığı kolaylaştıran ve onun sürdürülmesini sağlayan çevresel faktörlerse (yılmaz bireylerin etrafındaki kişilerin sahip olduğu özellikler) şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Kişilerle bağ kurulmasını, sosyalliği tavsiye ederler.
- 2) Eğitime önem verirler.
- 3) Samimidirler ve sert eleştiriden uzak dururlar.
- 4) Sınırları belirlerler ve bu kurallara uyulmasını isterler ancak kişiyi sınırlar içinde serbest bırakırlar.
- 5) Yardımseverliği öğütlerler ve başkasına hizmet etmeye önem verirler, sorumluluk bilinci oluştururlar.
- 6) Barınma, sağlık, eğitim gibi hususlarda gerekli kaynaklara ulaşma konusunda destekçi olurlar.
- 7) Başarı için ulaşılabilir ancak çok kolay olmayan hedefler belirlerler.
- 8) Her daim amaç sahibi olmayı ve onlara ulaşım yetkinleşmeyi tavsiye ederler.
- 9) İnsanlarla iş birliğine ve olumlu sosyal değerlerin gelişmesine değer verirler.
- 10) Bireyleri yaptıkları işler konusunda tebrik ederler.
- 11) Liderlik ve girişimciliği desteklerler.

Kısacası yılmazlığı etkileyecek birtakım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden yukarıda sayılan maddeler gibi koruyucu olanları yılmazlığı artırıcı etki gösterirken risk faktörleri de azaltıcı etki göstermektedir (Benzies & Mychasiuk, 2009).

Yukarıda anlatıldığı gibi yılmazlığın ne olduğu, yılmaz bireylerin özellikleri, bu özellikleri kazanmak için koruyucu faktörlerin ne olduğu konusu sıklıkla araştırılmıştır. Bu konunun derinliği anlaşılınca da yılmazlık hakkında birçok araştırmacının kuram ve modelleri ortaya çıkmıştır. Bir sonraki başlıkta bu model ve yaklaşımlar ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

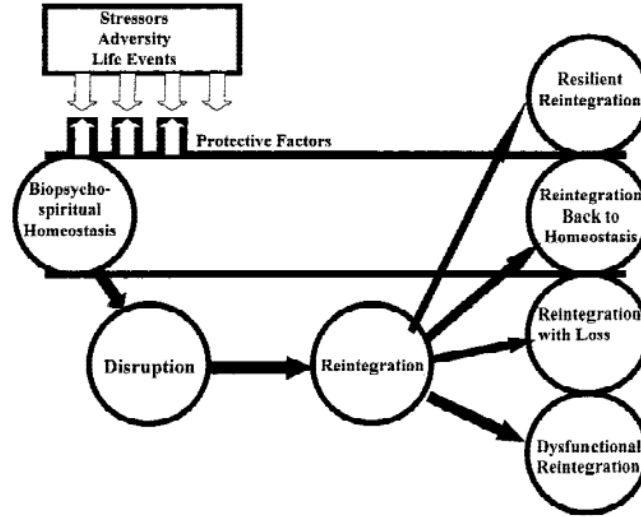
Yılmazlık Hakkında Geliştirilen Model ve Yaklaşımlar

Yılmazlık hakkında ortaya atılan farklı görüş ve modeller bulunmaktadır. Bu modellerin her biri yılmaz bireylerin ayrı bir yönüne odaklanarak konuyu açıklamaya çalışmıştır. Bu bölümde modeller hakkında özet bilgiler verilecektir.

İlk olarak Kobasa'nın (1979) Arabuluculuk Modeline göre psikolojik sağlamlılık/dayanıklılık zor olaylara karşı bazı fırsatları olumlu olarak değerlendirip ruhsal dengeyi korumayı kolaylaştırır. Dirençli bireyler sorunlardan kaçmak yerine destek alarak onları çözmeye çalışırlar. Böylelikle olumsuz gibi görünen bu olaylar aslında bu bireylerin lehine dönüşür. Sağlam, dirençli, yılmaz bireyler yaşanan olayları kontrol edebileceğine dair bir algıya sahip olup olumsuz olayları kendini geliştirmek için bir fırsat olarak görür (Kobasa, 1979).

Yılmazlığa dair ortaya atılan bir diğer kuram Benson'un (1989) geliştirdiği Özellikler Kazandırma Kuramıdır (Akt., Gürkan, 2006). Bu kurama göre toplum, gençlere işlevsel özellikler kazandırmaya çalışmalıdır. Bu kurama göre bazı kişiler doğuştan daha çok özellik getirebilir fakat toplumun desteğiyle gençler sonradan birçok özellik kazanabilir. Bu özelliklerin kazanımı da onların riskli davranışlarda bulunma eğilimini azaltacaktır ve sorunlara etkili çözümler bulunmasını kolaylaştırır (Gürkan, 2006).

Yılmazlıkla ilgili başka bir kuram Richardson ve arkadaşları (1990) tarafından geliştirilmiştir. Yılmazlık ve Yılmazın Meta Kuramı olarak açıklanan bu yaklaşıma göre kişiler vücudunu, aklını ve ruhunu biyolojik, psikolojik ve manevi bir denge noktasından başlayarak değişen koşullara göre ayarlar. Kişilerin hayatında stresli olaylar her zaman bulunur ve kişilerin bu olaylara karşı dirençli olmasını önceki başarılı veya başarısız olan uyum çabaları etkiler (Richardson, 2002). Bazı durumlarda kişilerin sağladığı uyum etkili olmaz ve biyolojik-psikolojik-manevi denge bozulur. Ancak dengenin bozulması yılmazlığın artması için adeta açılan bir kapıdır. Kişi bu olumsuzluğu atlattıkça için temelde var olan denge noktasına geri gider, zarar atlatılır ancak kişi daha düşük bir denge noktasına geriler. Böylece bireyler olumsuzluklarla başa çıkmak için çeşitli stratejiler kullanmaya devam eder. Yılmazın Meta Kuramına dair şema Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Yılmazın Meta Kuramı (Richardson, 2002, s. 5)

Şekil 3 dikkatli incelenirse sağlıklı bir birey birtakım olaylar neticesinde homeostazi denilen denge noktasından ayrılabilir. Bu durumda birey normal işlevinden sapmıştır ve eğer tekrar denge noktasına dönemezse birtakım zihinsel ve fiziksel problemler baş gösterir. Ancak kişi koruyucu faktörleri kullanarak denge durumuna tekrar dönmeyi başarabilirse yılmaz bir birey olacaktır.

Dördüncü olarak Benard'a (1991) göre yılmazlık içsel ve dışsal faktörlerin etkileşiminden oluşur. Ona göre yılmaz bireylerin sonradan kazandığı ve doğuştan getirdiği özellikler vardır. Sakin bir mizaç ile başkalarından olumlu tepki alma özelliği doğuştan getirilen özelliklerdir. Sonradan kazanılan özelliklerse başkalarına karşı empatik olmak, iyi iletişim becerilerine sahip olmak, başına gelen olaylar hakkında espri yapabilmek ve güçlü bir mizah anlayışı, kimlik duygusuna sahip olmak, bağımsız hareket etme yeteneği, sağlıksız ortamlardan uzak durma yeteneği, bir amaca ve gelecek duygusuna sahip olmaktır. Benard'a göre yılmaz bireyler yetiştirmek için ev, okul ve topluma odaklanılmalıdır. Ayrıca bu ortamlarda bireylere yeteri kadar ilgi ve destek göstermek ve onlara çeşitli fırsatlar vermek en temel noktadır.

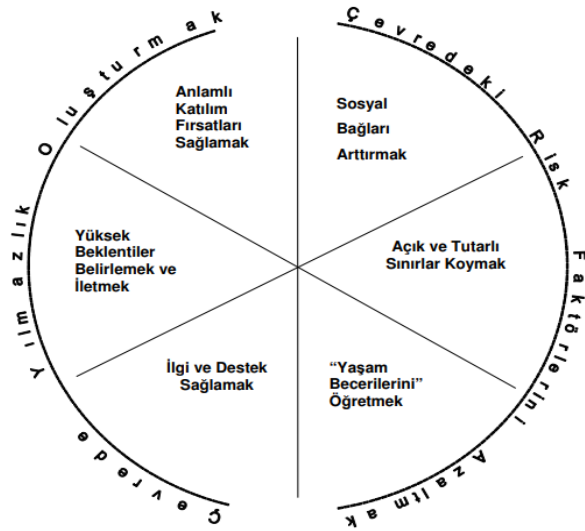
Bir diğer model olan Weinstein'ın (1991) Beklenti İletişimleri Modeli öğrencilere yüksek beklentiler verilmesi için gerekli olan ders müfredatının sekiz özelliğini açıklamıştır. Bu özellikler 'öğretim programı, grup çalışmaları, değerlendirme sistemi, motivasyon, öğrenmede sorumluluk almak, öğretmen-öğrenci ilişkileri, anne-baba-sınıf ilişkileri, okul-sınıf ilişkileri' olarak sıralanabilir. Ona göre iş birliğine açık eğitim metodu, kişilerin içsel güdülenmesini artırır ve bireyler hem derslerinde başarılı olur hem de onların yılmazlığı artar.

Başka bir model olan Brown & Rhodes'un (1991) Kuramsal Modeli, yılmazlık kavramının hangi faktörlerden nasıl beslendiğini açıklamaktadır. Bu modele göre yılmazlık, işlev bozukluğundan kaçınarak buna uyum sağlayacak ortamlar oluşturmakla ilgilidir. Ailevi durumlar, karakteristik özellikler ve çevrenin bir araya gelmesiyle yılmazlık özelliği oluşur. Bu modele göre bir bireyin yılmaz olması için önce işlev bozukluğu yaşamaları gerekmektedir. Ardından işlev bozukluğuna yol açan faktörler yılmazlık özelliğini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenirse 'yılmaz bireyler' oluşur (Akt., Demir, 2017).

Yılmazlık konusunda ortaya atılan başka bir görüş de Wolinler'in Modeli olarak adlandırılır. Bu model Wolin & Wolin (1993) tarafından ortaya atılmıştır ve onların modeli Benard'dan farklı olarak direkt gözleme dayanmaktadır. Psikiyatrist olan ve bu alanda geleneksel tıbbi

yöntemleri artık uygulamak istemeyen Wolin ve çocuk gelişim uzmanı olan eşi, psikolojik bozukluk yaşayan bireylerin toparlanma sürecindeki özelliklerini gözlemlemiş ve kaydetmişlerdir. Bu özelliklere ‘Wolinlerin Yedi Yılmazlığı’ adı verilir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir: İç gözü, bağımsızlık, ilişkiler, girişimcilik, yaratıcılık, mizah, ahlak. Bu özelliklere sahip olan bireyler daha çabuk toparlanırlar ve yılmaz olabilirler. Wolinler buna ek olarak Zarara Karşı Mücadele yöntemini de geliştirmişlerdir (Wolin & Wolin, 1993). Zarar Modeline göre insanlar tıbbi olarak yardım bekleyen hastalardır, Mücadele Modeline göre ise hastalıkla uğraşan ve güçlenen bireylerdir. Kısacası Mücadele Modelinde risk altındaki bireyler savaşarak yılmaz olmaktadır. Wolin & Wolin’e (1993) göre herkes geçmiş acılar ve şimdiki acıların birleşimidir ve her zorluktan güçlenerek çıkmayı bilmelidir.

Henderson & Milstein’in (1996) geliştirdiği modelin adı Yılmazlık Çemberidir. Bu modele göre yılmazlık kişiden kişiye değişebilir ve aynı kişi üzerinde zaman içinde artabilir veya azalabilir. Henderson & Milstein’in yılmazlığı artırmak ve risk faktörlerini azaltmak için ortaya attığı Yılmazlık Çemberi altı alt ögeden oluşur: Anlamli katılım fırsatları sağlamak, sosyal bağları artırmak, açık ve tutarlı sınırlar koymak, yaşam becerilerini öğretmek, ilgi ve destek sağlamak, yüksek beklentiler belirlemek ve iletmek. Bu modele göre altı öge sağlandığı takdirde daha yılmaz bireyler yetiştirilebilir. Şekil 4’te yılmazlık çemberi gösterilmiştir.

Şekil 4. Yılmazlık Çemberi (Gürkan, 2006, s. 73)

Şekil 4 incelenirse yılmazlıkla ilgili birtakım sonuçlar çıkarılabilir. Öncelikle şeklin sağında yer alan ‘sosyal bağları artırmak, açık ve tutarlı sınırlar koymak, yaşam becerilerini öğretmen’ çevredeki risk faktörlerini azaltmaya yönelik olan strateji ve davranışlardır. Şeklin solunda yer alan ‘anlamli katılım fırsatları sağlamak, yüksek beklentiler belirlemek ile ilgi ve destek sağlamak’ da bireysel anlamda yılmazlığı artıracak strateji ve davranışlardır.

Krovetz’in (1999) geliştirdiği ve Krovetz Yılmazlık Kuramı olarak adlandırılan modele göre ise yılmazlık birtakım koruyucu faktörler içerir ve bu koruyucu faktörlerin bir kısmının bireylerde var olması onların olumsuzluklarla başa çıkma özelliğini artırabilir. Krovetz’e göre yılmazlık özellikleri tüm insanlarda bir miktar bulunur ancak bunun miktarı çocukluk döneminde var olan koruyucu faktörlere bağlıdır. Diğer bir deyişle daha fazla koruyucu faktöre sahip olan bireyler daha fazla yılmazlık özelliği kazanabilir.

Farklı bir yaklaşım olarak geliştirilen Süreklilik Kuramı, öğrencinin gelişimi ve öğrenmesinde etkili olan sosyal faktörlerin belirlenmesi için önemlidir (Wasonga, 2002). Sosyal destek ve

sosyal çevreden gelen olumlu yaklaşımların bir arada ve sürekli olması yılmazlığı geliştiren bir durumdur. Constantine, Benard & Diaz'a (1999) göre Süreklilik Kuramının öğrencilere yılmazlık kazandırmadaki rolü çocuğun yüksek beklentilerine, anlamlı katılım fırsatlarına ve şefkatli ilişkilerinin güçlülüğüne bağlıdır (Akt., Gürkan, 2006). Yüksek beklentiler, öğrencilere başarabileceklerinin direkt ve tutarlı olarak aktarılmasıyla ilgilidir. Anlamlı katılım fırsatları, öğrencilerin ilgi ve sorumluluklarına uygun olan etkinliklere katılımını ifade eder. Şefkatli ilişkiler ise kişilerin hayatlarındaki olumlu sosyal ağlardır. Bu kurama göre eğer bireyler hayatları boyunca şefkatli ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılım fırsatlarını sürdürmüşse yılmazlık geliştirme ve okulda daha başarılı olma olasılıkları daha fazladır (Wasonga, 2002).

Farklı bir yaklaşım olarak kişisel özellikler üzerinde çevrenin de çok büyük etkisi olduğunu vurgulamak üzere Ekolojik Kuramı ortaya atan Bronfenbrenner'in (1979) modeli yılmazlık çalışmalarına uyarlanmıştır (Ungar, 2011). Buna göre bireyin psikolojik sağlamlığı değerlendirilirken birey tek başına ele alınmaz, çevresiyle birlikte değerlendirilir. Diğer bir deyişle birey tek başına değil, çevresinin ona sunduğu veya sunmadığı koşullarla birlikte yılmazdır veya değildir.

Son olarak Cole & Goodley (2013) tarafından geliştirilen yılmazlık modeline göre yılmazlığı etkileyen temelde sekiz etken vardır. Bunlar kaynaklara erişim, ilişkiler, kimlik, vücut ve zihin bütünlüğü, güç ve kontrol, toplumsal katılım, toplumsal adalet, toplumsal uyum olarak sıralanabilir. Bu faktörlerin her birinde bireyler yeterince başarı gösterdikleri takdirde yılmazlık özelliği kazanırlar. Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşan modele de Yılmazlık Ağı denir. Cole ve Goodley'in geliştirdiği bu model Ungar (2007) tarafından ortaya atılan fikrin genişletilmesiyle ortaya çıkmıştır (Cole & Goodley, 2013).

Yılmazlık konusu araştırmacılar arasında en gözde konulardan biri olduğu için bu konu farklı değişkenlerle ele alınmıştır. Bu değişkenler arasında akademik başarı, sosyal ilişkiler, risk grubundaki bireyler gibi konular yer alır. Risk grubu denilince de travmatik olaylar yaşayan, yoksulluk çeken, göçmen olan bireyler gibi kesimler akla gelir. Bir sonraki başlıkta göçmenlerde ve Türkiye'de yoğun bir nüfusa sahip olan Suriyelilerde yılmazlık konusu ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Göçmen Bireylerde Yılmazlık

Türk Dil Kurumu'nun (2016) tanımına göre göç 'ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret' olarak tanımlanır.

Göç; bireylerin yaşayabileceği en keskin geçiş ve sonuçları olan, bireyin hayatına ciddi etkileri olan bir durumdur. Göç, bireylerin hayat kalitelerini yükseltmek için yapılan bir eylem olsa da içinde pek çok risk faktörü barındırır. Bu faktörler arasında 'sevilen kişilerin hayatından çıkması, barınma sorunu, yeni bir ülkeye ve insanlara alışma, yeni bir iş bulma, dil öğrenme, okula uyum sağlama, etnik farklılıklara alışmaya çalışma' sayılabilir (Garza, Reyes & Trueba, 2004; Zhou, 1997).

Yılmazlık alanında yurt içinde ve dışında pek çok çalışma olmasına karşın göçmenlerde yılmazlık çalışmalarına son yıllara kadar çok fazla rastlanmamıştır (Simich, Pickren & Beiser, 2011). Ancak göçmenlerin yaşadığı zorluklar açıkça ortadayken yılmazlık düzeylerinin esas araştırılması gereken bir grup olduğu da aşikardır.

Yılmazlık kavramından bahsedildiğinde akla gelen ilk konu olan risk faktörleri ve koruyucu faktörler göçmenler için de geçerlidir. Mawani'ye (2014) göre göçmenler yaşadıkları birtakım olumsuzluklar sebebiyle bazı risk faktörlerine daha fazla maruz kalabilir. Ayrıca Fazel,

Wheeler & Danesh'e (2005) göre göçmenler travma sonrası stres bozukluğu yaşamaya göçmen olmayan insanlara göre on kat daha fazla meyillidir.

Mawani'ye (2014) göre göçmenler yeni taşındıkları ülkedeki ikamet yerlerine alışmakta zorlanmaktadır ve bu önemli bir risk faktörüdür. Bunun dışında başka bir ülkeye göç eden ve çoğu savaş mağduru olan göçmenler pek çok yıkıma, ölüme ve şiddete maruz kalarak risk altındadır (Wenzel, Kastrup & Eisenman, 2007). Ayrıca kültürel farklılığa alışmak ve kendi kültürünü devam ettirmeye çalışmak da büyük bir risk kaynağıdır (Pickren, 2014). Son yıllarda göçmenlerde yılmazlık konusunda araştırmalar yapan Motti-Stefanidi & Masten'a (2020) göre göçmen bireylerin yılmazlık özelliğini geliştirebilmeleri için birtakım kültürleşme görevlerini (*acculturation tasks*) yerine getirmeleri, diğer bir deyişle buldukları kültüre uyum sağlamaları gerekmektedir. Buldukları kültüre uyum sağlamaları demek de o kültürden arkadaşlar edinip çeşitli sosyal aktivitelerine katılmak, onların hassasiyetlerini bilmek ve dillerini konuşabilmek, kısacası iki kültürülük olarak görülmelidir (Motti-Stefanidi & Masten, 2020; Motti-Stefanidi, Pavlopoulos & He, 2021). Göçmen bireyler bu risk faktörleriyle yeterince baş edemezse psikolojik sağlımlıkları içinde buldukları şartlar sebebiyle zayıflamaya başlayacaktır.

Yoğunlukta olan risk faktörleri dışında göçmenlerde koruyucu faktörler de bulunmaktadır. Bu koruyucu faktörler göçmenlerin yılmazlık düzeylerinin artması ve onları daha dirençli hale getirmesi açısından önemlidir (Mawani, 2014).

Pek çok olumsuzluğa karşın göçmenlerin kültürlerini koruma çabaları ve genelde evlerindeyken kendi dillerini konuşarak ve kültürlerini yaşatarak hayata devam etmeleri onlar için koruyucu bir faktördür (Pickren, 2014). Bunun dışında göçmenler sosyal destek ihtiyaçlarını giderebilmek adına çeşitli dini veya etnik topluluklara, derneklere üye olurlar ve buradaki sosyal ağlarını genişleterek kendilerini iyi hissederler (Mawani, 2014). Ayrıca göçmenler taşındıkları ülkede veya şehirde belirli mahallelere, yerleşim birimlerine yoğunlaşarak kendi içlerindeki dayanışmayı ve iletişimi devam ettirme eğilimindedirler (Mawani, 2014).

Suriyeli Göçmen Bireylerde Yılmazlık

2010'da Tunus'ta ortaya çıkan Arap Baharı birçok Ortadoğu ülkesi gibi Suriye'yi de etkisi altına almıştır. O zamana kadar medeniyetin beşiği olan Suriye, 2011'den itibaren halk içerisinde çıkan iç çatışmalar ve savaş sebebiyle dışarıya en çok göç veren ülkelerin başında gelmektedir. Olaylar gittikçe çetinleştiğinden 2015'e gelindiğinde yaşananlardan etkilenen ve vatanını terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı 12 milyonu aşmıştır ve çoğu Lübnan, Ürdün, Türkiye gibi komşu ülkelere iltica etmek zorunda kalmıştır (İHH Suriye Raporu, 2012; UNHRC, 2015). Türkiye'ye sınırdaki açık kapılardan giriş yapan her Suriyeliye 'geçici koruma statüsü' verilmiştir (Kap, 2014; Akt. Levent & Çayak, 2017). 2021 Eylül itibari ile Türkiye'de bulunan toplam Suriyeli sayısı 3 milyon 710 bin 497 kişi olmuştur (Mülteciler Derneği, 2021). Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin büyük bir kısmı genç kesim olup eğitim sıkıntılarını yaşamaktadır ancak üniversite çağındaki Suriyeli bireylere YÖK tarafından devlet üniversitelerinde misafir öğrenci olarak öğrenim görme fırsatı tanınmıştır (Kirişçi, 2014).

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler ve göçmenler genel olarak dil sorunu, kültürel uyumsuzluk, dışlanma ve psikolojik baskı, ailenin parçalanması, vatanını terk etmek zorunda kalma, sevdikleri kişilerin kaybı, savaş ve iç çatışmalar, maddi problemler gibi pek çok risk faktörüyle karşı karşıyadır (Acemioğlu, Doğan & Şahin, 2021; Gez, 2018; Keskin, 2020; Gülersez, 2019).

Ancak genel olarak tüm risk faktörlerine karşın Türkiye’deki göçmen ve mülteci Suriyeliler sosyal bir destek bulma, ailevi bağlarını güçlü tutma, özel hayatlarında kültürlerini devam ettirme, dini hayatlarına bağlı olma gibi koruyucu faktörler ile yılmazlık seviyelerini yüksek tutan bireylerdir (Demir, 2017; Sikander, 2020, Gülersez, 2019).

Yukarıda bahsedildiği gibi özellikle göçmenler gibi risk grubundaki bireyler çeşitli olumsuz şartlarla karşı karşıyadır. Eğer bu bireyler yeterince koruyucu faktöre sahipse ve bunları kullanmayı başarırlarsa yılmaz olacak, aksi takdirde zihinsel problemler yaşayacaktır. Bu durumda risk altındaki bireylerin tekrar kazanılması için çeşitli müdahale çalışmaları gerekecektir. Bir sonraki başlıkta yılmazlık için müdahale çalışmaları ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Yılmazlık İçin Müdahale Çalışmaları

Bireylerin sahip olduğu yılmazlık derecesi onların hayatının her alanına etki edebilecek bir faktördür. Çünkü yılmaz bireylerin sahip olduğu bazı ortak özellikler söz konusudur ve bu özelliklere sahip olmak ya da olmamak kişilerin olaylara bakış açısını, davranışlarını ve duygu durumlarını etkileyebilecek bir etkidir.

Cowen’e (1991) göre psikolojik iyiliği ve direnci artırmak için bazı müdahale stratejileri kullanılabilir ve bunlar üç ana başlıkta toplanır.

- 1) İncinirliği ve riski azaltmak.
- 2) Strese ve olumsuz sonuçlara neden olan faktörleri azaltmak.
- 3) Hazırda bulunan uygun kaynakları artırmak.
- 4) Koruyucu süreçleri geliştirmek.

Bu uygulamalar ile bireyin hayatından stres verici faktörlerin etkisi azalırken birey nasıl güçlü kalacağını da öğrenmiş olacaktır.

Reiss & Price’e (1996) göre bireydeki, ailedeki, okuldaki, çevredeki ve arkadaş ilişkilerindeki risk faktörleri birbirine bağlıdır. Bu nedenle farklı kaynaklardan gelen risk faktörlerini önlemek için etkili müdahale çalışmaları yapılmalıdır.

Bireylerin kendileri için algıladıkları risk düzeyi, diğer bir deyişle nasıl bir ortamda yaşadıklarına dair bilişsel algıları onların önleyici çalışmalarda bulunma ihtimalini değiştirir. Mesela kendini riskli ortamda görmeyen bireyler önleyici çalışmaları uygulamak için yeterince istekli olmazlar ve bu müdahaleleri uzun süre sürdürmezler (Plight, 1996).

Yukarıda anlatılan tüm başlıklar yılmazlığın çeşitli yönlerini açıklamaya çalışan farklı araştırmalardan oluşmaktadır. Bu kadar araştırmadan sonra bireylerin akıllarına yılmazlık çalışmalarının nasıl başladığı, ne yöne evrildiği gibi sorular gelebilir. Son başlıkta yılmazlık çalışmalarının geçmişten günümüze geliş süreci anlatılacaktır.

Yılmazlık Çalışmalarında Dört Dalga

Masten (2014) yılmazlık çalışmalarını dört ana başlık altında incelemiştir. Ona göre ilk dalga araştırmalarında, diğer bir deyişle bu kavram gündeme ilk geldiğinde yapılan çalışmalarda ‘Yılmazlık nedir, nasıl ölçülür?’ gibi soruların cevapları aranırken ikinci dalgada ‘Yılmazlığa neden olan süreçler nedir, koruyucu ve risk faktörleri nasıldır?’ gibi sorular cevaplanmaya çalışılmıştır. Üçüncü dalga araştırmalarında ‘Yılmazlık geliştirilebilir mi ve bununla ilgili kuramlar var mıdır?’ sorusu cevaplanmaya çalışılırken dördüncü ve son dalga olan günümüzde yapılan araştırmalarda ‘Genetik farklılıklar yılmazlıkta nasıl rol oynar, beynin gelişimi yüksek stresten nasıl korunur?’ gibi faktörlere odaklanılmıştır (Akt., Demir, 2017).

Yılmazlığın geçmişten günümüze geliş sürecinde araştırılırken bu kadar farklı yönlerine odaklanılmış olması onun önemini ve bilim insanları arasında oldukça popüler olduğunu gözler önüne serer. Yılmazlık konusunda günümüzdeki araştırmalar genellikle yılmazlığın genetik boyutuna, konunun beyinle ilişkisine odaklanmış gibi görünse de özellikle risk grubundaki bireylerin yılmazlığıyla ilgili nicel ve nitel yöntemdeki çok sayıda araştırma da devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Acemioğlu, R., Doğan, Y. & Şahin, M. (2021). Suriyeli Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Yönelik Motivasyonlarının İncelemesi. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 121-134.
- Benard, B. (1991). *Fostering Resiliency In Kids: Protective Factors In the Family, School and Community*. Portland, Oregon, Western Center for Drug-Free Schools and Communities. ED335781
- Benzies, K., & Mychasiuk, R. (2009). Fostering Family Resiliency: A Review of the Key Protective Factors. *Child and Family Social Work*, 14, 103-114. 1-17.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Design and Nature*. Harvard University Press, Cambridge.
- Christiansen, J. & Christiansen, J. L., Howard, M. (1997). Using Protective Factors to Enhance Resilience and School Success for at-risk Students. *Intervention in School and Clinic*, 33(2), 86-89.
- Cole, K. R., Goodley, D. (2013). Resilience: A Disability Studies and Community Psychology Approach. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(2), 67-78.
- Demir, Ö. O. (2017). *Suriyeli Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlığın İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of Serious Mental Disorder in 7000 Refugees Resettled In Western Countries: A Systematic Review. *The Lancet*, 365(9467), 1309-1314.
- Garza, E., Reyes, P., & Trueba, E. (2004). Resiliency and success: Migrant children in the United States. Boulder, CO: Paradigm.
- Gez, A. (2018). *Suriyeli Çocuk ve Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Gülersez, Ü. (2019). *Suriyeli Mülteci Öğrencilerde Kendini Toparlama Gücünün İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürkan, U. (2006). *Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Henderson, N., & Milstein, M. M. (1996). *Resiliency in Schools. Making it Happen for Students and Educators*, Corwin Press, Inc., A Sage Publication Company Thousand Oaks, California.
- Işık, Ş. (2016). Türkiye’de Kendini Toparlama Gücü Konusunda Yapılmış Çalışmaların İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 65-76.
- İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı). (2012). Suriye raporu (Mayıs 2011-Kasım 2012). <http://www.ihh.org.tr/suriye-raporu>. Erişim Tarihi: 20.09.2021.
- Johnson J., Wood, A.M., Gooding, P., Taylor, P.J., & Tarrier, N. (2011). Resilience to Suicidality: The Buffering Hypothesis. *Clinic Psychology Revivew*, 31(4), 563- 591.

- Keskin, E. (2020). *Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Lise Öğrencilerinin Yaşam Kalitelerinin Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlamlılık*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kirby, L. D. & Fraser, M. W. (1997). Risk and Resilience in Childhood. M. W. Fraser (Ed), *Risk and Resilience in Childhood an Ecological Perspective* içinde (pp. 10-33). USA: NASW Press.
- Kirişçi, K. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı. [Çevrim-içi: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-kirisci-turkish.pdf>, Erişim tarihi: 21.09.2021.]
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful Life Events, Personality, and Health: An Inquiry Into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 1-11.
- Krovetz, M. L. (1999). Resiliency: A Key Element for Supporting Youth At Risk. *The Clearing House*, 73(2), 121-123.
- Kumpfer, K. L. (1999). Factors and Processes Contributing to Resilience: The Resilience Framework. M. D. Glantz & J. L. Johnson, (Ed), *Resilience and Development: Positive Life Adaptation* içinde (pp. 179-224). New York: Plenum Publishers.
- Kyriacou, C. (2000). *Stress-Busting For Teachers*. Stanley Thornes Ltd.: United Kingdom.
- Levent, F., Çayak, S. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 17-35.
- Luthar, S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary Magic: Resilience Processes In Development. [Elektronik Version]. *American Psychologist*, 56 (3), 227-238.
- Mawani F. (2014) Social Determinants of Refugee Mental Health. In: Simich L., Andermann L. (eds) *Refuge and Resilience. International Perspectives on Migration*, vol 7. Springer, Dordrecht.
- Motti-Stefanidi, F., & Masten, A. S. (2020). Immigrant youth resilience: Integrating developmental and cultural perspectives. In D. Güngör & D. Strohmeier (Eds.), *Contextualizing immigrant and refugee resilience cultural and acculturation perspectives* (pp. 11-31.) Switzerland: Springer Cham.
- Motti-Stefanidi, F., Pavlopoulos, V., & He, J. (2021). Immigrant youth resilience: Theoretical considerations, empirical developments, and future directions. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 966-988. doi: 10.1111/jora.12656
- Öğülmüş, S. (2001). Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık. *I. Uluslararası Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*. 327-340.
- Özcan, B. (2005). *Anne Babaları Boşanmış ve Anne Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pickren, W.E. (2014). What Is Resilience and How Does It Relate to the Refugee Experience? Historical and Theoretical Perspectives. In L. Smitch and L. Andermann (Ed). *Refuge and resilience* (7-27). New York: Springer.
- Pligt, J. (1996). Risk Perception and Self-Protective Behavior. *European Psychologist*, 1(1), 34-43.
- Reiss, D., Price, R. H. (1996). National Research Agenda for Prevention Research : The National Institute of Mental Health Report. *American Psychologist*, 51(11), 1109-1115.
- Richardson, G. E., Neiger, B. L., Jensen, S. ve Kumpfer, K. L. (1990). The Resiliency Model. *Health Education*, 21, 33-39.

- Richardson, G. E. (2002). The Metatheory of Resilience and Resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 307-321.
- Sikander, Y. U. H. A. (2020). *An Analysis of Psychological Resilience and Happiness Levels Among the Syrian Refugee Children Studying in Turkey*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Simich, L., Pickren, W. E., & Beiser, M. (2011). Resilience, Acculturation and Integration of Adult Migrants: Understanding Cultural Strengths of Recent Refugees. *Final Report to Human Resources Skills Development, Canada*.
- Tiet, Q. Q. ve Huizinga, D. (2002). Dimensions of the Construct of Resilience and Adaptation Among Inner City Youth. *Journal of Adolescent Research*, 17, 260-276.
- Ungar, M. A. (2004). Constructionist Discourse on Resilience: Multiple Contexts, Multiple Realities Among at-risk Children and Youth. *Youth & Society*, 35, 341–365.
- Ungar, M. (2008). Resilience Across Cultures. *British Journal of Social Work*, 38, 218-235.
- Ungar, M. (2011). The Social Ecology of Resilience: Addressing Contextual and Cultural Ambiguity of a Nascent Construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1).
- UNHCR (The UN Refugee Agency). (2015). Türkiye’deki Suriyeli mülteciler: Sık Sorulan Sorular. <http://www.unhcr.org/>. Erişim Tarihi: 20.09.2021
- Wasonga, T. (2002). Gender Effects on Perceptions of External Assets, Development of Resilience and Academic Achievement: Perpetuation Theory Approach. *Gender Issues*, 43-54.
- Weinstein, R. (1991). Expectations and High School Change: Teacher-Researcher Collaboration to Prevent School Failure. *American Journal of Community Psychology*, 19(3), 333-363.
- Wenzel, T., Kastrup, M., & Eisenman, D. (2007). Survivors of Torture: A hidden Population. In 60 P. Walker & E. Barnett (Eds.), *Immigrant medicine*. Philadelphia: Saunders.
- Wolin, S., Wolin, S. (1993). *The Resilient Self: How Survivors of Troubled Families Rise Above Adversity*. New York: Villard.
- Yavuz, H. Ç., Kutlu, Ö. (2016). Ekonomik Bakımdan Dezavantajlı Öğrencilerin Akademik Yılmazlık Düzeylerinin Bazı Koruyucu Faktörler Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 41(186), 1-19.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of resilience is among the concepts that are frequently emphasized in the literature. In this article; the meaning of resilience, models about resilience, factors of resilience and resilient people, factors that make easy psychological well-being, resilience for migration and psychological well being for Syrian immigrant and intervention strategies were written. All of these titles will be explained below.

Some people can expose to some risk factors which are war, migration, harassment, losing of a family member, poverty... Although these risk factors, some people (the ratio for 1/3) stay strong and they learn something useful for life from these risks. These people are called ‘resilient’ (Henderson and Milstein, 1996).

There should be some risk factors to call a person as ‘resilient’ (Masten, 2001). Risk factors are the events which can be harmful for people’s psychological health such as war, poverty etc. Resiliency can be learned in time and its level can be changed in the same person according to situations (Öğülmüş, 2001).

Resilient people have some common characteristics that are being social, having some targets, having a mentor in life, having a sense of humor and being religious (Christiansen,

Christiansen and Howard, 1997). These characteristics make people strong and they make easy for people to get up with the life events.

There are lots of models to explain resilience. Some of these models are Mediation Model (Kobasa, 1979), The Theory of Imparting Properties (Benson, 1989; Akt., Gürkan, 2006), Resiliency's Meta Theory (Richardson et. al. 1990), Benard's Theory (Benard, 1991), The Expectation Communication Model (Weinstein, 1991), Brown and Rhode's Theory (1991; Akt., Demir, 2017), Wolinler's Model (Wolin and Wolin, 1993), The Circle of Resilience (Henderson and Milstein, 1996), Krovetz's Resiliency Theory (Krovetz, 1999), Continuity Theory (Wasonga, 2002), Bronfenbrenner's Ecological Theory (Bronfenbrenner, 1979), Network of Resiliency (Cole and Goodley, 2013).

Migration is one of the problems that making people weak in their lives and it is a risk factor for people's well being because of language difficulties, cultural differences, being far from their countries and relatives, having some difficulties about education and health systems... (Zhou, 1997). Because of these risk factors, refugees and immigrant people can be inclined for psychological problems. For this reason, it is so important to help immigrant or refugee people for their problems to create resilient people.

However, immigrant or refugee people can be strong when they have some characteristics and environmental protective factors (Mawani, 2014). If they attend some activities that make easy their getting used to new life like cultural activities, meeting friends and neighbourhoods, going their temples. Turkey is among the countries that host the most refugees in the world. For now, there are 3 million 800 thousand Syrian immigrants in Turkey (Society of Refugees, 2021). These refugees have some difficulties especially about health and education systems. However, student refugees have some possibilities to study at universities or going to schools (Kirişçi, 2014).

Schools have some protective factors for students (Benzies and Mychasiuk, 2009). Because of this reason, it is so important to send refugee or immigrant students to schools. If they can get along well with their friends and have a good relationship with their teachers, their psychological well being will increase.

According to Cowen (1991) intervention studies to increase resiliency should include decreasing stressing factors and improving protective factors. So, it takes an important place for resilient people to have some environmental protective factors.

Finally, from past to now resiliency is among the most popular subjects for 20 years in the field of psychology. However, the contents of studies about resiliency changed from time to time. In the first wave of these studies, the question of 'What is resiliency?' was researched. In the second wave, the question of 'What are the characteristics of resiliency?' gained importance. In the third wave, question of 'Can resiliency be improved?' was studied. Nowadays, genetic factors for resiliency are searched generally.

To sum up; resiliency which can be expressed like 'psychological well being, being psychologically strong' is an important subject for the people that expose to risk factors in their lives. As a result of this, it is significant to intervene these people in a positive way. Otherwise, these people can be so weak to some psychological diseases and their contribution to society can be decrease dramatically. So that it is important to educate people especially refugees and immigrants about resiliency and provide opportunities for their well beings. The ways of educating them can be cultural reapproachment, giving them a good language education, giving them chances to make friends and have some social networks.

ÖĞRETMENLERDE MESLEKİ TÜKENMİŞLİK İLE İŞ DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN OCCUPATIONAL BURNOUT AND JOB SATISFACTION IN TEACHERS

*Yunus KOCAKAYA¹, Zülküf COŞKUN²

*e-mail: kocakayayunus@gmail.com

¹Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı,
Erzurum, Türkiye

²Atatürk Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği,
Erzurum, Türkiye

ÖZET

İnsanların iş yaşamında bireysel ya da örgütsel faktörlere bağlı olarak mesleki tükenmişlik yaşadıkları bilinmektedir. Çalışanların mesleki tükenmişlik düzeyleri meslek dallarına ve işin sahip olduğu özelliklere göre bazı farklılıklar göstermektedir. Çalışanların mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında bazı farklılıklar olmasına karşılık, mesleki tükenmişliğin bireysel ve örgütsel anlamda birçok olumsuz sonucu da beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu durum son yıllarda çalışanların mesleki tükenmişlik düzeylerini etkileyen unsurlar ile mesleki tükenmişliğin sonuçlarına yönelik yapılan araştırmaların artmasına zemin hazırlamıştır. Çalışanlarda mesleki tükenmişliğin beraberinde getirdiği olumsuz sonuçların başında iş doyumunun azalması gelmektedir. Yapılan bu çalışmada da literatürde yer alan araştırma bulguları ışığında öğretmenlerde mesleki tükenmişliğin iş doyumuna üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Keywords: Öğretmenlik mesleği, mesleki tükenmişlik, iş doyumuna

JEL KODU: L83

ABSTRACT

It is known that people experience professional burnout due to individual or organizational factors in business life. The occupational burnout levels of the employees show some differences according to the professions and the characteristics of the job. Although there are some differences between the occupational burnout levels of the employees, it is known that professional burnout brings with it many negative results in individual and organizational terms. This situation has paved the way for an increase in research on the factors affecting the occupational burnout levels of employees and the results of occupational burnout in recent years. One of the negative consequences of professional burnout in employees is the decrease in job satisfaction. In this study, it was aimed to evaluate the effects of professional burnout on job satisfaction in teachers in the light of research findings in the literature.

Anahtar Kelimeler: Teaching profession, occupational burnout, job satisfaction

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Tükenmişliğin sözlük anlamına bakıldığında; “enerji, kaynak veya güçlerin yoğun talepler sebebiyle tükenmesi, başarısız olunması ve yorulma” şeklinde açıklandığı görülmektedir (Akten, 2007). Mesleki tükenmişlik ise oldukça güncel bir kavramdır. 18. yüzyıl sonlarına doğru sanayi devrimiyle birlikte üretimin hızlandığı ve insanların makineyle yarışının başladığı bilinmektedir. Çalışma hayatının bu yoğunluk ve hızına, biyolojik ve duygusal bir varlık olan insanların adaptasyon sürecinin oldukça zor gerçekleştiği belirtilmektedir. 1950’lerin ardından fark edilen, 1970’lerde ise kavram haline gelen bu hızlı temponun insan hayatında olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Başlangıçta söz konusu olumsuz

etkilerin stresle tanımlanmaya çalışıldığı daha sonraki dönemlerde ise tükenmişlik kavramıyla açıklanmaya çalışıldığı bilinmektedir. Modern dönem ile birlikte insanoğlunun hayatının anlamını yalnızca iş üzerinden okunması söz konusu olumsuz etkilerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. İş hayatındaki sorunlar, hayatın tümünü kapsamakta ve insan ruhunu zedelemeye başlamaktadır (Boyar, 2011).

Mesleki tükenmişlik düzeyinin yüksek olması çalışanların işe karşı tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar mesleki tükenmişliğin olumsuz yönde etkilediği çalışan tutumlarının başında iş doyumunun geldiğini göstermektedir (Karaaslan ve ark., 2020; Avşaroğlu ve ark., 2005). İlk olarak 1920'lerde ortaya atılmış olan ancak asıl önemi 1940'larda anlaşılan iş tatmini kavramının genelde çalışanların işlerine dair hislerinin ifadesi ve reaksiyonu olarak açıklandığı görülmektedir. İş yaşamında önemli olan iş doyumunu kavramının önemli olmasının iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, çalışanın kişisel olarak fiziki ve psikolojik sağlık durumunu direkt olarak etkileyen yaşam doyumunu ile ilgili olmasıdır. İkincisi ise üretkenlik ile ilgili olmasıdır. Sosyal uyum zorluğu, stres gibi iş tatmininin düşük düzeyde olmasının oluşturduğu etkiler kişiyi olumsuz yönde etkilemekte ve iş performansının düşmesine neden olmaktadır (Akşit-Aşık, 2010). İş doyumunun iş yaşamına ilişkin konularda önemli bir konuma gelmesi ve doyumun çalışanların motivasyon, verimlilik, işe devamsızlık ve performans gibi özelliklere etkisi olması nedeniyle son dönemlerde performans ve iş tatmini üzerine yapılan çalışmaların sayısının arttırdığı görülmektedir (Dinç-Özcan, 2011).

Çalışma yaşamında çalışanların işe dair tutumlarında etkisi olan ve örgütsel açıdan olumlu çıktıların oluşmasını sağlayan faktörlerin başında iş doyumunu yer almaktadır. Çalışanların iş hayatlarına olumlu etkisi olan iş doyumunun aynı zamanda gündelik yaşamdan doyum sağlamlarıyla da yakın ilişkiye sahip olduğu görülmektedir (Kolbaşı & Bağcı, 2019). Buna karşılık mesleki tükenmişlik düzeyinin iş doyumunu olumsuz yönde etkilemesi çalışanlar ve örgütler açısından birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu noktada mesleki tükenmişlik ile iş doyumunu arasındaki ilişkinin incelenmesi örgütsel davranış literatürü açısından önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda genellikle beden gücüne dayalı işlerde çalışan bireylerde mesleki tükenmişlik düzeyi ile iş doyumunu ilişkisinin incelendiği görülmekte olup, öğretmenler üzerinde bu alanda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Bu noktada yapılan bu araştırmada öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ile iş doyumunu arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Mesleki Tükenmişlik Kavramı

Mesleki tükenmişlik kavramı incelendiğinde bu hususta birçok görüş, açıklama ve tanımın olduğu dikkat çekmektedir. Mesleki tükenmişlik kavramının ilk kez 1974'te psikiyatrist Freudenberger tarafından açıklandığı ve genelde mesleki stres ile birlikte meslek stresinin bir türü ya da sendrom olarak değerlendirildiği bilinmektedir (Yüksel, 2009). Kavramsal olarak incelendiğinde mesleki tükenmişlik, çalışanların diğer insanlarla birebir ilişkilerinin olduğu meslek gruplarında kişinin kendisine büyük hedefler belirlemesi, fakat bu hedefleri gerçekleştiremediğinde hayal kırıklığına uğraması olarak açıklanmaktadır (Terzi & Sağlam, 2008). Yıldız (2012) tarafından mesleki tükenmişlik kavramı, "çalışanın iş hayatında diğer insanlara yönelik duyarsızlaşması, duygusal olarak kendisini tükenmiş hissetmesi, kişisel yeterlilik ve başarı algılarında azalmaya sebep olan sendrom" şeklinde açıklanmıştır.

Mesleki tükenmişlik düzeyi yüksek olan bireylerde genellikle fiziksel yorgunluk görülmektedir. Fiziksel belirtiler ile birlikte yüksek düzeyde mesleki tükenmişliğe sahip çalışanlarda bazı psikolojik belirtilerin de gözlemlenebildiği belirtilmektedir. İnsanların genel olarak fiziksel semptomları daha kolay bir şekilde fark edebildiği, tedbirler almaya çalışabildiği, ancak psikolojik belirtilerin geç farkına varılabildiği bilinmektedir. Bazı

çalışanların ise psikolojik belirtilerin farkına vardığında destek almaktan çekinebildiği görülmektedir. Tükenmişlik yaşayan bireylerdeki psikolojik değişimleri öncelikle amirleri, aileleri ve arkadaşları fark edilebilmektedir (Doğan, 2020). Tükenmişliğin bu belirtileri tek başlarına ele alındığında tükenmişlik haricinde farklı problemlere sebep olabileceği düşünülmektedir. Buna karşın ortaya çıkan belirtilerin iş ortamında gözlemlenmesi nedeniyle psikolojik, fiziksel ve davranışsal belirtilerin tümü mesleki tükenmişlik kapsamında değerlendirilmektedir (Sağlam-Arı & Çına-Bal, 2008).

Çalışanın çok yoğun ve uzun süreli çalışıyor olması, örgütsel adaletsizlik, düşük düzeyde iş otonomisi, bireysel özellikler, işe ilişkin beklentilerin yüksek olması ve meslek ile çalışanın uyumsuz olması gibi bireysel unsurlar tükenmişlik oluşma riskini arttırmaktadır. Aynı örgüt içerisinde bazı çalışanların tükenmişlik yaşaması esnasında bazılarının yaşamaması, tükenmişliğin oluşumundaki değiştirilebilir ve geliştirilebilir bireysel unsurların önemini gözler önüne sermektedir (Doğan, 2020). Bireysel unsurların aynı zamanda mesleki tükenmişliğe etkisi olan demografik değişkenler olarak da karşımıza çıkabildiği ve bu değişkenlerin başında da cinsiyet faktörünün yer aldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle kadınların mesleki tükenmişlik düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Sağlam-Arı & Çına-Bal, 2008; Boyar, 2011). Mesleki tükenmişliği etkileyen diğer bir demografik unsur ise mesleki kıdemdir. Bazı çalışmalarda meslek yaşamının ilk yıllarında çalışma motivasyonu yüksek olduğu için tükenmişliğin düşük düzeyde bulunduğu belirtilmektedir. Bazı çalışmalarda ise mesleki kıdem arttıkça bireyin iş tecrübesi de arttığı için tükenmişlik düzeyinin düşük olabileceği vurgulanmaktadır (Yazgı, 2014; Kinnan ve ark., 2011).

Demografik unsurların yanında bazı örgütsel faktörler de mesleki tükenmişliği etkilemektedir. Mesleki tükenmişliğe sebep olan örgütsel faktörlerin başında işin özellikleri gelmektedir. Çalışma koşullarının risk özelliğinin işin özelliğine göre farklı oranlarda olabildiği belirtilmektedir. Örneğin yapılan hatanın geri dönüşümü olmayan sonuçlara neden olduğu bilinen hastanelerdeki çalışanların işin ciddiyeti sebebiyle daha fazla baskı altında olabildikleri bilinmektedir. Öte yandan mekanik işlerden ziyade insanlarla etkileşimin daha şiddetli olduğu mesleklerde çalışanların daha fazla duygusal emek sarf etmeleri nedeniyle tükenmişliğe temel oluşturan özelliklere sahip olduğu görülmektedir (Doğan, 2020). Çalışanların mesleki tükenmişlik düzeyinde etkisi olan örgütsel unsurlar arasında lider ve yönetici davranışlarının da önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Bu sebeple tarihsel süreç bağlamında çalışanların mesleki tükenmişlik düzeyi ve liderlik algıları arasındaki ilişki sıkça ele alınmıştır. Yapılan araştırmalarda farklı liderlik tarzlarının çalışanların mesleki tükenmişlik düzeyini farklı açılardan etkilediği belirlenmiştir (Telli ve ark., 2012).

Mesleki tükenmişlik çalışanlar ve örgütsel açıdan birçok olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir. Yapılmış olan araştırmalarda mesleki tükenmişlik yaşayan bireylerin sağlık problemleriyle karşılaşmalarıyla birlikte işe gelmeme, işe geç kalma, rapor alma vb. eğilimlerinin arttığı belirlenmiştir. Bütün bu problemlerin iş kalitesi ve verimliliğini etkilediği görülmektedir (Boyar, 2011). Bu hususta yapılmış olan bir araştırmada tükenmişlik sendromu yaşayan bireylerin iş ortamında olumsuz davranışlar sergilemelerinin sonucunda işe yabancılaşma düzeylerinin arttığı, ayrıca işe yabancılaşma düzeyi yüksek olan bireylerin sergilediği davranışların diğer çalışanlarda mesleki tükenmişliğe sebep olduğu belirlenmiştir (Ergun-Özler & Özçınar-Dirican, 2014). Bazı çalışanlarda tükenmişlik düzeyi birtakım mental sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu konuda sağlık çalışanları ile gerçekleştirilen bir araştırmada kamu hastanesinde çalışan sağlık çalışanlarında depresyon belirtileri ile mesleki tükenmişlik arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişkinin olduğu, buna göre sağlık çalışanlarında mesleki tükenmişliğin artmasıyla depresyon düzeyinin de arttığı rapor edilmiştir (Tanrıverdi & Sarıhan, 2013).

Mesleki tükenmişliğin çalışanların sosyal yaşamı ve psikolojisini olumsuz açıdan etkilemesinin yanında iş hayatında göstereceği performans düzeyini de olumsuz yönlü olarak etkilediği bilinmektedir. Bilhassa iş yükünün fazla olduğu mesleklerde bu durumun açıkça gözlemlenebildiği belirtilmektedir. Bu konuda sağlık çalışanlarıyla gerçekleştirilmiş olan bir araştırmada duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeyleri yüksek olan çalışanların iş performans düzeylerinin düşük olduğu, bu anlamda çalışanların iş performansları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında negatif yönlü ilişkinin olduğu rapor edilmiştir (Tüfekçi, 2019). Bunun yanında yapılan araştırma sonuçları mesleki tükenmişliği çalışanlarda iş doyumunu ve örgütsel bağlılığı azalttığını ortaya koymaktadır (Duman ve ark., 2020; Güneş ve ark., 2009; İncesu ve ark., 2017). Mesleki tükenmişliğin beraberinde getirdiği söz konusu olumsuzluklar bazen işten ayrılmaya kadar uzanan ciddi sorunlara neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarda da mesleki tükenmişliğin yüksek olmasının çalışanlarda işten ayrılma niyetini arttırdığını göstermektedir (Yıldırım ve ark., 2014; Karakaş, 2017).

Bireyin zarar görmesi ile başlayıp buna bağlı bir şekilde sosyal yaşamını etkileyen, örgüt açısından kalite ve verimlilik gibi maddi zararlara sebep olan ve toplumsal olarak da sosyal bir problem haline gelen durum tükenmişlik olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla örgütlerin tükenmişlik konusunu daha ciddi bir şekilde ele almaları gerekmektedir (Boyar, 2011). Mesleki tükenmişliğin beraberinde getirdiği, örgütleri olumsuz yönde etkileyen davranışların başında örgütsel sinizm gelmektedir. Kavramsal olarak ele alındığında örgütsel sinizm, örgütün tümünü veya politika, yönetim ve uygulama gibi kendine has etkenlerine odaklanmasının yanında pek çok zaman üst yönetime ilişkin oluşan güvensizlik ve aşağılama gibi yaklaşımlar olduğu belirtilmektedir (Gün, 2016). Bu hususta yapılmış olan bir araştırmada hizmet sektöründeki çalışanların mesleki tükenmişlik düzeylerinin örgütsel davranış biçimlerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda mesleki tükenmişlik ile örgütsel sinizm arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu; mesleki tükenmişlik düzeyi arttıkça doğrusal olarak örgütsel sinizm düzeylerinin de arttığı rapor edilmiştir (İbrahimağaoğlu & Can, 2017).

İş Doyumu Kavramı

İş doyumunu, çalışanların iş ortamları ve işlerinden doğan çeşitli etkenlerle oluşturdukları algı ve tutumları belirlemeye çalışmaktadır. Ancak iş doyumunu anlayabilmek adına yalnızca iş ortamındaki kişilerin değil, bununla birlikte tüm yaşam alanlarındaki duygu ve davranışların da incelenmesi gerekmektedir (Yenihan ve ark., 2016). Başka bir deyişle iş doyumunu kavramı insanların iş hayatındaki sergilemiş olduğu emeğin karşılığını alması için beklentilerine uygun işlerde çalışma eğiliminde olunmasıdır. Çalışanların iş hayatını sevmeleri ve mevcut işlerinden memnun olmaları yalnızca kendilerine sunulan fiziksel ve ekonomik şartlar ile mümkün olmamaktadır. Çalışan bireyler açısından psikolojik anlamda gerçeklere dayanan memnuniyet ve hoşnutluk algısının da iş yaşamından memnun olabilmek için gerekli olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda iş doyumunu, çalışanların yalnızca iş yaşamını değil bununla birlikte özel yaşamlarını da doğrudan etkilemektedir (Şahin, 2007).

Örgütsel yapı kapsamında iş doyumunu önemli kılan birçok konunun olduğu bilinmektedir. Zira iş doyum düzeyi, kişinin yalnızca iş yaşamında değil bütün yaşam döngüsünde etkili olmaktadır. Başka bir deyişle iş doyumuna ulaşabilmiş kişilerin hem iş yaşamlarında hem de özel hayatlarında başarılı olma konusunda motive oldukları ve bu konuda istekli oldukları belirtilmektedir. Bu hususta çalışanların iş doyumunu gerekli düzeyde sağlayabilen örgütlerin temel hedeflerine kolaylıkla ulaşabildikleri görülmektedir (Şahin, 2007). İş doyum düzeyinin düşük olması halinde ise çalışanların işe dair stresi, devamsızlıkları, iş gücü devir oranı, stres etkisiyle ruhsal ve fiziksel problemleri gelişebilmektedir. Bunların sonucunda da örgüt verimi

ve performansının alt düzeylere indiği belirtilmektedir. Aynı zamanda örgütü oluşturan faktörler arasında da bağılılığın düştüğü görülmektedir (Aydoğmuş, 2011).

İş hayatında bireylerin yaşlarının iş doyumunu etkileyen demografik değişkenlerin başında yer aldığı belirtilmektedir. Bu hususta yapılmış olan bazı araştırmalarda çalışanların yaşları arttıkça iş doyumlarının da arttığı, bazı araştırmalarda ise çalışanların yaşları arttıkça iş doyum düzeylerinin azaldığı görülmektedir (Sönmez, 2014). Cinsiyet faktörü çalışanların iş doyum düzeyini etkileyen demografik faktörler arasında yer almaktadır. Çeşitli meslek gruplarındaki çalışanlar ile gerçekleştirilen diğer bir araştırmada ise erkeklerin iş doyum düzeyinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Yılmaz & Aslan, 2018).

Çalışanların eğitim düzeyleri de iş doyumunu etkileyen demografik unsurlar arasında bulunmaktadır. Çalışanların sahip olduğu eğitim düzeylerine uygun olan işlerde çalışmamaları veya aldıkları eğitim ile mevcut işin özelliği arasında çelişkilerin olduğunu düşünmeleri iş doyumunu etkilemektedir. Ayrıca çalışanların aldıkları eğitim, beceri ve bilgi kazanımlarından daha üst düzeyde beklenti içerisinde olmasının da iş doyumunu olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Eğinli, 2009). Bununla birlikte çalışanların sahip olduğu işten beklentilerinin olduğu belirtilmektedir. Bu çalışanların genelde ilk isteklerinin işverenlerin empati kurabilmesi olduğu bilinmektedir. Örgüt içerisinde çalışanların beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verilemediğinde memnuniyetsizliğin gelişebildiği görülmektedir. Konuya dair araştırmaların sonucunda da işin özellikleri beklenti ve ihtiyaçları karşılamadığında iş tatmin düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir (Türkçapar, 2012).

Çalışanlar için önemli doyum kaynağı olan ücret faktörünün çalışanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olması iş doyumunu olumlu olarak etkilemektedir. Çalışanların elde ettikleri ekonomik gelirin yaptıkları işe paralel olarak ihtiyaçlarını karşılayabilmesi durumunda iş doyum düzeyi artmaktadır. Bununla birlikte çalışanların ekonomik kazançlarını farklı örgütlerde çalışan fakat aynı işi yapanlarla karşılaştırma eğiliminde oldukları bilinmektedir. Bu eğilimin ardından gerçekleştirilen karşılaştırmaların sonucunda çalışan lehine bir durumun olması iş doyum düzeyini arttırmaktadır (Bozkurt & Bozkurt, 2008).

Çalışanların bireysel ve demografik özelliklerinin yanında birçok örgütsel faktör de iş doyumunu etkilemektedir. Örgütsel yapı bünyesinde çalışanlar arasındaki etkileşim sorunlarından kaynaklanan problemlerin var olduğu bilinmektedir. Söz konusu sorunlara dair idarenin alacağı çözüm kararlarına dair yanlış bir adımın problemleri daha da büyütebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla iletişim problemlerinin çözümünde oldukça hassas davranılması gerekli görülmektedir. İş tatmin düzeyinin olumsuz bir şekilde etkilenmemesi için örgüt yönetimleri oluşabilecek iletişim sorunlarına dair önlemler almalıdır (Örücü & Esenkal, 2005). Astlar ve yöneticiler arasındaki ilişkilerin kalitesi de iş doyumunu etkileyebilmektedir. Lider-üye etkileşimi kuramında yöneticiler veya liderlerin astlarla devamlı olarak iletişim ve etkileşim halinde oldukları görülmektedir. Astlar ile yöneticiler arasındaki ilişkilerin mevcut özellikleri örgütsel ve bireysel açıdan bazı sonuçlara neden olabilmektedir (Özutku ve ark., 2008). Çalışanların birbiri ile olan ilişki ve iletişim düzeyleri de iş doyumunu etkileyen örgütsel faktörler arasında yer almaktadır. Yalnız çalışan insanların başkalarıyla çalışanlara göre iş tatmin düzeylerinin daha düşük olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla çalışma arkadaşları ile bir iletişim bağı kuramayan kişilerin iş doyumunun düşüklüğü yaşadığı ve işi bırakma eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Ayrıca çalışanların ekip arkadaşları ile benzer yaklaşımlar ve davranışlara sahip olmalarının da iş tatmin düzeyini arttıran faktör olduğu bilinmektedir. Çevresinde benzer yaklaşımlara sahip arkadaşlarının olması tartışmayı minimum düzeye indirmekte ve benlik kavramının zedelenmemesini sağlamaktadır. Kısacası grup üyeleri

arasındaki bağıllığın ve arkadaşlarının birbirini kabulü iş doyumunu arttırmaktadır (Tüzün, 2013).

Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik İş Doyumu İlişkisi

Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi genellikle iş doyumunu azaltan bir unsur olarak değerlendirilmekte olup, literatürde yer alan çalışma bulguları da bu görüşü desteklemektedir. Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi genellikle iş doyumunu azaltan bir unsur olarak değerlendirilmekte olup, literatürde yer alan çalışma bulguları da bu görüşü desteklemektedir (Karadirek, 2021; Karabulut, 201). Karaaslan ve arkadaşları (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinde mesleki tükenmişlik düzeyi ile iş doyumunu ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya 129 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin hem iş doyumunu hem de yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediği, bu kapsamda mesleki tükenmişlik ile iş ve yaşam doyumunu arasında negatif yöne anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Akgül (2019) tarafından yapılan çalışmada güzel sanatlar liselerinde görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile iş doyum düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya çalgı eğitimi alanında görev yapan 478 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin iş doyum düzeyleri ile mesleki tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada mesleki tükenmişlik düzeyi ile iş doyumunu arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuş, bu kapsamda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça iş doyumlarının azaldığı bulunmuştur.

Avşaroğlu & Mistan (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin iş doyum düzeyleri ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya 205 öğretmen gönüllü olarak katılmış, araştırmanın sonunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile iş doyumları arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin en aza indirilmesi için iş doyumunu artırıcı tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir.

Çiçek (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada liselerde görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ile iş doyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. çalışmaya dokuz farklı lisede görev yapan toplam 230 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin iş doyum düzeyleri üzerinde belirleyici olan faktörlerin başında sosyo-ekonomik unsurların geldiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile iş arkadaşları ile ilişkinin kalite düzeyinin iş doyumunu üzerinde belirleyici olduğu bulunmuştur.

Gürbüz (2018) tarafından yapılan çalışmada Kars ilinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerde iş doyumunu ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya farklı okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan toplam 181 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın sonunda bazı demografik özelliklerin iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeyini etkilediği bulunmuş, bunun yanında öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça iş doyumlarının azaldığı tespit edilmiştir.

Gögercin (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada beden eğitimi öğretmenlerinde iş doyum düzeyi ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu araştırmaya 152 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu, buna karşılık mesleki

tükenmişlik düzeylerinin düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça iş doyumlarının azaldığı tespit edilmiştir.

Kapar (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi ile iş doyumunu arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya sekiz farklı lisede görev yapan toplam 360 öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin iş doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik faktörlere göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Aynı çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin iş doyumunu olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

Filiz (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin iş doyumları ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmaya ilköğretim okullarında görev yapmakta olan toplam 341 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyinin sosyo-demografik faktörlere göre bazı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Aynı çalışmada öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin de demografik faktörlere göre farklılık gösterdiği bulunmuş, bunun yanında öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyinin azaltılması ve iş doyumunun yükseltilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Çağlar & Demirtaş (2011) tarafından yapılan çalışmada dersanelerde görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve iş doyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmada öğretmenlerin iş doyum düzeyleri ile mesleki tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik faktörlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Aynı çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça iş doyumlarının azaldığı, bu kapsamda mesleki tükenmişliğin iş doyumunu azaltan bir unsur olduğu tespit edilmiştir.

Avşaroplu ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmada teknik öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi ile iş doyumunu arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu araştırmaya Konya il merkezinde bulunan teknik liselerde görev yapan 173 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ölçeğinin alt boyutlarından elde ettikleri puanlar ile iş doyum düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu kapsamda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin iş doyumlarını azalttığı tespit edilmiştir.

Sonuç

Son yıllarda birçok örgütte çalışanların mesleki tükenmişlik düzeylerinin yükseldiği bilinmekte olup, yapılan araştırma sonuçları mesleki tükenmişlik düzeyi arttıkça çalışanların iş doyumlarının azalacağını göstermektedir. Yapılan bu çalışmada da öğretmenlerin mesleki tükenmişlik yaşama düzeyleri ile iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmış, bu kapsamda literatürde konu ile ilgili yapılan araştırma bulguları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi arttıkça iş doyum düzeyinin azaldığı bulunmuş, bu kapsamda mesleki tükenmişlik ile iş doyumunu arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ilişkinin okul öncesi öğretmenleri ile ilköğretim ve liselerde görev yapan öğretmenlerde de görüldüğü belirlenmiştir. Bu kapsamda her eğitim kademesinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin en aza indirilmesi için iş doyumunu arttırmaya yönelik tedbirler alınması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akgül, M. (2019). *Güzel sanatlar liselerindeki çalgı eğitimcilerinin mesleki doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Akşit-Aşık, N. (2010). Çalışanların iş doyumunu etkileyen bireysel ve örgütsel faktörler ile sonuçlarına ilişkin kavramsal bir değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*, 467(6), 31-51.
- Akten, S. (2007). *Rehber öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Avşaroğlu, S., Engin Deniz, M., & Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumunu iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-129.
- Avşaroğlu, S., & Mistan, B. (2018). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 10(37), 102-112.
- Aydoğmuş, C. (2011). *Kişilik özellikleri ile iş tatmini ilişkisi üzerinde psikolojik güçlendirme ve dönüşümcü liderlik algısının etkileri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Boyar, E. (2011). *Türkiye’de muhasebe meslek mensuplarının mesleki tükenmişlik durumlarının araştırılması*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Bozkurt, Ö., & Bozkurt, İ. (2008). İş tatminini etkileyen işletme içi faktörlerin eğitim sektörü açısından değerlendirilmesine yönelik bir alan araştırması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 1-18.
- Çağlar, Ç., & Demirtaş, H. (2011). Dershane öğretmenlerinde tükenmişlik ve iş doyumunu. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 30-49.
- Çiçek, G. (2018). *Lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri üzerine bir çözümleme: Siirt örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Dinç-Özcan, E. (2021). *Kişilik bakış açısından örgüt yapısı ve iş tatmini*. İstanbul: Beta Basım.
- Doğan, A. (2020). *Mesleki özdeşleşme ile tükenmişlik ilişkisinde iş yükü algısı ve psikolojik dayanıklılığın aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duman, N., Sak, R., & Şahin-Sak, İ.T. (2020). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel sinizm tutumlarının incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 1098-1127.
- Ergun-Özler, N.D., & Özçınar-Dirican, M. (2015). Örgütlerde yabancılaşma ile tükenmişlik sendromu arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 291-310.
- Filiz, Z. (2014). Öğretmenlerin iş doyumunu ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 157-172.
- Gögercin, T. (2017). *Beden eğitimi öğretmenlerinin iş tatmini ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi (İstanbul Başakşehir ilçesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gün, G. (2016). Örgütsel sinizm ile iş tatmin algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Turizm sektöründe bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 253-266.
- Güneş, İ., Bayraktaroğlu, S., & Kutanis, R. Ö. (2009). Çalışanların örgütsel bağlılık ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki: Bir devlet üniversitesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 481-497.

- Gürbüz, Z. (2018). *Kars ilinde görevli okul öncesi öğretmenlerinin iş tatmin düzeyleri ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İbrahimağaoğlu, Ö., & Can, E. (2017). Örgütsel sinizm ile örgütsel tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi: Hizmet sektörü çalışanları üzerine ampirik bir araştırma. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 181-205.
- İncesu, E., Yorulmaz, M., & Evirgen, H. (2017). Örgütsel sinizmin tükenmişlik üzerine etkisi: hastane çalışanları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 3(3), 370-380.
- Kapar, G. (2016). *Lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri üzerine bir çözümleme: Van örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Karaaslan, İ., Uslu, T., & Esen, S. (2020). Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik, iş doyumunu ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Journal of Health and Sport Sciences*, 3(1), 7-18.
- Karabulut, D.C. (2019). *Müzik öğretmenlerinin mesleki doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Karadirek, G. (2021). Öğretmenlerde iş stresi ve mesleki tükenmişliğin iş tatmini ve mesleki duygusal bağlılık üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(1), 101-122.
- Karakaş, A. (2017). Duygusal emek, tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişki: Otel işletmesi çalışanları üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 80-112.
- Kinman, G., Wray, S., & Strange, C. (2011). Emotional labour, burnout and job satisfaction in UK teachers: The role of workplace social support. *Educational Psychology*, 31(7), 843-856.
- Bağcı, Z., & Kolbaşı, E. (2019). İş doyumunu ve yaşam doyumunu ilişkisi: Bir kamu kurumu üzerinde analitik bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 119-123.
- Örücü, E., & Esenkal, F. (2005). Konaklama işletmelerinde iş gören tatminini etkileyen faktörler Bandırma ve Erdek örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 141-166.
- Özutku, H., Veysel, A., & Cevrioğlu, E. (2008). Lider-üye etkileşim teorisi çerçevesinde, yönetici-ast etkileşimi ile örgütsel bağlılık boyutları ve iş performansı arasındaki ilişki: Ampirik bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 193-210.
- Sağlam-Arı, G., & Bal-Çına, E. (2008). Tükenmişlik kavramı: Birey ve örgütler açısından önemi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 131-148.
- Şahin, N. (2007). *Personel güçlendirmenin iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerine etkisi: Dört ve beş yıldızlı otel işletmelerinde bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tanrıverdi, H., & Sarıhan, M. (2013). İşe bağlılığın tükenmişlik ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkileri: Sağlık çalışanları üzerinde bir araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 1(2), 206-228.
- Telli, E., Ünsar, S. A., & Oğuzhan, A. (2012). Liderlik davranış tarzlarının çalışanların örgütsel tükenmişlik ve işten ayrılma eğilimleri üzerine etkisi: Konuyla ilgili bir uygulama. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 2(2), 135-150.
- Terzi, Y., & Sağlam, V. (2008). Araştırma görevlilerinin mesleki tükenmişlik durumu. *Physical Sciences*, 3(1), 52-58.

- Tükekçi, A. (2019). *Hemşirelerin iş performanslarının tükenmişlik düzeyleri açısından incelenmesi: Tersiyer merkez uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Türkçapar, Ü. (2012). Beden eğitimi öğretmenlerinin farklı değişkenler açısından iş doyumu düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 331-346.
- Tüzün, B.A. (2013). *İş tatmininin örgütsel bağlılık üzerindeki etkisine ilişkin perakende sektöründe bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazgı, A. (2014). *Mesleki tükenmişlik düzeyleriyle iş motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul ili Maltepe İlçesi ceza infaz kurumlarında yapılan alan araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yenihan, B., Öner, M., & Balcı, B. (2016). İş doyumu ve yaşam doyumunun demografik özelliklerle ilişkisi: Sakarya'daki AVM'lerin çalışanları üzerine bir araştırma. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 33-49.
- Yıldırım, M. H., Erul, E. E., & Kelebek, P. (2014). Tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişki banka çalışanları üzerine bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 34-44.
- Yıldız, E. (2012). Mesleki tükenmişlik ve rehber öğretmenler üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(33), 37-61.
- Yüksel, B. (2009). *Özel eğitim ve genel eğitim öğretmenlerinin tükenmişliklerine etki eden değişkenlerin irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED ABSTRACT

It is stated that job satisfaction comes first among the factors that affect the attitudes of the employees towards work in working life and provide the formation of organizationally positive outputs. It is stated that job satisfaction, which positively affects the work life of employees, is also closely related to their satisfaction from daily life (Kolbaşı and Bağcı, 2019: 119). On the contrary, the negative effect of the level of professional burnout on job satisfaction brings with it many problems in terms of employees and organizations. It is seen that studies on this subject generally examine the relationship between the level of professional burnout and job satisfaction in individuals working in jobs based on physical strength, and it is striking that studies on teachers in this area are limited. At this point, in this research, it was aimed to investigate the relationship between occupational burnout and job satisfaction in teachers. The summaries of the scientific studies examined in the research are explained below.

In the study carried out by Karaaslan et al. (2020:7), it was aimed to examine the relationship between the level of professional burnout and job satisfaction in physical education and sports teachers. 129 physical education teachers participated in the said study. At the end of the study, it was determined that the professional burnout levels of the teachers negatively affected both job and life satisfaction, and in this context, there was a negatively significant relationship between professional burnout and job and life satisfaction.

In the study conducted by Akgül (2019: 1), it was aimed to examine the professional burnout and job satisfaction levels of teachers who work in fine arts high schools. 478 teachers working in the field of instrument training voluntarily participated in this study. At the end of the study, it was determined that teachers' levels of professional burnout and job satisfaction showed a significant difference according to some demographic variables. In the same study,

it was found that there was a negative significant relationship between the level of professional burnout and job satisfaction, and in this context, it was found that as teachers' professional burnout levels increased, their job satisfaction decreased.

In the study carried out by Avşaroğlu and Mistan (2018: 102), it was aimed to examine the relationship between job satisfaction levels and professional burnout levels of teachers who work in private education institutions. 205 teachers voluntarily participated in the aforementioned study, and at the end of the study, it was found that there was a negative significant relationship between teachers' professional burnout levels and their job satisfaction. In this context, it was stated that measures should be taken to increase job satisfaction so as to minimize the professional burnout levels of special education teachers.

In the study carried out by Çiçek (2018: 1), it was aimed to examine the relationship between professional burnout and job satisfaction level of teachers working in high schools. A total of 230 teachers who work in nine different high schools participated in the study. At the end of the study, it was determined that socio-economic factors came first among the factors determining teachers' job satisfaction levels. In the same study, it was found that the professional burnout levels of teachers and the quality level of the relationship with their colleagues were determinative on job satisfaction.

In the study conducted by Gürbüz (2018: 2), it was aimed to examine the relationship between job satisfaction and professional burnout in teachers working in pre-school education institutions in Kars. A total of 181 preschool teachers working in different pre-school education institutions participated in the study. At the end of the research, it was found that some demographic characteristics affect the level of job satisfaction and professional burnout, and it was determined that as teachers' professional burnout levels increased, their job satisfaction decreased.

In the study carried out by Gögercin (2017: 1), it was aimed to examine the relationship between the level of job satisfaction and professional burnout in physical education teachers. At the end of the study, it was determined that the job satisfaction levels of the teachers were high in general, on the contrary their professional burnout levels were low. In the same study, it was determined that as the professional burnout levels of teachers increased, their job satisfaction decreased. In the study carried out by Kapar (2016: 86), it was aimed to examine the relationship between the level of professional burnout and job satisfaction in teachers. It was found that the job satisfaction and professional burnout levels of the teachers who participate in the study showed a significant difference according to some demographic factors. In the same research, it was found that teachers' professional burnout levels negatively affected their job satisfaction.

In the study carried out by Filiz (2014: 157), it was aimed to examine the job satisfaction and occupational burnout levels of teachers. A total of 341 teachers who work in primary schools participated in the study. At the end of the study, it was found that the level of professional burnout of teachers showed some differences according to socio-demographic factors. In the same study, it was found that teachers' job satisfaction levels also differ according to demographic factors, and suggestions were made to reduce the level of professional burnout and increase job satisfaction in teachers.

In the study conducted by Çağlar and Demirtaş (2011: 30), it was aimed to examine the relationship between professional burnout and job satisfaction level of teachers working in private teaching institutions. In the study, it was found that teachers' job satisfaction levels and professional burnout levels showed significant differences according to some

demographic factors. In the same study, it was determined that as the professional burnout levels of teachers increased, their job satisfaction decreased, and within the scope, professional burnout was a factor that reduced job satisfaction. In the study by Avşaroğlu et al. (2005: 115), it was aimed to examine the relationship between the level of professional burnout and job satisfaction in technical teachers. 173 teachers who work in technical high schools in Konya city center participated in the aforementioned research. At the end of the study, it was found that there was a negative significant relationship between the scores obtained by the teachers from the sub-dimensions of the occupational burnout scale and their job satisfaction levels. In this context, it has been determined that teachers' professional burnout levels decrease their job satisfaction.